

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 20.

Tisdagen den 15 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 101, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av vissa anslag under femte huvudtiteln.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 102, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316).

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 105, i anledning av väckt motion om ersättning till förste statsmeteorologen Bruno Rolfs dödsbo för vissa av Rolf havda utgifter för uppehållande av arbetet vid Vassijaure (numera Abisko) naturvetenskapliga station;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss betalningsskyldighet på grund av statsbidrag till ett sjösänkingsföretag av sjön Suolojaure i Arvidsjaurs socken av Norrbottens län; samt

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till ett torrlägningsföretag inom Millesviks och Eskilsäters socknar av Värmlands län.

Herr statsrådet *Engberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 188, med förslag till lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av till klockar- och organisttjänst hörande avlöningstillgångar.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 145, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 66 § lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 174, angående förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsaktiebolag;

nr 176, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus;

nr 184, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter sömmerskan Ada Kristina Larsson från Mortorps socken;

nr 186, angående bidrag till allmänna barnbördshuset i Stockholm för budgetåret 1938/39; samt

nr 187, angående ämnesomfattningen för vissa professurer vid karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 189, angående ytterligare statsunderstöd till Nossans regleringsföretag inom Eggvena med flera socknar av Älvsborgs och Skaraborgs län.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 190, angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 191, med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 192, angående statsunderstöd till Vens elektrifiering.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 193, med förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 8 § rättegångsbalken; samt

nr 194, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) och 8:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 195, angående vissa markbyten mellan kronan och Borås stad.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 196, angående försäljning av vissa kronan tillhöriga områden inom Bergkvara municipalsamhälle.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 197, angående inköp av mark för utvidgning av Bodens ingenjörkårs broslagningsplats vid Ängesholmen;

nr 198, angående inrättande av en statens anstalt för själsligt abnorma manliga skyddshemselever m. m.;

nr 199, angående allmänna grunder för avskrivning av å statens allmänna fastighetsfond bokförda tillgångar m. m.;

nr 200, angående redovisning å statens allmänna fastighetsfond av vissa fastigheter, disponerade av Uppsala och Lunds universitet;

nr 201, med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1938/39 m. m.; samt

nr 202, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 203, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 204, angående omorganisation av konsthögskolan m. m.;

nr 205, angående anslag för budgetåret 1938/39 till värme- och ventilationsanläggningar i operabyggnaden m. m.; samt

nr 206, angående anslag för budgetåret 1938/39 till en nämnd för granskning av läroböcker.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 207, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 208, angående anslag för budgetåret 1938/39 till länsnykterhetsnämnderna m. m.; och

nr 209, angående förvärv av aktier i Hälsingborg—Landskrona—Eslövs och Landskrona—Eslövs järnvägsaktiebolag.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 210, angående anslag till sjömanshusen m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt angick pensions- och understödsväsende för sjöfolk samt anslag under elfte huvudtiteln, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 211, angående den kemiska analys- och kontrollverksamheten för jordbrukets behov.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 212, angående anslag till läroanstalter för dövstumma m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt angick lagförslaget, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 213, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § ecklesiastik bestämmelseordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 214, angående anordnande av bombskyddstak å kraftstationen vid Stadsforsen i Indalsälven m. m.;
nr 215, angående statsförvärv av Gävle—Ockelbo järnväg; samt
nr 216, angående förvärv av aktier i Kalmar nya järnvägsaktiebolag och Sävsjöström—Nässjö järnvägsaktiebolag.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 217, angående vissa åtgärder till främjande av gemensam maskinanvändning inom det mindre jordbruket.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 218, angående anslag till avlöningar och materiel m. m. vid universiteten i Uppsala och Lund;
nr 219, angående inrättande av en statens polisskola m. m.; samt
nr 220, angående uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fångvården.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 221, angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark; och

nr 222, angående försäljning av kronojordlägenheterna Sockenstuguplatsen nr 1 och Kyrkostuguplatsen nr 2 i Vittangi by, Jukkasjärvi socken.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 223, med förslag till sjöarbetstidslag m. m.; och

nr 224, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10, 23, 51 och 73 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 225, angående anslag till domkapitlen och stiftsnämnderna för budgetåret 1938/39 m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 226, angående dels åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur, dels ock anslag till statens veterinärbakteriologiska anstalt för budgetåret 1938/39.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 227, angående beräkningen av pensionsavdrag enligt militära tjänstepensionsreglementet för vissa icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet; och

nr 228, angående rätt för distriktsbarnmorskan Anna Elisabet Palmgren till viss tjänstårsberäkning för pension.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 229, angående allmän arkitekttävling rörande nybyggnad för gymnastiska centralinstitutet;
nr 230, angående lönerreglering för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor; samt
nr 231, angående yrkesinspektionens organisation m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 232, angående bidrag till hushållningssällskapen.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 233, med förslag till förordning angående handel med vissa mineraloljor, m. m.

Propositionen hänvisades, såvitt angick förordningsförslaget, till behandling av lagutskott samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 234, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt, m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 235, angående anslag till lantbrukshögskolan; samt
nr 236, angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 237, med förslag till lag om ändring i vissa delar av 15 kap. strafflagen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 238, angående anslag till kommerskollegium och statens elektriska inspektion.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 239, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens fjärde sjöfartskonferens år 1936 fattade beslut.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 240, angående lönetursberäkning för gymnastikläraren, kaptenen J. E. M. Danckwardt.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 241, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 242, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 243, med förslag till lag om rätt för Konungen att medgiva undantag från gällande bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; och nr 244, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 245, angående befrielse för Hans Filip Andersson från viss ersättningsskyldighet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 246, angående pensionering av vissa fjärdingsmän; och nr 247, angående ändrade pensionsförmåner för vissa f. d. underofficerskorpraler vid flottan m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 248, angående vissa stödåtgärder inom malmkommunerna.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 249, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 250, angående förvärvande av viss del av egendomen Nyckelby i Stockholms län för trädgårdsförsök m. m.;

nr 251, angående understöd åt kemisk-växtbiologiska anstalten i Norrbottens län;

nr 252, angående beviljande av anslag till underlättande av anskaffningen av träkol till generatorgasdrivna motorfordon m. m.; samt

nr 253, angående ytterligare statsunderstöd till ett torrlägningsföretag, avseende utdikning av sjöarna Ralången och Lunnasjön i Hultsjö socken av Jönköpings län.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 254, med förslag till lag om handel med fodermedel.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 255, angående tillämpning i vissa fall av allmänna familjepensionsreglementet å befattningshavare, som avgått med förtidspension före reglementets ikraftträdande; samt

nr 256, angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa grupper av befattningshavare.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 257, angående anslag till underhåll av Tullgarns slott m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 254, av herr *Myrdal*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avbrytande av havandeskap m. m.;

nr 255, av herr *Myrdal*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen m. m.;

nr 256, av herr *Andersson, Emil*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avbrytande av havandeskap m. m.; samt

nr 257, av herr *Andersson, Emil*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den av herr *Andersson, Emil*, m. fl. väckta motionen, nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 3 13:o tryckfrihetsförordningen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 6 och 7, statsutskottets utlåtanden nr 4 och 6, första lagutskottets utlåtanden nr 22 och 23 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 21—23.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag ber få hemställa, att kammaren ville besluta, att konstitutionsutskottets utlåtande nr 6 skall sättas främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista, därefter statsutskottets utlåtande nr 4, sedan statsutskottets utlåtande nr 6 och därefter som fjärde ärende konstitutionsutskottets utlåtande nr 7 samt de övriga ärendena i vanlig ordning.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 188.

Ordet lämnades på begäran till herr **Domö**, som anförde: Herr talman! På grund av den synnerliga omfattningen av de med Kungl. Maj:ts propositioner nr 207 och 208 samt 231 avsedda ärendena tillåter jag mig anhålla, att kammaren måtte medgiva utsträckning av motionstiden i anledning av dessa propositioner till det kammarens sammanträde, som infaller näst efter tjugonde dagen från propositionernas avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Herr **Lindhagen** fick nu ordet och yttrade: Herr talman! Jag begär enahanda tillstånd rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 191, med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen, m. m., samt propositionen nr 220, angående uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fängsvården.

Vad herr Lindhagen sålunda hemställt bifölls.

Herr *Reuterskiöld* väckte en motion, nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar och materiel m. m. vid universitetet i Uppsala och Lund.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och bordlades andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckt tillämpning i visst avseende beträffande statens arbetare av lagen den 26 juni 1936 (nr 383) angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, dels ock motion om viss ändring av nämnda lag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.22 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 16 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Heiding* är på grund av magsjukdom tillsvidare oförmögen att uppehålla sitt riksdagsarbete; intygas.

Stockholm den 16 mars 1938.

Gustaf Söderlund.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 188, med förslag till lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av till klockar- och organisttjänst hörande avlöningstillgångar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Reuterskiölds* motion, nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till avlöningar och materiel m. m. vid universitetet i Uppsala och Lund.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtande nr 24.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om landsting.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Anmäldes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 104, till Konungen i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om lands-
ting.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i punkten 1 av utlåtande nr 6 bifölles även av andra kammaren.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, angående regleringen för budgetåret 1938/39 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för försvarsdepartementet, att tillämpas tillsvidare från och med budgetåret 1938/39;

b) till Försvarsdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 313,000 kronor.

Ang. åtgärder till försvarsberedskapens omedelbara stärkande.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag anhåller att redan vid denna punkt få ge ett meddelande, som kan ha inverkan på behandlingen av följande punkter.

Den ökade osäkerhet i det internationella läget, som framträtt efter statsverkspropositionens framläggande, har föranlett regeringen att undersöka, huruvida vissa ytterligare åtgärder till försvarsberedskapens omedelbara stärkande kunna vidtagas. Regeringen har för avsikt att på grundval av denna undersökning hos årets riksdag hemställa, att ett avsevärt belopp anvisas för att efter regeringens bedömande användas för angivna ändamål.

I avvaktan på detta förslag torde lämpligen punkterna 87, 96, 129, 134, 137 och 142 i statsutskottets utlåtande nr 4 återremitteras till utskottet.

Herr **Domö**: Herr talman! Vi ta fasta på statsministerns deklaration. Jag är glad, verkligt glad över den och vågar säga, att den för oss är särskilt tillfredsställande, därför att vi alltid framhåvt försvarstanken och försvarsviljan som det utan jämförelse mest väsentliga. Vi betrakta också deklarationen som ett glädjande vittnesbörd om den samhörighet, som i kritiska stunder liksom förr kännetecknat Sveriges folk. I svår tid gnabbas ej svenskarna om småsaker — då ta de gemensamma krafttag. Så också nu, då ofärd ligger på lur. Vi högermän räcka handen till regeringen och uttala vår försäkran om stöd för åtgärder till landets värn. Genom statsministerns deklaration har behandlingen av föreliggande huvudtitel kommit i ett nytt läge. Under förvisning därom, att de krav vi framfört i våra motioner bli beaktade i annat sammanhang, behöva vi nu ej strida för bifall till desamma. Men jag kan ej underlåta att påpeka, huru händelserna givit belägg för det berättigade i de framförda kraven. Vi räkna med såsom en av behövliga åtgärder, att regeringen snarast möjligt framlägger förslag om flottans stärkande. Dröjsmål med lösande av den fråga om flottans nybyggnader, som

Ang. åtgärder till försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
vid 1936 års försvarsbeslut lämnades öppen, är farligt. Utredningarnas tid måste i stort sett anses vara förbi. Nu måste krävas handling. Regeringen har skyldigheten att framlägga de förslag läget kräver. Läget i världen skakar oss. Det är förvisso nedstämmande att bevittna orons gradvisa stegring till en temperatur, som är farlig för en världsdels, väpnad till tänderna, och motsättningarnas gradvisa skärpning till en spänningspunkt, som Europa hittills icke någon gång kunnat tåla. Vi bo så pass nära några av Europas högspänningsledning, att vi icke kunna undgå att känna oss berörda. Men detta får icke göra oss modlösa. Om vi tro på vår gemensamma sak och handla raskt och rådigt, ha vi rätt till förtröstan. Det finns hos detta folk krafter av både moraliskt och fysiskt slag, som, när det gäller, kunna uträtta underverk.

Herr talman, jag har för närvarande intet yrkande.

Häri instämde herrar *Wistrand, Öman, Borell, Nordenson, Gustaf Adolf Björkman* och *Tamm*, friherre *Lagerfelt*, herrar *Mannerskantz, Martin Svensson, Ekströmer, Johan Bernhard Johansson, Swartling, Ehrnberg, Hagberth, Eilif Sylwan, Rahmn, Bengtsson, Andrén, Emil Andersson, Karl Emil Johanson, von Horn, Karl Bodin, Velander, Holmström, Nisser, Frändén, Hagström, Bergqvist, Sandström, Lindmark, Gabrielsson* och *Sederholm* samt friherre *Beck-Friis*.

Herr **Larsson, Sam**: Herr talman! Den deklaration, som nyss avgavs av hans excellens herr statsministern, är enligt mitt förmenande ägnad att väcka särskild tillfredsställelse ur den synpunkten, att därmed ytterligare klargjorts, att försvarsfrågan bör stå utanför de partipolitiska stridslinjerna. Redan vid remissdebatten i år tillät jag mig att framföra uttryck för min glädje över utvecklingen på detta område. Denna glädje har förstärkts genom det steg, som nu tagits av landets regering.

Det är naturligt, att sådana extra ordinära åtgärder som de, varom förslag nu komma att föreläggas riksdagen, kräva att en fullmakt lämnas landets regering att förfoga över de belopp, som det här kan vara tal om. Jag förutsätter emellertid såsom självfallet, att så länge riksdagen är samlad, den också får pröva de åtgärder, som under denna tid kunna befinnas färdiga eller mogna för lösning.

Med detta korta uttalande ber jag att ytterligare få uttrycka min tillfredsställelse över den deklaration, som hans excellens framförde.

I detta anförande instämde herrar *Elof Andersson, Ohlin, Gärde, Johan Larsson, von Stockenström, Albertsson, Roos, Knut Petersson, John Björck, Gottfrid Karlsson, Bergman, Bjurström, Elon Andersson, Hansén* och *Bäckström*.

Herr **Nilsson, Petrus**: Herr talman! Med anledning av hans excellens statsministerns uttalande och med hänsyn till de förhållanden under vilka han bedömt läget, ber jag att få uttala min anslutning till den deklaration, som han här avgav. Under allvarliga tider bör man ju värna om sitt hus. Vad här ifrågasättes är ett återförvisande till utskottet av vissa punkter på fjärde huvudtiteln till förnyad prövning med hänsyn till det läge, som nu råder.

Jag ber, herr talman, att först och främst få uttala min anslutning till hans excellens statsministerns uttalande och i övrigt förena mig med honom i önskemålet, att dessa punkter måtte återremitteras till utskottet för förnyad prövning.

Ang. åtgärder till försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

I herr Petrus Nilssons yttrande instämde herrar *Per Gustafsson, Reuterskiöld, von Heland, Holstenson, Anton Svensson, Anton Pettersson, Gunnar Bodin, Hakon Sylvan, Löfvander, Friggeråker, Jacobsson, Eskhult, Egnell, Wohlin, Tjällgren* och *Per Andersson*.

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! Vi stå i detta ögonblick inför nationens stora slagnummer, nationens älskling över allt annat, nämligen den fjärde huvudtiteln. Denna är ju också det mest signifikativa uttrycket för vårt förhållande till främmande makter. Regeringen förkunnade i trontalet, att vårt förhållande till främmande makter var gott. Det framgår av denna huvudtitel, av statsministerns förklaring nyss och partiväsandets uppslutning kring fortsatt upprustning att så icke alls är förhållandet. Vi hota tvärtom nu efter förmåga: Akta er, ty annars blir det farligt! Ja, Domö sade att vi kunde göra underverk med vår upprustning. Vilket oerhört överord, Domö!

Jag kan inte yttra mig över statsministerns meddelande redan nu, utan att ha fått veta vad som ligger bakom det. Består det, såsom jag befarar, däri att landet nu skall överbyggas även i luften och icke blott under jorden med säkerhetsinrättningar mot bombplan, får jag verkligen säga, att vi äro ute på äventyrens väg både ekonomiskt och utrikespolitiskt. Det skall väl finnas någon besinning också hos ett litet folk med hänsyn till dess resurser, och det skall väl framför allt utsägas — och det är därför jag begärt ordet — att den internationella rättsordningens förutsättningar och tillkomst är vår högsta angelägenhet i denna stund. Ty, herr Domö, det är bara denna rättsordning som kan göra underverk. »Där två eller tre äro församlade i sanningens namn, där är den mitt ibland dem.»

Jag har därför väckt en serie motioner, som gått till utrikesutskottet, avseende en nordisk samverkan på olika sätt för den internationella rättsordningens tillkomst i världen eller åtminstone en diskussion om den. Här har icke yttrats ett ord om denna för vår frihet grundläggande angelägenhet, och från regeringen komma bara nya upprustningsförslag. Vad är det för en politik?

En av nämnda motioner avsåg ett övergrepp på nationens älskling, ty den insprängde tillika erinringar med anledning av försvarspropositionen. Det sades där:

»De föregående motionerna med granskning av freds- och försvarsfrågornas inställning till situationen undgår ej en blick på fjärde huvudtiteln. Dess värde och lycka såsom ett utslag av Nordens kallelse kan ju ifrågasättas. Den sannolika vägran även i år liksom förut att vilja sätta den i sammanhang med fredsfrågan och dess rationella framfärd gör att något huvudsakligt yrkande i anledning av försvarsbudgeten är för tillfället tillspillogivet.

Så mycket kan dock en fredaktivistisk politik såsom en oundgänglig samhörighet med en upprustning redan nu påkalla, att genombrottet i situationen med även ett nordiskt fredsförbund i förgrunden får icke stillatigande låta sig nöja med ett ytterligare höjande av anslagen till försvaret i upprustningssyfte utan att ens lägges fram någon ansats till en konstruktiv plan för den internationella rättsordningens tillkomst.» Därför föreslogs, att riksdagen ville väsentligen avslå den i fjärde huvudtiteln äskade förhöjningen från föregående år i anslagen till försvaret.

Det ligger väl i sakens natur, att en sådan motion var avsedd att av statsutskottet behandlas i samband med fjärde huvudtiteln. Då tog sig dock statsutskottet enhälligt före — tänk, herr talman, enhälligt! — att i strid mot grundlagar och demokrati i förskott avge ett utlåtande till riksdagen, att den föreliggande motionen hade utskottet »icke funnit vara av beskaffenhet att kunna

Ang. åtgärder till försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
föranleda någon åtgärd från riksdagens sida». Då är jag naturligtvis förhindrad att nu beträffande särskilda poster på denna huvudtitel framställa enstaka sådana yrkanden i motionens syfte. Herr Borell sade då, att utskottet velat på förhand avfärda »denna principfråga», men kammarens talman och sekreterare förklarade enskilt för mig, att den rätteligen hörde samman med fjärde huvudtiteln.

Så långt har det alltså gått i upprustningsfanatism, att inte ens i detta land, som är så beroende av den internationella rättsordningen, man får göra någon framstöt för densamma som tages upp i laga ordning, utan ett sådant initiativ skall lynchas på förhand. Där ser man vilken besinningslöshetens väg vi äro inne på.

I förevarande sammanhang påkallar detta tillfälle en erinran och gensaga mot, att Norden i dessa dagar hotas vid sin östra sydgräns genom det polska företaget att, på grund av någon till synes obetydlig konflikt mellan några människor på gränsen, vilja rycka in med vapenmakt i Litauen för okända syften. Om stormakter på detta sätt få aptit på att öva våld även mot de tre ostbaltiska småstaternas självbestämningsrätt, då är faran överhängande för hela Norden, med vilket dessa tre östersjöstater historiskt och organiskt höra samman, i all synnerhet i vår tid. Nordens samband även med Polen, som var aktuellt tiderna närmast efter världskriget och Polens uppståndelse som östersjomakt, upplöses alltmer även på detta sätt.

Vi vilja och kunna ej göra något åt nämnda tilldragelse med våra vapen. Men nog borde Sverige göra åtminstone erinringar däremot i Warschawa i namnet av sanningens makt, så att det hördes utåt i världen. Det skulle i varje fall ha en större effekt än vår mobilisering i dag i riksdagen.

Herr talman, med denna påminnelse om den internationella rättsordning, som väntar även på oss, har jag velat göra ett avbrott i den dagtingan, som tagit sig uttryck i statsministerns ytterligare påbröd i upprustning och kammarens temperamentsfulla inställning till detsamma, i tro att vi därigenom kunna göra »underverk».

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkten 11.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap: Den industriella försvarsberedskapens ordnande för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

Anslag till den industriella försvarsberedskapens ordnande.

Herr Nordenson: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den deklARATION om förnyad prövning av 4:e huvudtiteln, som gjorts av statsministern, skall jag tillåta mig att fästa uppmärksamheten vid behovet av omprövning av ytterligare en punkt, nämligen i fråga om den industriella försvarsberedskapen.

Enligt 1936 års försvarsreform skall denna fråga handhas av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Det åligger denna enligt instruktion: *att* ombesörja erforderliga förberedelser för att under krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden tillgodose krigsmaktens behov av förnödenheter; *att* trygga folkförsörjningen; *att* säkerställa näringslivets fortgång, allt med beaktande av att landets tillgångar på ändamålsenligaste sätt utnyttjas för ernående av effektivitet och varaktighet i behovstäckningen.

Detta är, som synes, ett utomordentligt stort och vittomfattande program. För bestridande av de särskilda kostnader, som den industriella försvarsberedskapens ordnande medför, föreslås nu liksom föregående år ett belopp av 150,000 kronor. Enligt kommissionens förslag skall detta disponeras bland annat sålunda: till avlöning av särskilt anställd teknisk personal 95,000 kronor; till försöks- och forskningsverksamhet 25,000 kronor. Den tekniska personalen skall handha det viktiga arbetet *att* klarlägga produktionsbetingelserna vid krigstillfälle inom de olika industrierna; *att* åstadkomma en ändamålsenlig planläggning av krigstillverkningen samt *att* utarbeta organisationsplanerna för den industriella krigshushållningens centrala ledning. Forsknings- och försöksverksamheten avser att på olika industriella områden utveckla landets självförsörjningsförmåga med avseende på råämnen, bränslen, smörjmedel m. m. samt främja för krigshushållningen värdefulla tillverkningsmetoders tekniska och ekonomiska utformning.

Det är uppenbart redan av detta vidlyftiga program, att de anslagna medlen måste visa sig minst sagt blygsamt tilltagna. Under arbetets gång har detta framstått i allt klarare dager. Så gott som alla upptagna problem ha visat sig större och mer omfattande än beräknat. Ofta har problemet att anskaffa viss materiel medfört nya problem i form av anskaffningsbehov av maskiner, verktyg och råmaterial. Att lösa de problem, som åvila rikskommissionen, inom rimlig tid är sålunda icke möjligt, med mindre än att personal i ökad omfattning ställes till dess förfogande. Jag skall till belysande härav beröra förhållandena på ett par områden.

Beträffande järn- och metallindustrien föreligger såsom närmaste uppgift att verkställa utredning rörande vad de anmälda militära och övriga statliga behoven i krig av olika färdiga produkter motsvara i fråga om utgångsmaterial av järn och metall samt att med ledning av dessa uppgifter uppgöra planer för järn-, metall- och legeringsverkens verksamhet. Den arbetskraft, som kunnat ställas till förfogande för denna uppgift (två ingenjörer) har visat sig otillräcklig. Inom verkstadsindustrien har utredningsarbetet rörande maskinbehovet för tillverkning av erforderlig materiel accentuerat nödvändigheten av tillförlitliga uppgifter om operationstider för tillverkningen av olika verkstadsprodukter. För närvarande saknas detta och därmed sålunda i stor utsträckning underlag för planeringsarbetet. Då det är av yttersta vikt, att krigsmaterialtillverkningen planeras på mest rationella sätt, framträder i främsta rummet behovet av tillförlitliga operationstidsuppgifter. Utarbetan-

Anslag till den industriella försvarsberedskapens ordnande. (Forts.)
det av dessa är emellertid ett tidsödande och kostnadskrävande arbete, som dock är oundgängligen nödvändigt, om produktionen i händelse av krig skall komma i gång inom rimlig tid och kunna rationellt genomföras. Det är med hänsyn till dessa förhållanden, som en del industriföretag för en tid av två år kostnadsfritt ställt arbetskrafter till rikskommissionens förfogande, vilka alltså i samarbete med rikskommissionens egen personal och de militära förvaltningsmyndigheternas äro sysselsatta med här ifrågakvarande arbeten. Trots detta torde det vara nödvändigt, för att i tillräcklig grad påskynda arbetet, att ställa ytterligare väsentlig arbetskraft till förfogande.

Vad den kemiska industrien beträffar, är det uppenbart, att den intager en särskilt viktig plats i den industriella försvarsberedskapen. Den kemiska industrien utgör direkt eller indirekt förutsättning för ett stort antal andra industrier, liksom för hela folkförsörjningen. Beredskapsarbetet på det kemiskt industriella området omfattar bland annat följande viktiga arbetsfält: ordnandet av krut- och sprängämnestillverkningen; tillverkningen av saneringsmedel mot giftgaser; anskaffningen av vissa nödvändiga råvaror och kemikalier. På dessa viktiga punkter återstår mycket såväl planläggnings- som förberedelsearbete. Medel erfordras såväl för utökning av den med hithörande beredskapsarbeten sysselsatta personalen som för anskaffning av åtskillig nödvändig apparatur m. m., som måste finnas redan i fredstid. Härjämte erfordras medel till försök med ersättningsämnen, enär man på detta område kanske mindre än på något annat kan våga förlita sig på importvaror.

Andra viktiga varor, som medföra svåra försörjningsproblem, äro fetter, konstgödselmedel, farmaceutiska preparat och flytande bränsle. Många viktiga undersökningar äro redan utförda eller igångsatta av rikskommissionen, men ännu fler vänta på sin lösning. De medel, som stå till förfogande för forsknings- och försöksändamål, eller 25,000 kronor, måste i belysning härav framstå som alldeles för lågt tilltagna.

För att slutligen belysa den vitala betydelsen för vårt försvar av en god och effektiv industriell försvarsberedskap vill jag framhålla ytterligare ett exempel. En oundgänglig råvara för all krut- och sprängämnestillverkning är salpetersyra. Sedan den gamla tillverkningen ur salpeter helt fått vikå för de moderna luftkvävetoderna, var vårt land ända till för några år sedan helt hänvisat till import för fyllande av sitt behov. Detta innebar, då varan ej kan i nämnvärd grad lagras, att vi för vår krut- och sprängämnestillverkning vore helt beroende av utlandet. I händelse av avspärning, varmed i orostider ovillkorligen måste räknas, skulle vi blivit totalt strandsatta. Förhållandet uppmärksammades redan 1924 av Sveriges kemiska industrikontor, som hos flera regeringar påpekade nödvändigheten av inhemsk tillverkning. Ehuru metod stod till förfogande och sakkunnigt företag var villigt bygga fabrik, om medel tillhandahölles, dröjde det till maj 1933, alltså nio år, innan tillverkning med statens medverkan glädjande nog kom i gång. Under tiden från världskriget till 1933 skulle det svenska försvaret i händelse av avspärning av denna råvara i krigstid och med hänsyn till det moderna krigets stora ammunitionsförbrukning på sin höjd kunnat försörja sin armé och flotta med ammunition i omkring tre veckor. Efter denna tid hade med största sannolikhet intet skott kunnat lossas från svensk sida. Detta är, mina herrar, icke någon svartmålning utan nakna verkligheten.

Förhållandena äro nu efter rikskommissionens tillkomst väsentligt bättre, men endast ett effektivt stödjande av denna institution kan trygga oss mot obehagliga och kanske ödesdigra överraskningar av detta slag.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag tillåter mig endast att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet rikta en allvarlig vädjan att

Anslag till den industriella försvarsberedskapens ordnande. (Forts.)
vid den förnyade omprövning av försvarets behov, som nu ställs i utsikt, även upptages frågan om ökade medel för att skapa en snar och effektiv industriell krigsberedskap.

Herr von Heland: Herr talman! Det synes mig, som om statsministern med sin deklaration så tillräckligt ådagalagt regeringens stora intresse för försvaret, att den föregående ärade talarens anförande måhända icke hade varit behövt. Dessutom förefaller det mig, som om den föregående ärade talaren såge väl ensidigt på denna fråga. Till den allmänna försvarsberedskap, som rikskommissionen har att ombesörja, hör ju även livsmedelsförsörjningen, och jag måste fråga den föregående ärade talaren, om det icke förhåller sig så, att denna i en avspärrningssituation får anses såsom kanske viktigare än industriförsörjningen. Vi försvara oss med bistånd av industriens arbete, men vi leva ju dock av jordbrukets produkter, och utan mat lär ingen vara hågad eller äga förmåga att slåss.

Jag ber den föregående ärade talaren granska medelsfördelningen beträffande rikskommissionen. Det är dock så, att till löner, organisationsändamål etc. åtgå cirka 72,000 kronor. För ordnandet av industriens krigsorganisation, som den föregående ärade talaren särskilt ömmar för, föreslås ett anslag av 150,000 kronor, men till alla övriga utredningar är det meningen att anslå endast 10,000 kronor. Med dessa 10,000 kronor skola sålunda bestridas utgifterna för bl. a. de utredningar, som skola göras på jordbrukets område. Tills vidare har man verkställt vissa allmänna utredningar och statistiska undersökningar beträffande organisatoriska åtgärder av mindre omfattning, men när det gäller planer för en reglering av förbrukningen, i vad mån en omläggning av produktionen är erforderlig och hur en dylik omläggning i så fall bör verkställas, är det givet, att man icke med alltför stor hastighet kan framlägga definitiva förslag, då man har ett så blygsamt belopp att röra sig med. Jag hade därför bättre förstätt den föregående ärade talaren, om han mera framhävt den sidan av saken i stället för att som nu ensidigt beakta industriens intresse, för vilket ändamål man ju dock får disponera 150,000 kronor. Faktum är, att vårt försörjningsläge för närvarande icke är mycket bättre än det var under kristiden. Jag skall vid detta tillfälle icke upptaga någon debatt om den saken, även om det skulle vara frestande med hänsyn till den polemik, som förekommit angående vår »överproduktion» av livsmedel inom landet. Men när nu läget är sådant, att vår livsmedelsförsörjning i en kritisk situation näppeligen kommer att bli bättre tillgodosedd än den var under den s. k. kristiden, torde det väl vara viktigare att beakta den saken än att lägga tyngdpunkten på industrien, vars intressen inom rikskommissionen ju äro tillgodosedda genom ett relativt stort antal tjänstemän och ett relativt stort anslag. Med mitt anförande har jag ej på något sätt velat förringa värdet av vad som utföres för den industriella krigsberedskapen. Tvärtom önskar jag framhålla den ofantliga betydelsen av rikskommissionens arbete inom alla områden för försvarsberedskapen.

Jag är förvissad om att försvarsministern noggrant följer även dessa frågor, varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. lantför-
svarets avlö-
ningsanslag.

Punkten 14.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att, utom annat, dels godkänna de vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1938 fogade förslag till stater för generalitetet, generalstabskåren, artilleristabskåren, fälttygkåren, fortifikationskåren, intendenturkåren, fältläkarkåren, fältveterinärkåren, arméstaben jämte krigsarkivet, truppslagsinspektionerna samt sjukvårds- och veterinärsinspektionerna, arméfördelningsstaberna m. m., rullföringsbefälhavare med biträden, krigsskolan, krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan, skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, ridskolan, artilleriets skjutskola, arméns underofficersskola, truppförband av infanteriet, kavalleriet och artilleriet, officerare och underofficerare vid luftvärnsartilleriet, officerare och underofficerare m. fl. vid ingenjörtrupperna, ingenjörkåren och signalregementet, officerare och underofficerare vid trängen, trängkårerna, tygdepartementets fabriker och anstalter, väg- och vattenbyggnadskårens chefsexpedition, armémuseum, garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden, arméns sjuksköterskekår samt polispersonalen i Boden och å Karlsborg, att gälla under budgetåret 1938/39, dock beträffande de å vissa stater uppförda icke-ordinarie befattningshavarna och betjäningsspersonalen endast i fråga om de för dessa personalgruppers avlöning erforderliga medelsanvisningarna,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för tillämpningen av staterna meddela särskilda föreskrifter av i huvudsak samma innehåll, som innefattades i de särskilda bestämmelser, som genom brev den 11 juni 1937 fastställts att lända till efter rättelse för tillämpningen av lantförsvarets stater under budgetåret 1937/38,

dels ock till avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 27,500,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *R. Lindström* m. fl. (nr 21) och den andra inom andra kammaren av herr *C. Lovén* m. fl. (nr 28),

dels en inom första kammaren av herr *N. Holmström* väckt motion (nr 136),

dels en inom andra kammaren av herr *G. Arnemark* m. fl. väckt motion (nr 129),

dels en av herr *O. W. Lövgren* inom andra kammaren väckt motion (nr 134),

dels ock en inom andra kammaren av herr *S. Cruse* m. fl. väckt motion (nr 171).

I de likalydande motionerna I: 21 och II: 28 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan utökning från och med budgetåret 1938/39 av musikkårerna vid Livregementet till häst, Göta artilleriregemente och Karlsborgs luftvärnsregemente, att dessa kårer bleve organiserade såsom musikkårer av typ II.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, utom annat,

I. a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 171 samt med bifall till motionen I: 136 ävensom med iakttagande av vad förut under punkten anförts godkänna de vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1938 fogade förslag till stater för generalitetet, generalstabskåren, artilleristabskåren, fälttygkåren, fortifikationskåren, intendenturkåren, fält-

Ang. lantförsvarets avlöningsanslag. (Forts.)

läkarkåren, fältveterinärkåren, arméstaben jämte krigsarkivet, truppslagsinspektionerna samt sjukvårds- och veterinärsinspektionerna, arméfördelningsstaberna m. m., rullföringsbefälhavare med biträden, krigsskolan, krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan, skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, ridskolan, artilleriets skjutskola, arméns underofficersskola, truppförband av infanteriet, kavalleriet och artilleriet, officerare och underofficerare vid luftvärnsartilleriet, officerare och underofficerare m. fl. vid ingenjörtrupperna, ingenjörkåreerna och signalregementet, officerare och underofficerare vid trängen, trängkåreerna, tygdepartementets fabriker och anstalter, väg- och vattenbyggnadskårens chefsexpedition, armémuseum, garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden, arméns sjuksköterskekår samt polispersonalen i Boden och å Karlsborg, att gälla under budgetåret 1938/39, dock beträffande de å vissa stater uppförda icke-ordinarie befattningshavarna och betjäningsspersonalen endast i fråga om de för dessa personalgruppers avlöning erforderliga medelsanvisningarna, samt beträffande staterna för krigsskolan och garnisonssjukhuset i Stockholm med de ändringar, utskottet förut under punkten föreslagit,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att för tillämpningen av staterna meddela särskilda föreskrifter av i huvudsak samma innehåll, som innefattades i de särskilda bestämmelser, som genom brev den 11 juni 1937 fastställts att lända till efterrättelse för tillämpningen av lantförsvarets stater under budgetåret 1937/38,

II. avslå motionerna I: 21 och II: 28,

III. avslå motionen II: 129,

IV. avslå motionen II: 134,

V. till avlöning till personal vid stater och truppförband m. fl. för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 27,500,000 kronor.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Olof Olsson, Nilsson* i Malmö, *Lindström, Englund, Törnkvist, Andersson* i Höör och *Ward*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I = utskottet,

II. i anledning av motionerna I: 21 och II: 28 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om förändring av musikkårer av typ III till sådana av typ II,

III = utskottet,

IV = utskottet,

V = utskottet.

Herr **Nilsson, Johan** i Malmö: Herr talman! Det är sedan gammalt brukligt här i riksdagen vid behandlingen av större ärenden, att man redan vid den första punkt, vid vilken debatt uppstår, får tillåtelse av talmannen att yttra sig även om andra punkter än den föredragna. Jag skulle då först vilja säga, att de röster, som i pressen ha höjts och höjas för att man skulle påskynda genomförandet av 1936 års försvarsordning, här och var nog vunnit ganska god anklang. Detta betyder emellertid icke, att någonting av det, som 1936 års beslut innebar, har försummats. Man utgick ju den gången från en bestämd plan, och efter denna plan har man placerat beställningar på olika håll. Jag är icke säker på, att man gjorde försvaret en så särdeles stor tjänst, om man sökte bryta sönder denna plan. Det skulle bringa oreda i en hel del förhål-

Ang. lantförsvarets avlöningsanslag. (Forts.)

landen, och svårigheter skulle måhända uppstå vid de fabriker, som redan ha beställningar inne för ett par tre år framåt.

Jag vill också med några siffror visa, att man icke är så försiktig med anslagen som på sista tiden antytts på vissa håll i pressen. Sålunda upptager försvarsbudgeten för nästkommande år avsevärda belopp utöver vad som avsågs vid 1936 års beslut. Jag nämner detta för att framhålla, att vi i utskottet icke visat någon njugghet, vilket naturligtvis ej hindrat, att till utlåtandet fogats vissa reservationer med yrkanden om ytterligare höjningar.

Fjärde huvudtiteln, sådan den ter sig enligt statsverkspropositionen och statsutskottets utlåtande nr 4, slutar på ett belopp av 180,464,400 kronor; i följd utgjorde slutsumman i runt tal 170 miljoner kronor. Därtill komma emellertid en del anslag, som också böra nämnas i samband med behandlingen av denna huvudtitel. Vi ha sålunda fonden för förslag till statsverket, vissa engångskostnader för försvarsväsendet, byggnader, på 12,270,000 kronor, vi ha en tilläggsstat till fjärde huvudtiteln på 4,653,000 kronor, vi ha en annan tilläggsstat, fonden för förslag till statsverket, vissa engångskostnader för försvarsväsendet, på 3,263,500 kronor, vi ha förskott till flygmaterielleveranser (proposition nr 149), 7,325,000 kronor, vi ha anslag till tjänstebostäder vid Fårösunds kustartillerikår (proposition nr 185), 290,000 kronor, vi ha Stockholmsförbandens utflyttning till Järvafältet, 4,800,000 kronor, vi ha ordnandet av förläggning å Järvafältet, 320,000 kronor, vi ha kostnader för byggnader för signalregementet, 40,000 kronor, och vi ha diverse haverikostnader, skadeståndsbelopp m. m., 81,500 kronor. Skulle alla dessa anslag beviljas — vilket jag tar för givet — komma de av riksdagen i så fall beslutade utgifterna för försvaret, fränsett vad som bebådats i den av statsministern avgivna deklARATIONEN, att uppgå till 213,507,400 kronor. Lägga vi därtill kostnaderna för det militära 21,870,000 kronor, för att nu inte tala om kostnader för försvaret på andra huvudtitlar, så äro vi uppe i 235,377,400 kronor. Alltså avsevärt mycket mera än de 170 miljoner, som 1936 års beslut avsåg.

Jag övergår nu till den föredragna punkt 14 i utskottsutlåtandet.

Alltsedan år 1925 ha så gott som vid varje riksdag motioner väckts om ökning av vissa militärmusikkårer. 1925 års beslut innebar en kraftig beskärning av utgifterna till försvaret, varvid även musikkårerna reducerades. Detta hade till följd, att man ur musikalisk synpunkt ansåg dem otillfredsställande. Vid flera tillfällen ha därför, som sagt, motioner väckts om att öka vissa musikkårer från typ III till typ II; den förra typen omfattar 18 man, den senare 26 man. Motionerna ha icke bifallits av riksdagen. I år ha motioner väckts med yrkanden om sådan utökning av musikkårerna vid Livregementet till häst, Göta artilleriregemente och Karlsborgs luftvärnsregemente, att dessa kårer bli organiserade såsom musikkårer av typ II; utom de nu nämnda finnes det tre musikkårer av typ III i landet. Utskottet har ställt sig avvisande till dessa motioner, men jag och en del andra utskottsmedlemmar ha ansett, att tiden nu är inne att beakta de krav, som framställts på en förbättring i detta avseende. Vi ha icke yrkat bifall till motionerna, men vi ha funnit oss böra föreslå, att utredning verkställs i syfte att undersöka, huruvida icke samtliga 6 musikkårer av ifrågavarande kategori lämpligen böra i stället ersättas med musikkårer av typ II. Merkostnaden för staten skulle i så fall uppgå till cirka 100,000 kronor.

Jag är gärna villig erkänna, att man 1925 vid reduceringen av musikkårerna kanske gick litet hårdare fram än som egentligen varit meningen. Delvis berodde detta på den bitterhet man på officershåll hyste med anledning av de starka nedskärningar, som vidtagits på alla övriga punkter. Man ansåg då, att musiken ej borde få intaga någon undantagsställning. Musikkårerna fingo

Ang. lantförsvarets avlöningsanslag. (Forts.)

därför en sammansättning, som icke motsvarade de anspråk man rimligen bör kunna ställa på militärkårer.

Lika väl som man nu ökar försvarsanstalterna i allmänhet, bör man enligt min mening vidtaga enahanda åtgärder beträffande militärmusiken. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation med förslag om utredning, som vid denna punkt fogats av herr Olof Olsson m. fl.

Herr Borell: Herr talman! När militärmusiken omorganiserades i samband med den stora försvarsreformen, bibehöll man bl. a. den typ III av musikkårer, som det nu är tal om. Dock ökade man antalet medlemmar i dessa musikkårer med två, nämligen med en sergeant och en vice korpral. Personalen i en sådan musikkår består därför nu, som den föregående talaren omnämnde, av 18 man.

Redan i fjol väcktes motioner om att musikkårerna vid samma regementen, som i år äro föremål för motioner, nämligen Livregementet till häst, Göta artilleriregemente och Karlsborgs luftvärnsregemente, skulle förvandlas från typ III till typ II, men dessa motioner avslogos av riksdagen med den motiveringen, att den nya organisationen ännu icke ens var genomförd och att man således icke hade någon erfarenhet, huruvida denna typ III kunde anses tillfredsställande med avseende på behovet. När man organiserade musikkårerna i samband med den nya militärorganisationen överhuvud taget, utgick man naturligtvis från den synpunkten, att de musikkårer, som tilldelades de olika regementena, skulle vara tillräckliga för det *militära* behovet. Det synes mig därför att man ur denna synpunkt med skäl i likhet med utskottet kan säga, att tillräcklig erfarenhet saknas för att redan nu ifrågasätta ändring i den av 1936 års riksdag fastställda armémusikorganisationen.

Ser man saken ur allmänt musikalisk och kulturell synpunkt, kan man naturligtvis säga, att det vore önskvärt att öka dessa musikkårer. Men om läget nu är sådant, att vad riksdagen beslöt 1936 i fråga om vårt försvar icke på långt när räcker till, utan att det är många luckor att fylla för rent militära och direkt försvarsbetonade ändamål, så har det synts mig, att man åtminstone icke redan nu bör rubba den för så kort tid sedan beslutade organisationen av militärmusiken. Att denna behandlades så pass snävt berodde naturligtvis på de ekonomiseringsåtgärder, som man överhuvud vidtog för att få slutsumman att stämma med det äskade beloppet. Samma motiv — att vidtaga besparingar, där så kan ske — föreligger även nu, och man kan icke säga, att det önskemål, som här framställts, är så viktigt, att man av den orsaken bör frångå den ursprungliga planen och alltså överskrida den en gång beräknade kostnadsramen. Det kan invändas, att beloppet i förhållande till totalkostnaderna icke är så stort — det är icke mer än 100,000 kronor — men det är också en utgift, och jag kan, som sagt, icke finna, att tidpunkten är lämplig att ändra det så nyligen fattade beslutet.

Jag tillåter mig således att yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr Nilsson, Johan i Malmö: Herr talman! Jag vill gentemot den föregående talaren bara säga, att i statsutskottets motivering visserligen anförts, att man vill inhänta ytterligare erfarenhet om hur dessa musikkårer fungera och göra sig i den nya försvarsorganisationen, men så alldeles utan erfarenhet äro vi ju icke i detta hänseende, då vi haft dessa nedskrivna musikkårer ända sedan 1925. Tvärtom har man således en ganska lång erfarenhet, och alla äro ense om att dessa musikkårer icke äro tillfredsställande, med den begränsade sammansättning de faktiskt ha.

Ang. lantförsvarets avlöningsanslag. (Forts.)

Det är ju heller icke meningen, att riksdagen i dag skall fatta beslut om att de skola ökas. Vi ha bara yrkat, att man skulle göra en utredning och eventuellt få fram ett förslag, till vilket det sedan gäller att ta ställning. Lika väl som man inför förbättringar på alla andra områden — och den föregående talaren har ju icke haft något att anmärka därpå — skulle man kunna gå med på en förbättring på detta område, i synnerhet som det icke är fråga om så särdeles stort belopp.

Man kan också säga, att militärmusiken har en synnerligen stor betydelse, icke minst ur den synpunkten, att den gör propaganda för vårt försvarsväsen. Det förefaller mig därför, som om kammaren utan vidare skulle kunna våga sig på att besluta om den föreslagna utredningen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Borell**: Herr talman! Med anledning av vad herr Johan Nilsson nu anført ber jag att få ytterligare understryka, att det, såvitt jag vet, aldrig ur militär synpunkt riktats några anmärkningar mot dessa musikkårer och deras sammansättning. De äro således tillräckliga för militärt ändamål. Skall musiklivet överhuvud taget uppmuntras, bör detta enligt min mening icke ske inom fjärde huvudtitelns ram.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Olof Olsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Olof Olsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 15—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
arméns reserv-
stater.*

Punkten 19.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa stater för budgetåret 1938/39 för officerare och underofficerare å reservstat vid armén samt för fältläkar-

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

kårens reservstat i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1938 anförts,

dels ock till arméns reservstater för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 930,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *R. Lindström* och *A. Mannerskantz* (nr 160) och den andra inom andra kammaren av herr *R. Lundqvist* m. fl. (nr 255) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att den före den 1 juli 1936 pensionerade f. d. reservstatspersonalen måtte i pensionshänseende tillerkännas den rättsställning, som tillkomme sagda personal enligt 1914 års senare riksdags beslut och därmed godtagna principer, samt sålunda snarast komma i åtnjutande av den pensionsreglering, som därav kunde betingas eller annorledes kunde befinnas skälig.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. avslå motionerna I:160 och II:255,

II. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa stater för budgetåret 1938/39 för officerare och underofficerare å reservstat vid armén samt för fältläkarkårens reservstat i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1938 anförts;

b) till arméns reservstater för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 930,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Hansén*, *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Lindström*, *Nisser*, *von Heland*, *Englund*, *Magnusson* i Skövde, *Persson* i Falla och *Åqvist* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. med anledning av motionerna I:160 och II:255 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning i av reservanterna förut angivet syfte samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda,

II. a) och b) = utskottet.

I det av reservanterna föreslagna yttrandet hade anförts bland annat följande:

»Då det, såsom av motionerna framgår, från vissa myndigheters och även från försvarskommissionens sida gjorts gällande, att redan pensionerad reservstatspersonal borde erhålla definitiv pensionsreglering medan det av andra myndigheter framhållits, att den år 1925 beslutade pensionsregleringen för reservstatspersonalen i fråga om pensionsbeloppen kan anses innebära en definitiv reglering, finner utskottet för vinnande av erforderlig klarhet härutinnan anledning föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, huruvida och i vad mån före den 1 juli 1936 pensionerad reservstatspersonal bör beredas någon förbättring i de genom 1925 års riksdags beslut för dem fastställda provisoriska pensionsvillkoren, vilka för deras del alltjämt äro gällande.»

Herr Borell: Herr talman! Vid denna punkt är fogad en reservation, undertecknad av herr Magnusson i Skövde i andra kammaren och mig, där vi hemställa, att riksdagen måtte besluta skriva till Kungl. Maj:t angående denna fråga för att få en närmare utredning, huruvida de reservstatspensionärer, om vilka nu är fråga, må komma i åtnjutande av höjda pensionsförmåner.

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

Det är en gammal och segsliten fråga, som här ånyo anmäler sig till riksdagens prövning. När reservstaten inrättades enligt beslut vid 1914 års andra riksdag, gjorde man detta för att få en dugande reservpersonal. För att möjliggöra, att dugande officerare och underofficerare, när de lämnade aktiv tjänst, skulle kunna åtaga sig mot viss ersättning en längre tjänstgöringstid vid fredsutbildningen än gelikar i reserven och därmed också bättre vidmakthålla sin tjänsteduglighet än dessa andra, beslöt man särskilt förmånliga bestämmelser beträffande löner och pensioner för en så inrättad reservstat. Med utgångspunkt från vissa angivna grunder anpassades reservstatslönerna för kompaniofficerare och underofficerare så, att de i allmänhet lågo omkring 10 % under lönerna i närmast lägre beställning å aktiv stat. Beträffande de högre beställningshavarna ansåg man sig vid löernas bestämmande böra följa den grunden, att lönerna på reservstat borde vara högre än pensionerna å den lägre tjänstegraden å aktiv stat, och framför allt att pensioner å reservstat icke komme att understiga pensionerna å den lägre tjänstegraden å aktiv stat. Syftet var uppenbarligen, att pensionerna för dessa reservofficerare och underofficerare skulle bestämmas till sådana belopp, att dessa officerare, när de uppnådde pensionsåldern, icke skulle komma i ett sämre läge än de gjort, därest de kvarstått i aktiv tjänst.

Nu anse en hel del personer, som äro pensionerade reservstatare, att staten inte har uppfyllt de löften, som gävos dem, när reservstaten inrättades. De mena, att även de, som en gång ha övergått i pensionsstatiet, skola få fördel av de löneförbättringar, som sedermera tillgodokommit deras kamrater, som kvarstått längre såsom aktiva reservstatsofficerare. Detta innebär givetvis ett tillvägagångssätt, som avviker från vad man i allmänhet tillämpar beträffande pensionärer. I allmänhet är det ju så, att en person får pension med utgångspunkt från den lön han åtnjuter i det ögonblick, då han övergår till pensionsstaten, och han får ingen nytta av om personer, som kvarstå i aktiv tjänst, sedermera möjligen få en högre pension på grund av att lönerna ökats efter den förstes avträde från den aktiva tjänsten. Dessa reservstatare, varom nu är fråga, göra emellertid gällande, att de intaga en undantagsställning i detta hänseende på grund av de utfästelser, eller åtminstone det tillvägagångssätt från statens sida, som förekom vid reservstatens inrättande. De stöja sig också på de åtgärder som beträffande dem senare ha vidtagits från statens sida.

Det gäller alltså här att avgöra, huruvida de verkligen ha rätt däri, att de av staten ha placerats i en undantagsställning och att på grund därav deras anspråk att få förbättrade pensioner vore berättigade, särskilt i anledning av den förbättring av lönerna för de å aktiv stat varande reservstatsofficerarna och underofficerarna, som genomfördes i samband med den nya försvarsorganisationen år 1936. Detta är naturligtvis en ganska ömtålig fråga att avgöra, och jag förstår mycket väl de olika synpunkter, som kunna göras gällande. Själv har jag emellertid kommit till den bestämda uppfattningen, att förhållandena äro sådana, att dessa reservstatsofficerare och reservstatsunderofficerare på pension åtminstone ha ett mycket starkt billighetskrav. Man kan visst inte säga, att de ha något krav, som kan juridiskt godkännas, men de ha ett på billigheten mycket starkt grundat krav att bliva tillgodosedda i detta avseende. Jag skall nu försöka visa, att den uppfattning, som jag kommit till, är den riktiga, och att det således överensstämmer med statens både skyldighet och intressen att göra någonting för dessa personer, och jag ber om överseende med, att jag därvid måste vara litet långgrandig.

Sedan reservstaten 1914 hade införts, skedde vissa löne- och pensionsförbättringar för den aktiva personalen under åren 1918 och 1919, och det är givet, att det, så fort man beslutade en ökning för den ordinarie personalen, skedde en

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

ändring även i den relation, som var bestämd mellan reservstatarnas löner och de aktivas löner; denna relation var ju grundad på de lägre löner, som för de aktiva utgingo 1914. När man då höjde lönerna för den aktiva staten utan att låta pensionärerna följa med, blev resultatet en förryckning av relationen mellan de båda löne- och pensionstagarna. Redan då saknades emellertid inte framstötter, gående ut på att man skulle låta regleringen komma även reservstatarna till godo. Men det gjorde man inte, utan man hänvisade denna fråga till försvarsrevisionen, som tillsattes 1919, samma år alltså, som en av de här ifrågakarande lönerregleringarna för den aktiva personalen kom att äga rum. Försvarsrevisionen tog sedermera upp denna fråga och uttalade sin förståelse för reservstatarnas krav. Man ansåg, att denna fråga borde bringas till sin lösning.

Den togs sedan upp i en kunglig proposition 1925, som behandlades av bankoutskottet. Jag skall strax återkomma i detalj till vad som då sades både i proposition och i riksdagen, men jag vill redan nu framhålla, att vid detta tillfälle gick riksdagen med på den princip, som reservstatsfolket nu gör gällande såsom den riktiga. Man lät det beslut, som då fattades om löneförhöjning och därmed pensionsförbättring för de fortfarande aktiva reservstatarna, komma även dem till godo, som redan tidigare under lägre avlöningsförhållanden hade trätt i pension. Man gjorde således ett bestämt avsteg från de vanliga principerna, och, såsom herrarna nu skola få höra, ett fullt medvetet avsteg. Nu säges det både i statsverkspropositionen och av statsutskottets majoritet, att detta avsteg beträffande ifrågakarande pensionärer inte berodde på, att de hade någon ren principiell rätt till detta, utan att det berodde på, att de inte hade fått vara med om de lönerregleringar, som skedde för den aktiva staten 1918, 1919 och 1922. varigenom således deras lönerregleringsfråga hade blivit försenad. Det kunde då vara berättigat, att man gav dessa pensionärer den förmånen, att regleringen 1925 skulle tillgodokomma även dem. Det var således på grund av att de kommit med för sent, som man skulle ge dem denna förmån. När jag sedan kommer över till vad som försiggick 1925, tror jag det kan visas, att denna förklaring till att de på pension övergångna reservstatarna fingo åtnjuta den senare löneförhöjningen är rätt skruvad.

Jag skall kanske först i förbigående nämna, att den reglering, som genomfördes på grund av proposition till 1925 års riksdag, nog inte till fullo återställde den gamla relationen från 1914. Men detta är en fråga, som jag inte närmare skall gå in på. Jag skall överhuvud taget inte yttra mig i denna debatt om vad dessa pensionärer skola tillerkännas i det fall att reservationen bifalles. Det blir en sak, som vi lämna till Kungl. Maj:t att utreda, och det är en rätt invecklad ekonomisk fråga i och för sig. Jag skall här endast tala om vad som sagts i princip, då frågan behandlades av riksdagen år 1925.

I denna fråga yttrade pensionskommittén i anledning av propositionen till 1925 års riksdag om löne- och pensionsreglering för reservstatspersonalen: »Kommittén hade därför funnit, att den reduktion i pensionsbeloppet, som en beställningshavare på reservstat alltså skulle få vidkännas gentemot den beställningshavare, som kvarstått i lägre beställning på aktiv stat, innebure ett uppenbart frångående av de principer, vilka låge till grund för reservstatarnas organisation, och vilka kunde förmodas hava varit av väsentligt inflytande på vederbörandes beslut att på sin tid övergå till reservstaten. Starka billighetsskäl talade därför enligt kommitténs mening för att även nuvarande pensionärer på reservstat borde komma i åtnjutande av de pensionsbelopp, som kommittén föreslagit för den beställningshavare, som avginge efter löne- och pensionsregleringens genomförande.» Här ett klart och bestämt uttalande om billigheten i ett sådant anspråk.

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

Riksdagens beslut blev också i enlighet härmed, och detta beslut fattades utan debatt i första kammaren och utan votering i andra kammaren. Bankoutskottet hade tillstyrkt, men det var några reservanter emot bankoutskottets förslag. Det utspann sig en ganska livlig debatt i andra kammaren, i vilken bland andra dåvarande försvarsministern, den nuvarande statsministern, ganska ivrigt deltog. Han betonade med bestämdhet under denna debatt, att dessa personer stodo i en klar undantagsställning, och han framhöll med skärpa och styrka, att om man inte biföll utskottets förslag, att även de, som hade gått över till pensionstaten, skulle få nytta av denna löneförbättring, så hade man brutit mot andan i 1914 års bestämmelser. Han segrade, som jag sade, och reservstatspersonalen fick alltså denna förmån år 1925. Den löne- och pensionsreglering, som då bestämdes, förklarades vara provisorisk. — Sedermera upptog 1930 års försvarskommission samma princip, som fastslogs 1925, den nämligen, att de redan pensionerade skulle få nytta av en blivande löneförhöjning.

Frågan kom ånyo upp i en motion till förra årets riksdag. Den behandlades av bankoutskottet, och bankoutskottet intog nu en annan ståndpunkt än 1925. Man förklarade, att det stred emot de vanliga löneruleringsprinciperna, och det kunde man inte vara med om. Bankoutskottet var emellertid inte så fullständigt säkert på sin sak, ty man talade om, att det inte kunde förbises, att vissa billighetskrav förelågo för den ståndpunkt, som förfäktades av de ifrågavarande reservstatspensionärerna. I det sammanhanget gjorde utskottet följande uttalande: »Då berörda spörsmål nu åter bragts under riksdagens prövning, har utskottet mot bakgrunden av vad tidigare i denna fråga förekommit icke kunnat undgå att finna visst fog föreligga för den av 1930 års försvarskommission uttalade uppfattningen, att vissa billighetsskäl tala för en förbättring av pensionsvillkoren jämväl för den redan avgångna reservstatspersonalen. Å andra sidan synes det utskottet uppenbart, att en retroaktiv tillämplig av nu gällande förhöjda pensionsförmåner på ifrågavarande personal icke kan undgå att medföra konsekvenser med avseende å andra...». Och därför ansåg man sig inte kunna tillstyrka motionen.

Vidare har år 1937, i anledning av en motion, som då väcktes i samma fråga, som nu föreligger, också lönenämnden yttrat sig i frågan, och även den avstyrkte. Men trots att den består av lönerulerare, och som sådana ganska hårdhärtade — ty det äro ju alla lönerulerare — kunde den uppenbarligen icke värja sig för en känsla, att det inte är så säkert, att den inte gick billighetens gräns för nära. Till slut yttrade nämnden: »Därför måste alldeles särskilda skäl hava talat för att den personal, som redan avgått med pension från beställning på reservstat, skulle bliva delaktig av de år 1925 för reservstatspersonalen införda förbättrade pensionsvillkoren.» Och vidare sade man: »Med hänsyn till vad sålunda anförts anser lönenämnden knappast bärande skäl föreligga att medgiva avgången reservstatspersonal — som redan enligt 1925 års beslut uppbär pension, beräknad på grundval av 1921 års löner för personal å aktiv stat — en pension, beräknad efter 1936 års helt omarbetade reservstatsförordningar. Skulle Kungl. Maj:t emellertid finna billighetsskäl böra föranleda en framställning hos riksdagen om någon pensionsförbättring för ifrågavarande pensionärer, skulle en sådan förbättring möjligen kunna bestämmas till hälften av skillnaden mellan år 1936 och år 1925 bestämda pensionsbelopp.» Även lönenämnden hade således en viss känsla av, att här föreligga anspråk, som inte utan vidare kunna avvisas.

För min del förstår jag reservstatspersonalens uppfattning. De ha gått över på reservstaten med de förväntningar, som de anse sig kunna utläsa av bestämmelserna 1924. De ha fått detta erkänt 1925. Och det har sagts även

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

senare, att de måste anses ha vissa på billigheten grundade krav att få en förbättring. Då frågar jag mig: Är det under sådana förhållanden lämpligt och riktigt värdigt, att riksdagen utan vidare avvisar dessa krav? Det är inte något så stort belopp det här gäller, det är 100,000 kronor. Som jag nyss sade är detta också pengar, men när det gäller att vara alldeles säker på, att man åtminstone inte gör någonting, som strider mot billighetens krav, tycker jag, att kammaren skulle kunna gå med på den begäran, som vi reseranter göra, att Kungl. Maj:t får taga denna fråga under övervägande ännu en gång.

Jag skall inte dölja — ty jag vet, att det kommer fram i andra kammaren — att herr Magnusson och jag ha litet olika meningar, fastän vi i följd av en kompromiss skrivit under samma reservation. Han hade en, om jag så får säga, bättre grundad mening i försvarskommissionen. Han sade där, att dessa människor hade rätt. Men när han kom i lönenämnden, sade han, att de inte hade rätt. Hans förhoppning nu med skrivelsen till Kungl. Maj:t är, att Kungl. Maj:t skall kunna framlägga sådana skäl för dessa personer, som begära en förbättrad ställning, att de själva förstå, att de inte kunna få en sådan. Jag åter har en helt annan bevekelsegrund. Jag vill genom skrivelsen vädja till regeringen, att regeringen måtte beakta de billighetsskäl, som tala för ett bifall till dessa pensionärens framställningar.

Jag hemställer alltså om bifall till den av mig förut omnämnda reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Holmström, Friggeråker, Lindström, von Heland, Nisser, Carlström, Bernhard Nilsson* och *Bjurström*.

Herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Jag skall nu för kammaren tillkännage min syn på den här omdebatterade saken. Efter mitt sätt att se gäller frågan närmast, huruvida de förhöjningar i reservstatspersonalens pensionsförmåner, som beslutades år 1936, skola ha retroaktiv verkan eller icke, med andra ord huruvida de befattningshavare, som trätt i pension redan innan förhöjningarna började tillämpas, skulle få komma i åtnjutande av de förhöjda pensionerna eller icke.

Jag vill erinra därom, att vid frågans prövning av 1936 års riksdag beslöts, i anslutning till den kungl. propositionen i denna del, att pensionsförhöjningarna icke skulle vara retroaktiva. Som skäl härför hade i propositionen bland annat åberopats, att den militära pensionsreglering, som beslutades vid 1935 års riksdag, icke heller fått retroaktiv verkan. Denna reglering gällde personalen på den aktiva militärstaten, som övergick i nya pensionsförhållanden, men den avsåg endast dem, som från och med beslutet övergingo och erhöilo pension. Den medförde således ingen höjning för dem, som redan fått pension. Jag vill säga herr Borell, att jag är mindre rädd för den utgift på hundratusen kronor, som det kan komma att medföra i detta speciella fall, om man går en annan linje än Kungl. Maj:t föreslår. Jag är mera rädd för de konsekvenser, som kunna följa av att man beträder retroaktivitetens väg.

Frågan om reservstatspensionernas retroaktivitet blev ju också föremål för 1937 års riksdags prövning på grund av väckta motioner. Bankoutskottet, som då behandlade frågan, hemställde, att motionerna icke måtte föranleda någon åtgärd, vilket också blev riksdagens beslut. Bankoutskottet uttalade visserligen i sitt utlåtande, att visst fog kunde föreligga för den uppfattningen, att billighetsskäl talade för en förbättring av pensionsvillkoren jämväl för den redan avgångna reservstatspersonalen. Men å andra sidan uttalade

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

utskottet, att det syntes uppenbart, att en retroaktiv tillämpning av pensionsförmånerna måste medföra konsekvenser med avseende å andra personalgrupper. Ett bifall till motionerna skulle, uttalade bankoutskottet, innebära ett avsteg från den principiella inställning, som riksdagen under senare år strängt iakttagit till framställningar om retroaktiva pensionsförbättringar för olika grupper f. d. befattningshavare.

Av i huvudsak de skäl, som åberopades av bankoutskottet, har i årets statsverksproposition avvisats från personalhåll gjord förnyad framställning om att pensionsförhöjningarna skulle bli retroaktiva. Jag kunde därvid också stödja mig på försvarsväsendets lönenämnd, som i sitt yttrande i ämnet ansett bärande skäl knappast föreligga att medgiva förut avgången reservstatspersonal pension, beräknad enligt 1936 års grunder. Jag vill här göra den erinringen, att om kammaren nu går den andra vägen, så desavueras lönenämnden. Jag har den uppfattningen, att denna ur alla synpunkter penetrerar de ärenden den får under behandling, och jag skulle inte önska, att lönenämnden fick ett bakslag på vad den här föreslagit.

Som ett skäl för att 1936 års pensionsförhöjningar skulle bli retroaktiva har åberopats, att den pensionsreglering, som genomfördes år 1925, kom jämväl den redan avgångna personalen till godo. Såsom lönenämnden påpekat, voro emellertid förhållandena annorlunda då mot nu, i det att redan fyra år tidigare beslutats en löneroglering för den aktiva personalen, vilket med ett visst fog kunde sägas ha redan då bort medföra en i anslutning därtill avpassad reglering av reservstatspersonalens löner och pensioner.

Av vad jag nu sagt följer naturligtvis, att statsutskottets uttalande i denna del enligt min mening är väl grundat. På sätt utskottet anfört anser jag inga skäl förefinnas, varför pensionerna till reservstatspersonal, som pensionerats före den 1 juli 1936, nu skulle bestämmas till högre belopp än som svarar mot de av dem uppburna löneförmånerna.

Med hänvisning till vad jag nu har sagt är jag tacksam om kammaren i denna del biträder utskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag vill till en början säga, att eftersom denna fråga har varit behandlad och dryftad rätt ofta av riksdag, regering och lönenämnder, gingo statsutskottets ledamöter i första avdelningen ganska välvilliga till verket. Och jag vågar därtill säga, att hade det gällt att besluta i saken utan vidare undersökning, kanske utskottets första avdelning hade tillstyrkt motionerna. Men ju mer vi utredde och ju längre vi gingo tillbaka i tiden och granskade protokoll, utlåtanden och anföranden, ju bestämdare blevo vi i uppfattningen, att det rent principiellt var oriktigt att förfara på det sätt, som motionärerna här ha föreslagit.

Därför gick det också på det sätt, som herr Borell nämnde, att han till sist blev alldeles ensam. Han var mycket osäker på sin sak själv. Det enda han kunde rädsla sig med var en begäran om utredning. Man hoppas alltid, att en sådan utredning skall leda till resultat, men faktiskt var herr Borell mycket obestämmd. Han omtalade också nyss själv, att i andra kammaren kommer det troligtvis fram upplysning om, att herr Magnusson inte alls är med på hans linje. Som herr Borell nämnde gick herr Magnusson i Skövde med på reservationen under den motiveringen, att han ville ha fram en utredning, som för framtiden kunde slå ihjäl hela frågan.

Vi ha i utskottet försökt att sätta oss in i frågan, och utan att närmare gå in på alla de utlåtanden, anföranden och protokoll, som röra behandlingen av detta ärende, vill jag dock säga, att vid studium av dessa ha vi kommit

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

till den uppfattning, som vi ha redogjort för i förevarande punkt av utlåtandet, och som lett oss till att avslå framställningen. Och vi ha, för att för framtiden bliva befriade från att ständigt behöva diskutera denna fråga, gjort motiveringen så utredande och upplysande, att den, som vill granska vad som passerat under föregående tid, skall ge oss rätt i, att det är omöjligt att godkänna de här motionsvis gjorda framställningarna.

Frågan gäller egentligen kort och gott, huruvida riksdagen skall höja för längre tid sedan fastställd pension, därför att lönen till befattningshavare i aktiv tjänst vid en senare tidpunkt ökats. Denna princip ha vi icke vågat förorda. Riksdagen har ju obetagen rätt att godkänna en sådan princip. Men om den godkännes, måste den tillämpas på alla andra befattningshavare, ty jag vet inte, varför här ifrågavarande pensionärer böra intaga ett slags särställning och ett slags undantagsställning. Dessa reservstatere, har man sagt, ha låtit locka sig över till reservstaten under förhoppningar att få de och de lönevillkoren och pensionsvillkoren. Men jag tror inte alls, att detta är riktigt. Jag tror, att man har övergått till reservstaten för att få lindrigare tjänstgöring och emedan man därigenom fått möjlighet att åtaga sig andra uppdrag; ibland — jag känner till det — äro dessa uppdrag ganska högt avlönade. Jag tror således inte på den där lockelsen, som man talar om för att motivera nödvändigheten och behovet av dessa pensionsförhöjningar, som här äro föreslagna för dessa reservstatere.

Jag kan därför inte, herr talman, annat än yrka bifall till utskottets förslag och varna riksdagen för de konsekvenser, som skulle uppstå, ifall man ginge den andra vägen.

Herr von Horn: Herr talman! Herr Borell har redan tydligt och klart angivit, hur läget varit för denna reservstatspersonal vid det tillfälle, då den övergått från aktiv tjänst till reservstat. Jag har redan vid ett föregående tillfälle, nämligen förra året, noggrant belyst denna fråga, och jag vill därför denna gång icke besvara kammaren med ett alltför långt anförande. Jag försökte förra året också att delge kammaren den besvikelse, som denna grupp av statstjänare i alla fall ansåg sig genom omständigheternas makt ha blivit utsatt för. I dag har flera gånger talats om de konsekvenser, som skulle följa av ett antagande av reservanternas förslag om utredning av frågan. Det har också sagts, att andra grupper av löntagare då eventuellt skulle kunna komma med ökade anspråk. Men förhållandena äro inte utreda, skulle jag tro. Skillnaden ligger nämligen i den förutsättning, under vilken vederbörande övergått från stat till reservstat och sedermera fått pension. Herr Borell påpekade, att i detta fall har rätt en alldeles speciell förutsättning, nämligen att en relationsprincip varit avgörande för vederbörande, när han valt att övergå till reservstaten. Man hade ställt i utsikt, att han vid en sådan övergång kunde räkna med en pension, som stod i visst förhållande till den, som gäller för personal på aktiv stat. Närmare bestämt ställdes i utsikt att pensionen skulle motsvara den, som vore gällande för beställningsinnehavare å stat i grad närmast under den, vilken en person å reservstat innehar. Denna förutsättning har icke blivit fylld. Jag vet inte, om några andra statstjänare haft någon sådan förutsättning, när de ha bestämt sig för att gå över till en annan gren av tjänsten. Det är just härom, som jag föreställer mig, att reservanterna begärt utredning. Om denna utredning skulle visa, att en sådan förutsättning icke förefinnes på något annat håll, ja, då blir ju konsekvensen icke allvarlig, och utgifternas omfång blir ju heller icke skrämmande. Det är också redan påvisat.

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

Jag skulle därför i detta läge vilja vädja till kammarens ledamöter att behandla denna fråga på ett välvilligt sätt. Jag skulle vilja säga, att ett avslag skulle öka besvikelsen hos en grupp av statstjänare, som dock själva anse, att de varit utsatta för en viss grad av orättvisa, under det att ett bifall till reservationen säkerligen skulle hälsas med stor glädje inom vida kretsar av vårt land, enär det förefaller, som om ett sådant ställningstagande borde vara en gärd av rättvisa mot denna grupp av statstjänare, som det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr statsrådet **Wigforss**: Om jag ber att få säga ett par ord, är det därför, att detta uppenbarligen inte är ett enskilt fall, som kan behandlas oberoende av andra.

Här har redan sagts, att striden om huruvida pensionsförbättringar skola göras retroaktiva är en gammal tvistefråga eller, rättare sagt, det är en fråga, som väl praktiskt taget alltid tidigare har avgjorts i den riktningen, att man inte gjort dem retroaktiva. Det kan i många fall bli ganska hårt för de äldre pensionärerna, därför att de se andra få löneförbättringar och pensionshöjningar, och de, som kanske just legat i själva skarven mellan de båda systemen, känna det allra hårdast. Detta gäller inte minst med anledning av den rad löneregleringar, som vi nu redan ha genomfört och som vi komma att genomföra. Men det är just i ljuset av denna större, vidare omfattning av frågan som det är nödvändigt att inte här i ett enskilt fall binda sig för någon viss lösning.

Jag skall inte förneka, att det kan bli nödvändigt att taga upp frågan om de äldre pensionärerna. Vi ha gjort det en gång tidigare. Jag förmodar, att kammarens ledamöter, åtminstone de flesta, erinra sig, att i mitten av 1920-talet genomfördes en allmän förbättring av de gamla pensionerna. Men då var inte motiveringen den, att de nytillkomna hade fått bättre löner, utan det hela berodde på att de gamla pensionerna hade sjunkit så mycket i värde på grund av penningvärdets fall. Någon sådan argumentering kan inte föreligga nu. Det hindrar emellertid inte, och det är egentligen därför jag har begärt ordet, att när den ena gruppen efter den andra av äldre pensionärer under sista året eller halvannat år gång på gång varit uppe i finansdepartementet för att klaga över hur mycket lägre de gamla pensionerna nu komma att bli än de nya, så har jag inte kunnat svara annat än att när de många löneregleringarna och pensionsregleringarna äro färdiga, tror jag inte det kan undvikas, att man gör en översyn över alla de gamla pensionerna för att se om och i vilken utsträckning någon förbättring av dessa kan komma till stånd. Jag tror, att i vissa fall — det vågar jag redan nu säga — kommer en sådan översyn att ge till resultat, att en del förbättringar torde framstå såsom rimliga. Men även med den begränsade kunskap, som jag har om läget, vågar jag nog säga, att den grupp, det här gäller, inte hör till dem, som stå i det sämsta läget, när man gör en jämförelse mellan de äldre och de nyare pensionerna. De stå snarare i samma läge, som äldre pensionärer, vilka fått den s. k. pensionsförbättringen nr 2 vid 1925 års riksdag.

Fastän sålunda yrkandet här egentligen bara gäller en utredning, som jag menar nog skall komma till stånd, så tror jag inte det finns något skäl att just för denna grupp begära en utredning, som skulle antyda, att man anser, att vederbörande stå i en sämre ställning än en rad andra äldre pensionärer, som antagligen böra komma i fråga förr än den grupp, som det gäller här. Under sådana förhållanden tror jag det vore klokast att följa statsutskottets majoritet.

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

Herr **Borell**: Herr talman, mina herrar! Både herr försvarsministern och herr finansministern ha i sina anföranden, såvitt jag kan finna, alldeles förbi-sett allt som har sagts om den särställning, som dessa personer inta och anse sig inta på grund av de ursprungliga anställningsvillkoren. Jag nämnde i mitt förra anförande, att den nuvarande statsministern såsom försvarsminister hade den bestämda uppfattningen, att denna särställning förelåg och berättigade till det avsteg, som skedde från den vanliga tillämpningen av pensionsbestämmelserna. I anledning av vad som nu ytterligare förekommit under debatten skall jag be att få återge några ord ur dåvarande försvarsministerns anförande i debatten den gången. Bankoutsrottet hade då tillstyrkt, att dessa personer skulle få retroaktiva pensioner, men tre reservanter inom bankoutsrottet — jag tror, att det var tre — hade avstyrkt detta. Då sade försvarsministern: »Jag vill till en början göra det påpekan det reservstatspersonalen befinner sig i ett helt annat läge än andra statstjänare och att alltså även pensionärer på reservstat befinna sig i ett annat läge än pensionärer i allmänhet samt att det därför icke kan vara riktigt att, som reservanterna vilja göra gällande, jämställa dessa pensionärer med andra pensionärer, ty resultatet av ett sådant jämställande blir i själva verket, att ifrågavarande pensionärer få det sämre än andra pensionärer.» Så redogör han för de bestämmelser om deras lönevillkor, som jag förut angivit, och säger vidare: »Men om riksdagen nu skulle följa reservanterna, skulle de, som under de senaste åren gått i pension på reservstat, ställas utanför. De principer, som ligga till grund för reservstaten, skulle på detta sätt överkorsas av statsmakterna. En officer har gått in på reservstaten i den förhoppningen, att han vid sin avgång från reservstaten skulle erhålla en pension, motsvarande den, han skulle fått, därest han kvarstått i aktiv tjänst, d. v. s. att staten skulle uppfylla den utfästelse, som den givit vid reservstatens inrättande. Följer man reservanterna överkorsa statsmakterna själva utgångspunkterna för sina egna anordningar . . . Det skulle vara en dubbel orättvisa, om riksdagen nu, när det finns möjlighet att för framtiden återföra saken till det förhållande, som riksdagen avsåg, skulle kvarhålla dessa pensionärer i det sämre läget, och jag hemställer för min del, att kammaren måtte biträda utskottets förslag.»

Det är väl inte så underligt, om dessa människor efter ett sådant uttalande, som inte gjordes av en privatman, utan av den då fungerande försvarsministern, och efter riksdagens därpå följande beslut ha anledning tro, att de en gång blivit satta i ett undantagsläge. Jag förstår dessa personer, och om det nu går dem emot, måste de — och det tycker jag är förklarligt — anse sig vara orättvist behandlade från statsmakternas sida.

Jag skall endast tillägga, att utom de fall, som herr finansministern omtalade såsom naturliga, då man av penningvärdets fall föranleddes att ge förbättrade pensioner retroaktivt, förefaller det också att finnas ett fall, som är ganska lika detta och där man utan att ha sådana grunder för sitt ställningstagande har avgjort en fråga i samma riktning som jag nu yrkar, att denna fråga skall avgöras. I bankoutsrottets utlåtande 1925 anföres pensionskommitténs yttrande: »I ett ganska analogt fall har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag medgivit, att en pensionsreglering jämväl finge komma vid regleringens ikraftträdande redan pensionerad personal till del. 1922 års riksdag hade nämligen medgivit pensionstilldelning enligt vissa grunder åt f. d. beställningshavare vid armén eller marinen, vilken till följd av att han erhållit fullmakt efter den 6 maj 1910 och den s. k. respittiden bortfallit, gått miste om eller lidit minskning av den viss personal tillkommande pensionsförbättring och därigenom kommit i åtnjutande av mindre sammanlagd pensionsförmån än den, som skulle hava tillkommit honom, om han kvarstått i den beställning,

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

han närmast därförut intagit.» Jag menar, att detta fall är så pass enastående, och riksdagen har här tidigare bundit sig för ett visst förfaringsätt, att man inte har skäl att alltför mycket låta sig skrämmas av konsekvenserna. Jag tror inte man kan leta upp något fall liknande detta, och jag tillåter mig att vidhålla det av mig förut framställda yrkandet.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Utskottsmajoritetens specielle talesman här gjorde några uttalanden, som jag inte kan låta vara alldeles oemotsagda. Först och främst sade han, att han trodde, att anledningen till att befattningshavarna gingo över till reservstaten inte så mycket vore tanken på att de skulle kunna få en pension, som stode i paritet med den aktiva personalens, utan snarare, att de skulle få en arbetsfri inkomst och samtidigt möjlighet att kunna taga anställning inom andra företag. Då vill jag påpeka, att de allra flesta av dem, som komma i fråga att bli reservstatspersonal, måste ha uppnått en viss ålder. De stå alltså närmare pensionsåldern än t. ex. de människor, som välja mellan att ta anställning vid krigsmakten från början eller inte. För de förra måste utan tvivel pensionens storlek egentligen ha större betydelse än lönen, ty om de räkna med att få leva lika länge som en svensk i allmänhet får, så få de uppbära pension under betydligt längre tid än lön. Denna omständighet spelar, menar jag, så stor roll, att den inte kan negligeras på det sätt som herr Nilsson gjorde här.

Låt oss ta ett exempel på hur detta verkar! Låt oss säga, att två jämnåriga personer, t. ex. två fanjunkare om 43 års ålder, år 1918 resonera om huruvida de skola gå över till reservstat eller inte. Båda två, anta vi, stå i valet och kvalet. Då kunna de tänka på detta sätt: »Om vi kvarstå i aktiv tjänst till pensionsåldern, dit vi ha sju år kvar, så få vi 1,000 kronor per år i pension. Övergå vi till reservstaten, få vi 850 kronor i pension. Det är 15 % lägre än den aktiva personalens pension.» Nu kunna vi anta, att den ene går över, medan den andre stannar kvar på stat. År 1925 få båda avsked med pension, eftersom de då fylla 50 år. Den, som varit kvar i aktiv tjänst, får 2,544 kronor i pension, men den, som står på reservstat, får 1,400 kronor. I stället för att den senare pensionen är, som de ansågo, att man lovat dem, 15 % lägre, är den 45 % lägre.

Det är väl ganska förklarligt, att den senare pensionären känner sig rent ut sagt lurad. Jag föreställer mig, att om ett enskilt företag eller en enskild arbetsgivare hade gjort sådana uttalanden, att han lyckats få människor att ta något slags halvtidsanställning hos sig, så skulle det bli ett rysligt gny, om det kom bättre tider, och den heltidsanställda personalen finge det bättre, medan han sveke vad han fått de halvtidsanställda att tro, nämligen att de också skulle få det bättre. Jag tycker knappast staten skall uppträda på ett sätt, som man inte skulle tolerera hos enskilda.

Nu förstår jag, att det väsentliga i denna diskussion är, huruvida det kan bli konsekvenser på andra områden. Jag skulle verkligen vilja fråga, om man under statsutskottets utredningar har lyckats få absolut klarlagt, vad det skulle kunna vara för andra grupper, som på detta mycket tydliga sätt blivit lovade att få följa med i pensionsförbättringen. Det riktigaste av alla uttalanden, som äro gjorda om denna sak, är nog det, som den nuvarande excellensen Hansson gjort, att han anser, att här föreligger ett bindande löfte. Jag måste framhålla, att 1925 gjorde han vederbörande fastare i den tron. Det är ju inte bara han, som bestyrkt det, ty det ha ju många andra också gjort. 1921 års pensionskommitté har uttalat, att det var ett bestämt löfte, att det skulle råda en viss relation. Detsamma har Kungl. Maj:t gjort 1924 i en skrivelse till lönenämnden. Statskontoret var också av samma uppfattning, försvars-

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

kommissionen likaså, och lönenämnden har även en tid tyckt så. Det är då långtifrån ostridigt, att detta skulle få konsekvenser, eftersom så många myndigheter bestämt påstått, att det här gäller en särklass.

Förrän man får utrett, vad det kan vara för andra grupper, som skulle kunna åberopa detta som prejudikat, kan jag för min del inte anse, att frågan är utredd. Här har inte påpekats något positivt om den saken, utan man säger bara, att det *kan* verka som prejudikat. Men jag skulle vilja veta, om man inte kan hitta skillnader, vilka exempel man än tar i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Nilssons i Malmö anförande. Herr Mannerskantz har emellertid redan tagit upp en del, av vad jag avsett att säga, varför jag skall avstå från att yttra mig i den saken.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framhöll, att det här skulle gälla en retroaktivt verkande pension. Jag har inte fattat saken på det sättet. Jag har fattat den så, att det nu gäller att återföra pensionerna för dessa personalgrupper i det läge, som de rättvisligen böra vara i. Det gäller alltså bara ett tillrättaläggande av saken och är icke fråga om någon retroaktivt verkande pension av den innebörd, som man i vanliga fall ger detta begrepp.

Denna grupp står inte i något sämre läge, sade herr statsrådet, än många andra pensionstagare. Det är icke fråga om någon sådan jämförelse. Den har kommit i ett sämre läge än vad den haft anledning tänka sig. Det är, som här framhållits, endast en ren rättvisesak.

Jag skall så anhålla att få framföra ett värdsamt tack till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för det uttalande, han gjorde om utsikten till en översyn beträffande alla de gamla pensionerna. Det finns massor av gamla statspensionärer i vårt land, som nu leva under synnerligen tryckta förhållanden, som ha fått kännning av högkonjunktorens ökade levnadskostnader, men som icke ha fått någon kompensation i form av ökade inkomster. Jag skall anhålla att få framföra en varm och värdsam vädjan till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, att denna översyn måtte komma till stånd snarast möjligt. Herr statsrådet kan vara förvissad om att många människor här i landet bli tacksamma för den saken.

Herr **Gustafsson, Per**: Herr talman! Jag vill bara säga, att då frågan behandlades på avdelningen, kunde jag inte bli övertygad om att några utfästelser gjorts av statsmakterna i denna fråga. Andra personer kunna ha kommit till en annan uppfattning, men jag kan inte dela den. Avdelningens majoritet hade också samma åsikt.

Vad jag nu vill säga är emellertid, att avdelningen låtit verkställa en utredning rörande dessa pensioner, och av den framgår, att de i motionen uppgivna siffrorna icke äro rätt räknade. Det belopp, som vederbörande skulle få, om den här hävdade principen genomföres, blir inte på långt när det, som anges i motionen, utan föga mer än en tredjedel därav.

Trots allt som anförts kan man väl ändå inte komma ifrån, att, såsom utskottet säger, några skäl varför pensionerna till före den 1 juli 1936 pensionerad reservstatspersonal nu skulle bestämmas till högre belopp, än som svarar mot av dem uppburna löneförmåner, icke förefinnas.

Jag ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Ända sedan jag första gången blev riksdagsman har jag ivrat för att riksdagen skall till Kungl. Maj:t framföra fol-

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

kets bekymmer inte blott i stora frågor, utan jag skulle vilja säga i all synnerhet i de mindre, de små frågorna, som gälla de många.

Nu har jag begärt ordet därför att finansministern avrådde från att bifalla reservanternas förslag, emedan det fanns ännu sämre lottade människor än dem det här är fråga om. Ja, med en sådan inställning kan det ju inte bli några petitioner, och vem garanterar, att kungen av eget initiativ bland sina många göromål kommer att uppmärksamma sådana här saker, om det inte finns en stor dossier, en ständigt växande dossier hos Kungl.Maj:t, som talar direkt till herrarna däruppe, först till byråchefen och sedan genom honom till statsrådet? Därför kan jag inte som en föregående talare uttala någon särskild tacksamhet till finansministern, utan jag tycker, att han gör orätt i att avråda riksdagen från att framföra ett sådant här bekymmer. Men naturligtvis är det bra att taga honom på orden, och det sker allra bäst genom att nu bifalla reservanternas förslag, så att dossieren däruppe blir större.

Jag är med om sådana ökningar av krigsbudgeten, som det här är fråga om, liksom jag nu sist också röstade för att vi skulle få en ordentlig musikår, fast det där var fråga om en ökad utgift. Det är även mitt gamla program sedan åtskillig tid i den s. k. försvarsfrågan. Men då man nu i alla fall ser, att herrarna här äro beredda under hänförelse att bevilja hur många miljoner som helst, t. ex. 19 miljoner för att bygga skydd över alla kraftstationer i landet, frågar jag mig: vart skall det taga vägen med vårt arma folk? Ja, jag medger ju, att det i alla fall blir arbetsförtjänster av dessa anläggningar, men det är de produktiva näringarna, som till sist få betala det hela. Arbetsförtjänsten innebär bara, att pengarna gå runt. Jag frågade en gång fru Kollontay: »Var i all världens dagar tar ni pengar ifrån till alla dessa nya städer och fabriker ni bygger upp i Ryssland?» — »Jo, det är så enkelt: pengarna gå runt!» Jag vet inte vad våra nationalekonomer säga om detta, men jag kan inte vara med om att kammaren skall uppfordras av finansministern till att avslå en sådan här petition, som är dock ett plus till de många, som han själv säger redan ha inkommit.

Herr Borell: Jag vill endast i anledning av herr Johan Nilssons anförande för en stund sedan göra ett tillägg till mitt eget föregående anförande.

Herr Johan Nilsson sade, att jag var så osäker på min sak, att jag inte kunde sträcka mig längre än till att begära en skrivelse. Det är inte riktigt, herr Nilsson, jag har aldrig varit osäker om det berättigade i det framställda kravet, men jag var osäker, på grund av den bristande utredningen, om vilka belopp som lämpligen kunde komma i fråga. Det var därför jag förenade mig med herr Magnusson om skrivelseförslaget. Jag hade en känsla av att jag gjorde mera nytta på det sättet, än om jag såsom ensam reservant komme med siffror, som med fog kunde ha utsatts för en viss kritik.

Herr Hansén: Herr talman! Eftersom jag tillhör reservanterna, ber jag att få säga några ord.

När man hör denna debatt, får man det intrycket, att man därunder kommit en smula på sidan om vad det gäller. Det är ej fråga om att sakdiskutera, huruvida den grupp som här avses är i behov av en reglering av sin pension, utan det gäller närmast att giva svar på frågan, om denna personalgrupp en gång blivit tillförsäkrad en bättre pension än vad den för närvarande har. Och vid besvarandet av denna fråga stå uppgifter mot uppgifter, såväl i utskottet som i debatten här, och det är den saken, som enligt min mening bör utredas. Jag anser det inte vara riktigt, att en personalgrupp, stor eller liten, bibringas

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

och får leva i den föreställningen, att statsmakterna icke infria till densamma givna löften. Detta är, synes det mig, kärnpunkten härvidlag.

Utskottsreservanterna ha icke tagit ställning till sakfrågan och sagt: »Här föreligger ett fall, där justering av pensionsförmånerna bör äga rum», utan vi ha sagt: »Saken bör utredas.» Och att vi säga det bottnar i den omständigheten, att det framstått för reservanterna såsom icke motbevisat, att personalen en gång i tiden fått ett halvt löfte av statsmakterna om en bättre pension.

Så enkel är saken egentligen, och då tycker jag, att kammaren inte bör visa så synnerligen stor tvekan att följa reservanterna, då det gäller att giva en personalgrupp klart besked, huruvida staten har givit löftet eller icke. Har så skett, så bör den naturligtvis stå för det, men det är lika viktigt, om det är en missuppfattning hos vederbörande, att även den saken blir klarad.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Andrén: Det är inte längre någon hemlighet, att meningarna varit ganska delade bland de herrar, som stå för reservationen på denna punkt. Bland dessa herrar funnos de, som menade, att det icke borde ifrågakomma någon pensionsreglering för reservstatspersonalen, men också de, som ansågo en sådan pensionsreglering nödvändig. Dessa olika meningar förenades till sist i kravet på en objektiv utredning eller, som det heter i reservanternas förslag till utskottets yttrande, en utredning, »*huruvida och i vad mån*» en sådan pensionsreglering bör företagas.

Det är uppenbart, att under frågans tidigare behandling en del uttalanden gjorts, som givit reservstatspersonalen vissa förhoppningar, som icke sedan infriats. Jag vill för min del ej uttala någon mening om, huruvida dessa uttalanden givit vederbörande välgrundade anledningar till förhoppningar, men säkert är, att de funnits och att det inom denna grupp finns missnöje och besvikelse. Jag tror, att det vore klokt, om riksdagen för sin del beslutade en utredning, som kunde åstadkomma en dränering av den sumpmark av missnöje, som här föreligger.

Det är på dessa grunder, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr Lindhagen: Herr Hanséns yttrande gör, att ett bifall till reservationen inte får mycket värde, ty han gör till villkor för en förbättring av pensionerna, att personalen i fråga skall ha fått ett löfte. Ha de inte fått något löfte, skola de fortfarande ha det dåligt och sämre än våra dagars nya pensionärer.

Meningen är väl, herr talman, att alla pensionärer ha rättighet att få följa med sin tid i pensionshänseende och inte behöva betraktas såsom några särskilt tillbakasatta människor, som skola leva i elände mer än deras vederlikar. De ha ju fått pension för att fortfarande ha det ekonomiska stöd i samhället, som de äro förtjänta av på grund av långvarig tjänstgöring, och jag tackar finansministern för att han, i motsats till herr Hansén, ställde i utsikt, att det skulle skipas rättvisa. Därom skulle det vara fråga och inte bara om juridiska löften, som det skall visas papper på. Sådana kan man aldrig få klargjorda, herr Hansén, ty de finnas inte i papperen någonsin, utan det är endast korridorprat.

Herr Hansén: Ja, det är väl egentligen överflödigt att svara herr Lindhagen. Kammaren förstår mycket väl mitt resonemang, möjligen med undantag av herr Lindhagen, nämligen att därest denna grupp skall röna en särbe-

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

handling, skall denna bottna i det givna löftet. Har icke något sådant löfte givits, eller har man icke givit dem någon anledning att tro, att de fått löfte om en sådan förbättrad pension, då skola de behandlas liksom alla andra grupper, som stå i en ogynnsam ställning. Det är naturligtvis den enkla tankegången i mitt resonemang. Konstigare är det inte, herr Lindhagen!

Herr Lindström: Herr talman! Jag har vid två riksdagar motionerat i denna fråga. När jag har gjort det, så är det därför, att jag har fått ett mycket starkt intryck av, att den grupp av medborgare, som det här gäller, framför allt har rätt att kräva klarhet i denna för dem synnerligen viktiga fråga.

Det är på det sättet, och det har många gånger här under debatten understrikt, att dessa människor anse sig ha fått löften. Detta bestrides från andra håll, men jag tror, att den, som har lyssnat till debatten och främst till de väl dokumenterade uttalanden, som gjorts av herr Borell, har fått den känslan, att åtminstone lika starka skäl finnas på reservanternas sida som på den andra sidan. På den andra sidan har man huvudsakligen nöjt sig med att deklarerat ganska allmänt, att man inom statsutskottets första avdelning vid studiet av denna fråga kommit till den uppfattningen o. s. v. Jag tror inte detta räcker till, när kammaren skall gå att fatta beslut i frågan. Jag har varit i kontakt många gånger för denna saks skull med de människor det gäller, och jag har fått ett mycket starkt intryck av att de ha känslan av att vara förfördelade. Jag anser då, att det är riksdagens enkla plikt att lägga saken tillrätta för dem på det ena eller andra sättet. Jag vill för min del instämma i vad herrar Hansén och Andréén här ha sagt. När jag motionerat i detta ärende och när jag reserverat mig för en utredning, så är det först och främst för att bidra till att skapa klarhet om en fråga, som faktiskt ligger och värker hos de människor det gäller.

Herr Lindhagen: Ja, herr talman, när jag röstar för reservationen, är det därför, att jag vill, att denna säraktion skall komma andra liknande säraktioner tillgodo, som inte kunnat komma fram ännu, och de människor det här gäller mena ju inte, att de ensamma skola få en sådan fördel med förbigående av dem, som kanske äro ännu mer berättigade därtill, men de kunna ju inte tala mer än för sig själva. Alltså är min utgångspunkt en helt annan än herr Hanséns, när jag röstar för reservanternas förslag. Jag vill ha fram en säraktion för alla i detta avseende missgynnade människor.

Herr Nilsson, Johan i Malmö: Då det gång på gång slås fast att här skulle vara givna några löften, som ha givit anledning för denna personal att hoppas på de pensioner, som här äro omtalade, så vill jag bara säga, att vid den utredning, som vi ha gjort, visade det sig, att inga löften ha givits. En del ibland generösa uttalanden ha gjorts — kanske precis så som skett här i dag — och dem har personalen naturligtvis tagit fasta på, liksom en del ledamöter i kamrarna, och slutligen har det vuxit upp en uppfattning, att här är någonting lovat, som ej hålles. Det är inte sant. Det utlåtande, som föreligger här, är skrivet efter det man tagit del av alla handlingar sedan 1915.

Jag har ingenting emot, att man ger denna personal ökad pension, och ger det retroaktivt, men jag kan inte anse det riktigt att skruva upp sig till en sådan stämning, som man här har gjort, och kräva bättre pension endast för denna personal. Jag tar fasta på finansministerns ord i dag, att han kommer att se till, att det blir en översyn av alla pensionerna och inte endast när det gäller denna personal, som nu en del så starkt slå sig till riddare för,

Anslag till arméns reservstater. (Forts.)

utan det skall gälla alla. Med dessa ord ber jag att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottet.

Herr Borell: Jag måste tyvärr yttra mig en gång till efter herr Johan Nilssons senaste anförande.

Han deklarerade med hög röst, att det inte var sant, att några löften voro givna. Det är just därom, herr Johan Nilsson, som striden står, och ser man frågan objektivt, kan man väl säga, att det finnes skäl för både den ena och den andra meningen. Efter min åsikt har det givits sådana förklaringar och handlats på det sätt från statsmakternas sida, att dessa personer äro berättigade att tro, att de ha rätt. Den meningen har säkert lika mycket stöd i de föreliggande handlingarna som den av herr Johan Nilsson nu så tvärsäkert förkunnade, nämligen att det ej vore sant, att några sådana utfästelser gjorts.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Borell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 71.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 20—47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 48 och 49.

Lades till handlingarna.

Punkterna 50—61.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 62.

Lades till handlingarna.

Punkterna 63—86.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
förberedande
konstruktions-
arbeten till
nya fartygs-
typer.*

Punkten 87.

I de likalydande motionerna I: 135 av herr *Domö* m. fl. och II: 251 av herr *Bagge* m. fl. hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för budgetåret 1938/39 anvisa under fjärde huvudtiteln ett belopp av förslagsvis 100,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande för förberedande konstruktionsarbeten till nya fartygstyper.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Av Kungl. Maj:t har någon medelsanvisning för nu ifrågavarande ändamål icke begärts. Vid sådant förhållande har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka motionärernas förslag.

Utskottet hemställer, att riksdagen må avslå motionerna I: 135 och II: 251 i de delar, varom här är fråga.»

Reservation hade anmälts av herrar *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Domö*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet vill erinra därom, att enligt 1936 års försvarsbeslut byggandet av ytterligare två undervattensbåtar skall påbörjas under budgetåret 1940/41. Då det med hänsyn såväl till dessa fartyg som till andra eventuellt inom närmaste tiden beslutade nykonstruktioner av fartyg är en angelägenhet av vikt, att detaljritningar uppgöras och förberedande konstruktionsarbeten vidtagas, så att icke i onödan fartygsbyggena försenas, har utskottet ansett erforderligt, att redan för nästkommande budgetår medel för dylikt ändamål ställas till Kungl. Maj:ts förfogande. I fråga om medelsanvisningens storlek tillstyrker utskottet i enlighet med motionärernas yrkanden ett belopp av 100,000 kronor.

Utskottet hemställer, att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här är fråga, för förberedande konstruktionsarbeten till nya fartygstyper för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.»

Herr *Nilsson*, *Johan* i Malmö: Statsministern gjorde ju en deklARATION i början av denna debatt, och därvid uttalade han en önskan om att vissa punkter i fjärde huvudtiteln skulle återremitteras till statsutskottet. Med anledning härav ber jag att få hemställa, att kammaren måtte besluta att återremittera punkt 87 till statsutskottet.

Herr *Borell*: Jag instämmer i detta yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten annat yrkande ej förekommit, än att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på återremiss; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 88—95.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 96.

I de likalydande motionerna I: 135 av herr *Domö* m. fl. och II: 251 av herr *Bagge* m. fl. hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för budgetåret 1938/39 anvisa ett belopp av 1,548,400 kronor för anskaffning av teknisk materiel till örlogsfartygen och hjälpfartygen.

Ang. anslag
till teknisk
materiel till
örlogsfartygen
m. m.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här vore fråga.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Domö*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 135 och II: 251 i de delar, varom här vore fråga, för anskaffning av teknisk materiel till örlogsfartygen och hjälpfartygen för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 1,548,400 kronor.

Herr Borell: Jag anhåller att få framställa det yrkandet, att denna punkt måtte återremitteras till utskottet.

Häri instämde herr *Nilsson*, *Johan*, i Malmö.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare, i enlighet med herr *Borells* yrkande, därpå att punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 97—113.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 114.

Lades till handlingarna.

Punkterna 115—128.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 129.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till flygvapnets övningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 3,150,000 kronor.

Ang. anslag
till flygvap-
nets övningar.

I de likalydande motionerna I: 135 av herr *Domö* m. fl. och II: 251 av herr *Bagge* m. fl. hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte — med höjande med 100,000 kronor av det i statsverkspropositionen upptagna anslaget — för budgetåret 1938/39 anvisa ett belopp av 3,250,000 kronor till flygvapnets övningar.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *B. Holmgren* väckt motion (nr 168) hemställts, att riksdagen måtte till Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition göra det tillägget, att å anslaget till flygvapnets övningar skulle avlönas tre skrivbiträden, därav ett avsett för Västmanlands flygflottilj och två avsedda för flygkrigsskolan.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt:

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här vore fråga, till

Ang. anslag till flygvapnets övningar. (Forts.)
flygvapnets övningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 3,150,000 kronor,

b) att motionen II: 168 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Borell, Nilsson* i Landeryd, *Andrén, Domö, Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här vore fråga, till flygvapnets övningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 3,250,000 kronor,

b) att motionen II: 168 — — — (= utskottet) åtgärd föranleda.

Herr **Borell**: Jag hemställer, att punkten måtte återremitteras till utskottet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Borells* yrkande, därpå att punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 130—133.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. anslag till viss mobiliseringsutrustning åt flygvapnet.

Punkten 134.

I de likalydande motionerna I: 135 av herr *Domö* m. fl. och II: 251 av herr *Bagge* m. fl. hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte för budgetåret 1938/39 anvisa ett belopp av 1,200,000 kronor för anskaffning av viss mobiliseringsutrustning för höjande av flygvapnets krigsberedskap.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här vore fråga.

Reservation hade avgivits av herrar *Borell, Nilsson* i Landeryd, *Andrén, Domö, Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här vore fråga, för anskaffning av viss mobiliseringsutrustning för höjande av flygvapnets krigsberedskap för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 1,200,000 kronor.

Herr **Borell**: Jag hemställer, att punkten må återremitteras till utskottet.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare, i enlighet med herr *Borells* yrkande, därpå att punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 135 och 136.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 137.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till underhåll av flygmateriel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 2,600,000 kronor.

Ang. anslag till underhåll av flygmateriel.

I de likalydande motionerna I: 135 av herr *Domö* m. fl. och II: 251 av herr *Bagge* m. fl. hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte — med höjande med 250,000 kronor av det i statsverkspropositionen upptagna anslaget (2,600,000 kronor) — för nästa budgetår anvisa ett belopp av 2,850,000 kronor till flygmaterielens underhåll.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här vore fråga, till underhåll av flygmateriel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 2,600,000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Borell*, *Nilsson* i Landeryd, *Andrén*, *Domö*, *Magnusson* i Skövde och *Persson* i Falla ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här vore fråga, till underhåll av flygmateriel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 2,850,000 kronor.

Herr Borell: Jag hemställer, att punkten måtte återremitteras till utskottet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Borells* yrkande, därpå att punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 138—141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 142.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Mannerskantz* m. fl. (nr 137) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Svedman* m. fl. (nr 247), hade hemställts, att riksdagen måtte dels för anordnande av flygfält å Roma kungsgård för budgetåret 1938/39 anvisa ett anslag av 37,500 kronor, dels ock medgiva, att Roma kungsgård med vissa undantag överfördes till flygvapnets förvaltning.

Ang. anordnande av ett flygfält å Roma kungsgård m. m.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 137 och II: 247 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herrar *Nilsson* i Gränebo, *Magnusson* i Skövde och *Aqvist*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 137 och II: 247.

a) för anordnande av flygfält å Roma kungsgård för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 37,500 kronor,

b) medgiva, att härför erforderlig mark å nämnda kungsgård finge överföras från domänstyrelsens till flygvapnets förvaltning ävensom att i samband därmed påkallad nedskrivning av statens domäners kapital finge vidtagas.

Herr Borell: Jag hemställer, att punkten må återremitteras till utskottet.

Ang. anordnande av ett flygfält å Roma kungsgård m. m. (Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare, i enlighet med herr *Borells* yrkande, därpå att punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 143 och 144.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 145.

Lades till handlingarna.

Punkten 146.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 147.

Lades till handlingarna.

Punkterna 148 och 149.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 150.

Lades till handlingarna.

Punkterna 151 och 152.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 153.

Lades till handlingarna.

Punkten 154.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 155.

Lades till handlingarna.

Punkten 156.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 157—159.

Lades till handlingarna.

Punkterna 160—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 6, angående regleringen för budgetåret 1938/39 av utgifterna under riksstatsens sjätte huvudtitel, innefattande anslaget till kommunikationsdepartementet.

Punkterna 1—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Under punkten 7 av sjätte huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels godkänna under punkten infört förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 30 juni 1936 (nr 452) om fördelning av automobilskattemedel;

dels ock godkänna likaledes under punkten infört förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1936 (nr 451) angående statsbidrag till den allmänna väghållningen i riket.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herr *A. O. Frändén* väckt motion, nr 19, däri hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag rörande sådan ändring av gällande grunder för bidrag och beskattning för den allmänna väghållningen, att väghållningsbördan på ett mera rättvist sätt än nu avvägdes mellan staten, trafikanter, städer och landsbygd;

dels en inom första kammaren av herr *K. G. Ewerlöf* m. fl. väckt motion, nr 142, samt en inom andra kammaren av herr *A. Andersson* i Falkenberg m. fl. väckt motion, nr 238, i vilka motioner hemställts, att riksdagen med avslag på de föreslagna förordningarna ville i skrivelse till Konungen hemställa om en reglering av bidragstilldelningen till städerna i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som framlagts av 1935 års vägsakkunniga;

dels en inom andra kammaren av herrar *R. Lundqvist* och *E. Thorell* väckt motion, nr 37, däri hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av de synpunkter, som i motionen framhållits, låta uppgöra ej blott en teknisk-ekonomisk generalplan för landets huvudvägar utan jämväl en denna kompletterande finansieringsplan;

dels ock en inom andra kammaren av herr *E. Lindmark* väckt motion, nr 259, däri hemställts, att riksdagen vid behandlingen av sjätte huvudtiteln punkt 7:o måtte besluta, att 5,000,000 kronor till skatteutjämning skulle uppföras i staten för nästa budgetår, att utbetalas till de därtill berättigade vägdistrikten i början av år 1939.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 142 samt II: 238, avseende städernas bidragsrätt, i den mån de ej kunde anses besvarade med vad utskottet anfört — måtte godkänna de i statsrådsprotokollet angivna förslagen till förordningar dels angående upphävande av förordningen den 30 juni 1936 (nr 452) om fördelning av automobilskattemedel, dels ock om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1936 (nr 451) angående statsbidrag till den allmänna väghållningen i riket;

Ang. statsbidraget till den allmänna väghållningen.

Ang. statsbidraget till den allmänna väghållningen. (Forts.)

II. a) att motionen I: 19 — om ändring av grunderna för vägbeskattningen — ej måtte av riksdagen bifallas;

b) att motionen II: 37 — om teknisk-ekonomisk generalplan för landets huvudvägar — ej måtte av riksdagen bifallas;

c) att motionen II: 259 — om snabbare utbetalning av skatteutjämningsbidraget till landsbygden — ej heller måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompermåla, *Borell*, *Carlström* och *von Seth*, vilka ansett, att motionen II: 37 om teknisk-ekonomisk generalplan för landets huvudvägar och motionen II: 259 om snabbare utbetalning av skatteutjämningsbidraget bort av utskottet tillstyrkas.

På framställning av herr talmannen beslöts att ifrågavarande punkt skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. I och II a).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. II b).

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Som framgår av statsutskottets behandling av sjätte huvudtiteln har utskottet varit ganska enigt vid behandlingen av denna huvudtitel.

Den reservation, som jag har avgivit, gäller två enskilda motioner, som ha väckts i anslutning till huvudtiteln. Den nu föredragna motionen nr 37 i andra kammaren avser, att en teknisk-ekonomisk plan måtte upprättas rörande landets huvudvägar. I denna motion, som har väckts av herrar Lundqvist och Thorell talas om att planmässigheten, när det har gällt planläggningen av riksvägar och huvudvägar, har lämnat åtskilligt övrigt att önska, och att nyanläggningar, förbättringar, som ha slukat avsevärda summor, ha skett utan tillräcklig förundersökning i olika avseenden. Man har byggt i olika distrikt efter olika principer, med olika bredd och olika teknisk standard. Det har byggts med cykelbanor i vissa distrikt och utan i vissa andra distrikt. Ortssynpunkterna ha gjort sig gällande på ett sådant sätt, att kanske den lämpligaste sträckningen av de stora vägarna inte har blivit iakttagen, och samarbetet mellan vägdistriktet har ej alltid varit sådant, att det underlättat den bästa lösningen när det har gällt sträckningen av de större stråkvägarna. Anslagen till permanentbeläggning ha vidare varit otillräckliga.

Nu mena motionärerna, att till den generalplan, varpå arbete nu pågår, måtte fogas en mera tekniskt utarbetad plan och vilket är synnerligen viktigt också en finansplan, som anvisar vilka anslagsbelopp som böra vara disponibla, och huru de skola åvägbringas, huruvida kostnaderna böra betalas av skattemedel eller av andra medel eller till vilken del av vardera och, om det skall vara skattemedel, som därvid böra anlitas, huruvida det skall vara staten ensam eller vägdistriktet eller bådadera, som böra bekosta detta. Motionen syftar till att staten ensam borde övertaga byggandet av dessa större vägar. Den säger, att jordbrukarna i dessa vägdistrikt inte alltid ha så stort intresse av dessa riksvägar. De äro mera betjänade av det lokala vägnätet. Riksvägarna få också i allmänhet en sådan sträckning, att de inte så mycket gagna bygden utan fastmera turisttrafiken och den långväga och tunga trafiken. Motionärerna mena därför, att det icke är riktigt, att bygdens skattskyldiga skola bekosta med sina vägskattemedel anläggningar av sådana för den stora och större allmänna samfärdseln så viktiga vägar, och anse att en

Ang. statsbidraget till den allmänna väghållningen. (Forts.)
avlastning av skattetungan från de vägskatteskyldiga, när det gäller sådana vägar, borde kunna äga rum. Jag har funnit, att det i motionen har framförts så många riktiga och kloka och vägande synpunkter, att jag inte har velat underlåta att i form av en reservation till betänkandet angiva min anslutning till den. Nu har ju frågan visserligen fallit genom beslutet i andra kammaren, men jag håller likväl före, att det hade varit värt att föranstalta om en undersökning av dessa förhållanden, och det är ju inte annat än utredning motionären begär. Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till min reservation i ämnet, d. v. s. bifall till motionen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag får verkligen säga, att om någon motion på kommunikationsväsendets område skulle vara obetingat påkallad av de aktuella förhållandena, så är det motionen II:37 om en teknisk-ekonomisk generalplan för landets huvudvägar. Det kan aldrig bli någon fason på det s. k. återställandet av vägfreden i landet utan att en sådan generalplan kommer till stånd efter förnuftiga grunder, varvid man även tar hänsyn till det mest aktuella av alla problem, herr talman, nämligen återställandet av vägfreden på allfarsvägarna. Jag instämmer därför helt och hållet i den senaste talarens yrkande.

Herr statsrådet Forslund: Herr talman! Endast ett par ord angående det yrkande, som innefattas i motionen, som man nu yrkat bifall till. En undersökning pågår ju för att åstadkomma en generalplan, och det har uppdragits åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att låta verkställa denna undersökning. Styrelsen har för sin del begärt och fått anslag för att kunna lämna uppdraget åt en viss man inom sig. Detta betyder dock inte, som motionärerna göra gällande, att denne man ensam skall utföra arbetet, som då skulle ta allt för lång tid i anspråk, utan endast att han skall vara den, som centralt handhar och leder arbetet, vilket utföres med hjälp av vägingenjörerna ute i distrikten och de bitråden, som där stå till tjänst. Det är således inte så knappt med arbetskraft, som motionärerna velat göra gällande.

Tanken att vid denna undersökning också giva vederbörande i uppdrag att utreda de ekonomiska förutsättningarna för genomförandet av en sådan plan är ju en sak, som är vida större och knappast kan hopfogas med det uppdrag, som givits rörande själva åstadkommandet av en generalplan. Det kan, menar jag, vara tid att ta upp detta som en särskild angelägenhet. Toges frågan upp i detta sammanhang, skulle det säkerligen komma att fördröja resultatet av det arbete, vars utförande inom kortast möjliga tid är mycket angeläget.

Herr Lindhagen: Det var en nedslående upplysning vi nu fingo av kommunikationsministern, att den s. k. utredningen är utan direktiv från departementet överlämnad till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och inom den till en enskild medlem, som sedan skall sätta sig i förbindelse med ingenjörerna ute i landet. Av en sådan utredning få vi inte alls någon social generalplan. Den bara fördröjer arbetet, och man får göra om det hela. Inte intressera de sig för att förekomma vägolyckor.

Inte tänka de på att ta upp den saken i sammanhang med generalplanen, inte tänka de på att, när man bygger nya autostrador, måste man se till att de gamla vägfarande, som inte längre med trygghet kunna betjäna sig av vägarna, få särskilda banor för fotgängare och cyklister m. m. sådant.

Det var sorgligt, att det inte har kommit längre. Min interpellation till kommunikationsministern för ett eller två år sedan gick också ut på att vi ville veta, om det inte hör till en generalplan för landets landsvägar, för det

Ang. statsbidraget till den allmänna väghållningen. (Forts.)
första att det inte skall beviljas pengar till byggande av nya autostrador annat än på villkor att samtidigt pengarna användas till att anlägga gångbanor och cykelbanor, möjligen med något undantag tills vidare i obygd och dylikt. Och vidare för det andra, att man skulle se till, att cyklister och fotgängare skulle få sina särskilda vägar byggda bredvid de gamla landsvägarna, från vilka de utestängts. Ty även de gamla landsvägarna, ha ju allt mer övermannats och exproprierats av motortrafiken, vilken ju i sig själv är ett nyttigt trafikmedel i våra dagar, det är jag den förste att medgiva.

Jag fick inte något klart besked av herr kommunikationsministern den gången. Men efter hans redogörelse i dag för den »undersökning», som nu sättes i gång, vill jag försäkra honom, att av teknikerna får han ingen effektiv medverkan till lösning av de förenämnda sociala vägproblemen, som böra bliva tillgodosedda.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den under behandling varande punkten annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen II: 37.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom II c).

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! I den reservation, som avgivits här, yrkas, att det skatteutjämningsbidrag, som skall utgå till skattetyngda vägdistrikt, i fortsättningen måtte såsom hittills utbetalas omedelbart efter den 1 januari. Bidraget utgår på grundval av den vägskatt, som bestämts på hösten föregående år, och enligt det system, som fastställdes, när denna fråga senast behandlades, skulle skatteutjämningsbidraget vara tillgängligt så snart som möjligt efter den 1 nästkommande januari. I den föreliggande propositionen föreslås nu en betydelsefull omläggning av bilskattemedlen, varigenom utbetalningen inte bara av skatteutjämningsbidraget utan också av det vida större beloppet till vägunderhållet framflyttats till efter den 1 juli. Mot detta departementschefens sistnämnda förslag har statsutskottet icke riktat någon erinran. Det kan anföras skäl både för och emot. Det föranleder vissa olägenheter för vägdistrikten, därigenom att en del sådana, kanske de flesta, måste företa en viss upplåning under det första halvåret för att kunna klara sina nödvändiga utgifter innan den 1 juli. Men fördelarna äro särskilt från statens synpunkt så betydande, att utskottet icke har riktat någon erinran däremot.

I propositionen föreslås, att skatteutjämningsbidraget inte heller skulle utbetalas förrän efter den 1 juli. Detta innebär, att vägdistrikten få bidraget nära ett halvår senare än nu. Reservanterna och motionären herr Lindmark i andra kammaren ha ansett, att när man inte riktar någon erinran mot de övriga framflyttningarna av utbetalningar, finns det starka skäl för att låta de skattetyngda vägdistrikten åtminstone få lyfta det utjämningsbidrag, som de skola ha, tidigare än efter den 1 juli, så att de slippa att förskottera med upplånade medel. Det är denna synpunkt, som jag för min del och övriga reservanter med mig funnit så pass vägande, att vi velat framföra den i en reservation, som tar sikte på ett bifall till motionen nr 259 i andra kammaren, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr statsrådet Forslund: Herr talman! I denna fråga torde det kanske vara lämpligt, att jag även i denna kammare upplyser om att de olägenheter,

Ang. statsbidraget till den allmänna väghållningen. (Forts.)

som man i motionen antar skulle uppstå för vägdistriktet genom denna förskjutning, inte äro så stora, att inte vägdistriktet synas kunna bära dem. Innan man i departementet gick definitivt in för att föreslå riksdagen denna förskjutning av utbetalningstiden, inhämtades upplysningar från vägdistriktet genom det förbund av vägstyrelser, som finns i detta land, och det förklarades från den sidan, att man icke hade något att erinra emot förslaget att förskjuta utbetalningstiden till den 1 juli. Under sådana förhållanden torde det få antagas inte vara så svårt för vägdistriktet att ordna upp denna sak särskilt när de också vinna en så pass stor fördel som omläggningen i visst annat avseende medför för vägdistriktet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen II: 259.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare i enlighet med herr *Johan Bernhard Johanssons* yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 8—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkten 12.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till bidrag till nyanläggning av ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands samt vissa delar av Kopparbergs och Värmlands län för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 1,800,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

*Anslag till
nyanläggning
av ödebygds-
vägar.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 24, av herr *Elon Andersson* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 41, av herr *P. L. Persson* i Undersvik m. fl., hade hemställts, att anslaget till ödebygdsvägar måtte utsträckas att omfatta även de delar av Gävleborgs län, som tillhörde Hälsinglands sydvästra, Hälsinglands nordvästra och Hälsinglands nordöstra vägdistrikt, samt att anslaget med hänsyn därtill måtte höjas från 1,800,000 till 1,900,000 kronor.

Vidare hade herr *O. E. Sandberg* m. fl. i en inom andra kammaren väckt motion, nr 44, hemställt, att riksdagen måtte till bidrag till nyanläggning av ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län samt vissa delar av Kopparbergs och Värmlands län anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 44,

Anslag till nyanläggning av ödebygdsvägar. (Forts.)

mätte till bidrag till nyanläggning av ödebygdsvägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands samt vissa delar av Kopparbergs och Värmlands län för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 1,900,000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

b) att motionerna I: 24 och II: 41 ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag har inte för avsikt att besvara kammaren med något yrkande, men jag anser mig på grund av utskottets uttalande om den motion angående bidrag ur anslaget till ödebygdsvägar, som väckts av mig och andra representanter för Gävleborgs län, böra försöka klargöra det resonemang, som ligger till grund inte bara för vår utan även för vederbörande vägmyndigheters uppfattning i frågan och som föranlett oss att besvara kammare och utskott med vår framställning.

Kungl. Maj:t tillsatte på sin tid sakkunniga för utredning av frågan om att bereda den isolerade och ekonomiskt svagt utrustade befolkningen i övre Norrland vägförbindelser, och som följd därav fattade riksdagen beslut om byggande av ödebygdsvägar. De sakkunniga vidrörde även frågan om inte också inom andra län än de fyra nordligaste behov av dylika vägar skulle kunna anses föreligga och förklarade sig anse, att så utan tvivel vore förhållandet beträffande såväl Värmlands som Gävleborgs och Kopparbergs län. Anslaget begränsades emellertid 1918 till de fyra nordligaste länen. Sedermera har likväl på grund av motioner eller till Kungl. Maj:t ingivna framställningar anslaget utsträcks, 1925 till vissa delar av Kopparbergs län och 1933 till vissa delar av Värmlands län. Av de trakter, vilka de sakkunniga ansågo ha otvivelaktigt behov av anslaget, är det således nu endast Gävleborgs län, som inte har kommit i åtnjutande därav.

Måhända förmenar man nu, herr talman, att ett län så sydligt beläget som Gävleborgs län inte kan ha behov av ödebygdsvägar. Jag tror, att man inte skall göra ödebygden till ett geografiskt begrepp i den bemärkelsen. Obygden tar vid, där kulturen slutar, och kulturen, i den omfattning vi nu tala om, den slutar i allmänhet där vägen tar slut. Jag skulle kunna berätta upprörande historier om långa likfärder med släpbår över stock och sten eller om tragedier i obygd, när sommarstigen är ofarbar och när vintervägen över sjöarna varken bär eller brister, men jag förmodar, att kammaren inte är angelägen om att grunda sitt ståndpunktstagande på ett tillfälligt stämningstryck utan sätter mera värde på en argumentation, som låter sig så att säga förnuftmässigt diskuteras. Jag har här i min hand en utredning av vägingenjören i Gävleborgs län, tyvärr så sent tillhandakommen, att det varken i motionen eller inom utskottet varit möjligt att presentera dess argumentering. Han konstaterar först, att det måste anses ostridigt, att stora delar av norra och västra Hälsingland äro verkliga ödebygder utan andra samfärdsmedel än stigar, dåliga kärrvägar, rodd- och flottleder. Det närmaste behovet — alltså inte hela behovet — av vägar inom detta område anges av honom till 170 km. Det rör sig om åtta vägföretag, intet av dem — med undantag av ett — understigande 20 km längd. En av vägarna är 23, två 25 och en 28 km lång. Varje företag är av sådan betydelse för den allmänna samfärdseln, att de äro föremål för inte endast de berörda orternas utan även vägmyndigheternas uppmärksamhet och intresse. Detta, herr talman, om *behovet* av ödebygdsvägar i länet.

Utskottet anser nu, att dessa ödebygder i Gävleborgs län kunna lösa sin vägfråga genom anlåtande av anslaget till enskilda utfartsvägar. Detta anslag behandlas i nästa punkt av utskottets utlåtande. Det konstateras där med tillfredsställelse, att de statliga insatserna till dessa vägar äro begrän-

Anslag till nyanläggning av ödebygdsvägar. (Forts.)

sade, och det framgår av den redogörelse, som lämnas där, att man i regel torde kunna beräkna det allmänna — statens och landstingets — insats till halva kostnaden. Låt oss då ta den 28 km långa väg, som finns upptagen i vägingenjörens utredning. På grund av vissa ekonomiska beräkningar, som jag sedan skall återkomma till, kunna kostnaderna för byggande av en enkel väg, tillräcklig för ortens behov, uppskattas till 7 å 10 kronor per meter, en kostnad alltså för denna 28 km långa väg av 200,000 å 280,000 kronor. Hälften av detta belopp skulle det allmänna lämna i bidrag. Återstoden däremot skulle tillskjutas av befolkningen själv, antingen genom eget arbete eller genom kontanta bidrag. Men, herr talman, är det inte att ställa väl stora krav på befolkningen i en fattig bygd med höga skatter och låga inkomster, att den för att skaffa sig den förbindelseled med det allmänna vägnätet, som är nödvändig för att bryta dess isolering, skall ikläda sig en kostnad av 100,000 å 150,000 kronor, en summa, som är svindlande enligt dess begrepp. Och inte nog därmed: därtill kommer också skyldighet att underhålla denna nära tre mil långa väg, hålla den i så gott skick, att den kan uppta den ganska betydande trafik, som kommer att gå fram där, utan något bidrag från det allmänna sida. Jag tror, att man måste säga, att utskottets välvilliga rekommendation av anslaget till enskilda utfartsvägar inte kan få något rimligt resultat i detta fall. Skola dessa bygder få sin vägfråga löst, nödgas de lita till det allmänna i den största utsträckning, som är möjlig, d. v. s. lägga frågan i vägdistriktens händer.

Vi ha i vår motion i det avseendet påpekat en omständighet, som utskottet tyvärr har förbigått, nämligen att det skulle bli billigare för det allmänna genom att vägarna finge byggas som ödebygdsvägar. Är nu det påståendet riktigt? Jag skall be, herr talman, att få åberopa en sakkunskap, som kammaren säkerligen sätter större förtroende till än till min måhända begränsade kännedom. Jag citerar alltså det uttalande om förhållandena, som göres i det förut åberopade uttalandet av vägingenjören i Gävleborgs län. Han skriver:

»I övergångsområdet mellan ödebygden och den tätare bebyggelsen pågår utbyggnad av ett vägnät av den enklaste i länet förekommande typen av allmänna vägar, den s. k. enkla bygdevägen med ned till 3.5 meters krönbredd och med mötesplatser 5 å 6 meter breda på högst 200 meters inbördes avstånd. Denna vägtyp är synnerligen ändamålsenlig inom det omförmälda området, men blir genom sin relativt höga standard i avseende å kurvor och lutningsförhållanden onödigt dyr — 15 å 20 kronor per meter — att använda inom ödebygdsområdet. Kostnaden för ödebygdsvägar ligger i allmänhet mellan 7 och 10 kronor per meter. Då det får anses ofrånkomligt att förse även ödebygden med vissa allmänna vägar, måste det väl ställa sig mer ekonomiskt att använda sig av ödebygdstypen än av den dubbelt dyrare enkla bygdevägstypen.»

Han konstaterar vidare med ledning av dessa uppgifter, att kostnaden för de såsom aktuella angivna vägföretagen skulle, då de utföras som enkla bygdevägar, uppgå till approximativt 3,400,000, varemot kostnaden, om vägarna finge byggas som ödebygdsvägar, skulle begränsas till 1,700,000 kronor. Det skulle således enbart för dessa vägföretag betyda en besparing för det allmänna med nära 2,000,000 kronor, och jag föreställer mig, att även kammaren finner denna siffra så pass betydande, att saken kan vara värd uppmärksamhet.

Jag har nämnt dessa siffror, herr talman, för att ge kammaren en föreställning om storleksordningen av det aktuella innehållet i det problem, som vi motionärer ha berört. I stort sett rör det sig om ett kanske ännu större problem, nämligen om lämpligheten av att öppna möjlighet till ökad användning

Anslag till nyanläggning av ödebygdsvägar. (Forts.)
 av sådana vägtyper, som för ortens behov äro tillräckliga och lämpliga och för det allmänna billigare, en strävan, som jag för min del tycker, att det allmänna har allt skäl att möta med förståelse. Vi tala nu, herr talman, med mer eller mindre oro i rösten om möjligheten av en ny kris med åtföljande arbetslöshet, och dryfta ivrigt de beredskapsåtgärder, som från det allmännas sida kunna vara av behovet. Jag föreställer mig, att denna beredskap även i fotsättningen kommer att till mycket betydande del handla om sådana vägföretag varom det här är fråga. Men även då är det av vikt att begränsa det allmännas kostnader. Ur dessa synpunkter skulle det ha varit av värde, om riksdagen redan nu hade velat fatta beslut om att även dessa delar av Gävleborgs län, där ostridigt behov av ödebygdsvägar anses föreligga, finge bli delaktiga av rätten till anslag för byggande av ödebygdsvägar. Ett sådant beslut skulle ha möjliggjort upprättandet av arbetsplaner på grundval av en sådan vägtyp att ha till hands om inte förr så när aktuella krav på allmänna arbeten inställa sig. Nu är man nödsakad att om sådana arbetsplaner upprättas, basera dem på byggande av enklare bygdevägar, d. v. s. en vägtyp, som är dubbelt så dyr som den, som här är nödvändig. För de miljoner, som man därigenom får offra på en dyrbar, icke nödvändig vägtyp, skulle man ha kunnat avhjälpa dubbelt så stora behov.

Jag föreställer mig, herr talman, att det i nuvarande situation, gentemot ett enigt statsutskott, är utsiktslöst och därför också meningslöst med ett yrkande, men jag har ansett mig böra säga dessa ord för att dels klargöra det resonemang, som ligger bakom motionen, och dels också informera kammaren i tänkesätten och förhållandena, för den händelse denna fråga ännu en gång i en eller annan form skulle bringas under riksdagens prövning.

I detta anförande instämde herrar *Lindhagen*, *Per Andersson* och *Sten*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande punkt hemställt.

Punkterna 14—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

*Ang. anslag
till bro över
Svinesund.*

I denna punkt hade utskottet anmält, att utskottet komme att framdeles under riksdagen avgiva utlåtande beträffande Kungl. Maj:ts under punkten 17 av sjätte huvudtiteln i statsverkspropositionen framlagda förslag angående anslag till bro mellan Sverige och Norge över Svinesund.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det framgår av denna utskottets anmälan under punkt 17 att det äntligen tycks finnas en utsikt till att det skall bli en bro över Svinesund; det har åtminstone sagts mig, att det förväntas en proposition om just den saken, och det är på den som statsutskottet nu vill vänta.

Jag skall be att i anledning av denna i och för sig hugnesamma upplysning dock få uttala en viss oro, huruvida denna överenskommelse med Norge möjligtvis skett med uttryckligt bortkompromissande av det svenska kravet på en järnvägsbro över Svinesund. Den senaste överenskommelsen mellan norska och svenska delegerade för denna fråga innebär, att man också skulle lägga landsvägsbron så att den kunde förenas med en framtida järnvägsbro över Svinesund.

Riksdagen och dess statsutskott föreskrev redan på 1890-talet att Bohus-

Ang. anslag till bro över Svinesund. (Forts.)

banan skulle byggas såsom en internationell bana och att den inte skulle få gå i krokvägar i Bohuslän utan borde inriktas rakt mot Norges hjärta, dess huvudstad. Denna svenska uppfattning har bortskymts av staden Haldens enligt mitt förmenande missriktade säration för att vara huvudpunkten och hjärtat i Norge vid de här tillfällena. Halden får ett nytt plus till sina möjligheter genom att få även en järnvägsförbindelse till det gamla Vikens odalbygder, hamnar och fiskevatten. Det skulle vara olyckligt om i den blivande propositionen någonting skulle framkomma som betydde, att den svenska statsmaktens och järnvägsstyrelsens i gångna tider bestämda ståndpunkt i denna fråga kompromissvis uppskjutits någon generation framåt. I tidernas längd kommer det ändå att bli även en järnväg över Svinesund, herr talman!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 19.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till inköp av gatsten för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor, därav 2,000,000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

*Anslag till
inköp av
gatsten.*

Herr Andersson, Karl: Herr talman! När jag tar till orda i denna fråga, är det ingalunda för att rikta någon kritik mot utskottet, utan jag vill tvärtom understryka vad utskottet uttalat i fråga om upphjälpanDET av exporten. Jag vill understryka detta uttalande framför allt därför, att denna industri är i stort behov av all den hjälp, som kan komma densamma till del.

Gatstensindustrin har från början varit, som vi alla känna till, en typisk exportindustri. Omkring 90—95 % av industriens hela tillverkning har under tidigare år — således före krisens inträde 1931 — gått på export till olika länder. När krisen kom år 1931 och i stor utsträckning förlamade exporten, innebar alltså detta ett fruktansvärt slag för såväl arbetare som företagare inom stenindustrin.

Jag skall tillåta mig att i detta sammanhang nämna några ganska belysande siffror. År 1929 uppgick exporten av gatsten till över 16 miljoner kronor. 1931 hade exporten nedgått till cirka 6½ miljoner kronor. År 1935 synes bottenläget vara nått, men då hade även exporten gått ned under 2 miljoner kronor. Under de två senaste åren har en ljusning inträtt på exportmarknaden. År 1936 hade nämligen exporten ökats till cirka 3.6 miljoner kronor och 1937 till närmare 5.5 miljoner. Det måste tyvärr konstateras, att läget för denna industri nu återigen försämrats. För januari månad 1937 uppgick exporten till något över 309,000 kronor, men för januari månad 1938 hade den sjunkit till cirka 211,000 kronor.

En av de mest bidragande orsakerna till dessa försämrade exportmöjligheter är framför allt den, att vissa större leveranser av gatsten till Polen och Frankrike, som under det senaste året ägt rum, numera i det närmaste äro fullgjorda. Överenskommelserna om stenleveranserna till dessa länder träffades, om jag inte missminner mig, genom särskilda handelsöverenskommelser och mot utbyte av andra varor, framför allt kol från Polen. Om jag inte är fel underlättad, ha förhandlingar om dylika kompensationsavtal förts med olika län-

Ang. anslag till inköp av gatsten. (Forts.)

der såväl under slutet av förra året som i början av innevarande år. Dessa förhandlingar ha tyvärr ännu inte lett till något gynnsamt resultat.

Under år 1937 ha inom gatstensindustrien sysselsatts cirka 3,500 arbetare fördelade på fem län. I tre av dessa län, nämligen Kalmar, Kristianstads och Hallands län, är antalet stenhuggare ganska obetydligt, sammanlagt cirka 350 man. Det övriga antalet sysselsättes inom Blekinge och Bohuslän; därav komma på Blekinge cirka 1,000 och på Bohuslän 2,200 man. Det är sålunda Bohuslän och Blekinge, som väsentligen äro beroende av stenindustrien för folkets utkomst och försörjning.

Jag vill här särskilt uppehålla mig vid förhållandena i Bohuslän. Det är inte min mening att rekapitulera hela den långa kris, som stenindustrien och dess folk fått genomgå. Den är tidigare känd för riksdagen, som upprepade gånger haft till behandling frågor om åtgärder för avhjälpande av denna kris, som dock alltjämt kvarstår, oaktat landet i övrigt befinner sig i en högkonjunktur.

Det har sålunda under årens lopp gjorts ansatser för att öppna nya arbetsmöjligheter för den arbetslösa stenarbetarbefolkningen, men några större resultat ha dock inte kunnat uppnås. Försöken att inom denna landsända starta nya produktionsföretag ha visat sig svåra att genomföra. Nästan samtliga försök ha hitintills av olika anledningar strandat. Så har t. ex. tanken på ett plåtvalsverk i Lysekil fått åtminstone tills vidare skrinläggas. Jag vill också fästa kammarens uppmärksamhet på att denna landsända är av naturen ringa gynnad för nya förvärvsmöjligheter. Den saknar skogar och vattenfall samt praktiskt taget mark som lämpar sig för nyodling. Jordbruken äro små och kunna inte ytterligare uppdelas. De befintliga jordbrukarna behöva i stället i stor utsträckning biinkomster från stenindustrien i form av körslor och bergarrenden. Den enda naturtillgången är sten — och den finns i outtömliga mängder — men när stenen inte kan förvandlas till bröd, blir befolkningen brödlös, och detta är vad som har inträffat under denna långa och svåra kris just i de områden jag talar om.

Det har framhållits, att en sådan landsända borde evakueras. Det var visst arbetslöshetskommissionen, som från början tänkte sig denna möjlighet, vilken dock visat sig svår för att inte säga omöjlig att genomföra. Helt naturligt har dock antalet stenarbetare väsentligt minskats, och en inte obetydlig utflyttning har ägt rum. Det beräknas, att invånarantalet i det område, vilket betecknas såsom »Stenriket», d. v. s. ett tiotal kommuner mellan Idefjorden i norr och Gullmarsfjorden i söder jämte städerna Lysekil och Strömstad, under tiden sedan 1931 minskats med 5,000 invånare, och enbart under förra året sjönk befolkningssiffran inom detta område med 1,700 personer. Brastads kommun, som varit en av de svårast hemsökta, har sålunda minskats med 600 personer, vilket utgör 15 % av befolkningen inom denna kommun.

Denna utflyttning har redan på en del håll i kommunerna börjat väcka farhågor för framtiden med hänsyn till att det är de arbetskraftiga äldre, som i regel utflytta, under det att äldre och mindre arbetsföra kvarstanna och öka underhållsburden, samtidigt som inkomster och skatteunderlag sjunka.

Jag tillhör dock inte dem, som inför den nuvarande situationen beklaga den utflyttning som ägt rum. Det är bättre med en mindre befolkning, som kan finna utkomst och leva av sitt arbete, än en större, som behöver livnäras genom understöd av olika slag. Det är dock tydligt, att en utflyttning utöver vad som hitintills skett, icke kan anses önskelig och knappast är möjlig. Kommunerna, som i regel äro starkt skuldbelastade och skattetyngda, kunna inte fullgöra sina skyldigheter eller bestrida kostnader för skola, fattigvård och andra

Ang. anslag till inköp av gatsten. (Forts.)

åligganden. Den stenarbetarbefolkning, som nu är kvar, är till stor del bunden vid egna hem eller med familjeband, som inte utan vidare kunna slitas.

Problemet för stenarbetarbefolkningens försörjning i Bohuslän — och jag föreställer mig att det är liknande i Blekinge — är enligt min mening — och denna omfattas, tror jag, av flertalet som sysslat med dessa frågor — att kunna sanera stenindustrin till en viss produktionskapacitet, som kan lämna stadigvarande anställning åt ungefärligen det antal stenhuggare, som under det senast gångna året haft sysselsättning.

För att detta skall bli möjligt, erfordras en omsättning av gatsten för i runt tal 10 miljoner kronor årligen. Denna avsättning kan inte tänkas möjlig enbart inom landet, utan vi måste alltså söka upprätthålla och om möjligt öka exporten, så att den i varje fall inte understiger 1937 års siffra, som utgjorde cirka 275,000 ton, motsvarande ett värde, som jag tidigare anfört, av 5½ miljoner kronor.

Det bör enligt min mening vara ett statens intresse att i möjligaste mån underlätta stenexporten, då därigenom den befolkning, som under så många år fått utstå arbetslöshetens alla fruktansvärda lidanden utan understöd från det allmänna, kunde bli i tillfälle att finna utkomst genom ordnat arbete.

Det är tydligen i medvetande därom som statsutskottet i sin motivering framhållit behovet av statlig hjälp för övervinnade av de hinder och svårigheter, som i ett antal länder »rests för en export, för vilken eljest stora naturliga förutsättningar borde förefinnas». Jag ber att ytterligare få understryka vad utskottet sålunda framhållit.

Jag får därför, herr talman, uttala min fasta förhoppning, att statsrådet och chefen för handelsdepartementet för framtiden liksom hittills kommer att göra allt vad som är möjligt för åstadkommande av ökade möjligheter för denna industris framtida utveckling på exportmarknaden.

Till sist, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Under rubriken »stensättning av vägar» ha vi här ett ärende på kommunikationsdepartementets stat. Med anknytning till vad den föregående ärade talaren framhållit om nödvändigheten att bereda hjälp åt den bohuslänska stenhuggeribefolkningen, skulle jag också vilja erinra om att det vore lämpligt att utsträcka stensättningen av landsvägar till att även gälla stensättning av järnvägar.

Den avgångne chefen för järnvägsstyrelsen sade till mig vid det tillfälle, då jag framlade de två broförslagen på samma gång som det förslag, som jag nu kommer att påminna om, att han tyckte att även detta senare förslag var ur järnvägsstyrelsens synpunkt tänkvärt.

Detta mitt förslag gällde nämligen att man skulle terrassera Bohusbanan från dess nuvarande ändpunkt vid Skee station fram till Svinesund. Stenarbetarbefolkningen, som bäst passar för att utföra sådant arbete, skulle då också under en ganska lång tid kunna räkna med en god arbetsförtjänst genom att arbeta med stengläggning av den terrasserade järnvägen ut till Svinesund. Jag vet inte varför man inte vill intressera sig alls för den saken. Den är väl för naturlig och enkel kan jag tro. Men man låter däremot lätt hänföra sig till att kasta ut miljoner för bombplan och skydd mot bombplan. För ett anslag till produktivt arbete för denna i framtiden oundvikligen nödvändiga järnvägs tillkomst vill ingen intressera sig på annat sätt än som Bohuslänsrepresentanter sade till mig för ett eller två år sedan: »Det var bra, att du kom fram med den saken igen.» Men då vi inte äro säkra på att få majoritet för en sak, så vilja vi tills vidare ej själva stödja den av rädsla att stanna i minoritet. Ty det är den moderna demokratiens patos, att man bör se till att befinna sig i majo-

Ang. anslag till inköp av gatsten. (Forts.)
ritet. Men på det sättet göras inga framsteg, herr talman, ty all framfärd börjar med minoriteter. Och då går demokratin under på en sådan ståndpunkt.

Nu är det ju så, att svenska staten byggt en autostrada fram till Svinesund, vilken måste fram över en bro över sundet. Man försökte visserligen föreslå även från regeringshåll, att landsvägsförbindelsen skulle fortsättas medelst en färja och att en ny färja skulle anskaffas. Men det förslaget slogs ned och därom enade sig till sist såväl svenskar som norrmän.

Om vi svenskar nu följa samma taktik, herr talman, i järnvägsfrågan och terrassera järnvägen fram till Svinesund, dit den ändå en gång enligt naturens lagar skall komma, så hade säkert till sist även från norrmännens sida, likaväl som nu landsvägsbron, även järnvägsbron kommit som ett brev på posten till Sverige. Och då hade samtidigt på ett klokt, praktiskt och naturligt sätt stenarbetarbefolkningen verkligen fått en duktig handräckning under ett par tre år. Jag skulle önska, att den siste ärade talaren ville instämma med mig i detta påstående, men jag får ju förbereda honom på att han då i förstone råkar i minoritet, eller blir med andra ord bara en föregångsman.

Jag ber således, herr talman, att få, i kommunikationsministrarnas frånvaro, uppmana hans skugga att intressera sig för denna sak.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 20 och 21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkten 23.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkterna 43 och 44.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45.

Lades till handlingarna.

Punkterna 46—55.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om utredning angående inrättande av ett hälsovårdsdepartement.

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 74 i första kammaren av herr *Ohlin* m. fl. och nr 150 i andra kammaren av fröken *Hesselgren* m. fl. hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande inrättande av ett hälsovårdsdepartement samt om de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om en departementalreform samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2. att förevarande motioner måtte anses besvarade genom vad utskottet under 1. hemställt.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag ber att få uttrycka min glädje och erkänsla över att utskottet har föreslagit denna förutsättningslösa utredning, därvidlag understrykande i likhet med motionärerna att det nuvarande socialdepartementet har alltför stor omfattning. Enligt min mening är det särskilt två huvudsynpunkter, som böra anläggas på frågan hur en departementalindelning lämpligen bör göras.

För det första är det ganska klart, att man bör eftersträva att frågor och ärenden, som naturligt höra ihop, såvitt möjligt behandlas inom ett och samma departement, men en andra och icke mindre viktig synpunkt är den, att man bör eftersträva, att den arbetsuppgift, som tillfaller varje departementschef, bör ha en rimlig och lagom storlek. Därutav följer, att även om hänsyn av den första arten — att nära sammanhängande frågor behandlas inom samma departement — i och för sig skulle tala för att man bibehåller ett mycket stort problemkomplex inom ett och samma departement, kan man i alla fall av den anledningen att uppiften i så fall blir för stor för en man finna det lämpligt att företaga en uppdelning. Vikten därav framstår väl alldeles klart, om man tänker sig, att det sociala problemkomplexet skulle ytterligare svälla ut så att dessa ärenden skulle komma att omfatta ungefär lika mycket som tre à fyra normala departement. Då är det väl ändå ingen som vill hävda, att eftersom det där hör ihop med det och det där hör ihop med det, kan man inte lämpligen göra någon uppdelning, utan det förefaller uppenbart att man i sådana fall blir tvungen att någonstans draga en gräns och göra en så praktisk arbetsfördelning som möjligt. Det blir alltså icke frågan, huruvida man gentemot varje särskilt förslag om gränsdragning kan säga, att det är tveksamt, huruvida den saken skall höra dit eller den saken skall höra dit och att det därför är bäst att taga allesamman under ett departement, utan den praktiska frågan blev väl i stället: kan man få till stånd en någorlunda naturlig arbetsfördelning, som uppfyller detta krav att åt varje departementschef ge en arbetsbörda av rimlig omfattning och någorlunda naturlig begränsning?

För min del, herr talman, hyser jag ingen tvekan om att det är möjligt att göra detta genom att i stort sett uppdelna det nuvarande socialdepartementet i två delar, varav ett blir ett vanligt socialdepartement och det andra blir ett hälso- och sjukvårdsdepartement.

Jag kan alltså icke finna, att det skäl, som utskottet anför mot en sådan uppdelning, nämligen att det råder ett intimt samband mellan vissa frågor, som i sådant fall skulle komma att ligga på olika sidor om gränslinjen, kan få tillmätas utslagsgivande betydelse, ty trots att det ovtivelaktigt är så, att många uppgifter ligga så på gränsen att det är tveksamt om man skulle föra dem till

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)
det ena eller det andra departementet, tror jag i alla fall att man i stort sett kan säga, att det av en hälso- och sjukvårdsminister i detta land kommer att krävas på väsentliga punkter andra egenskaper än av en socialminister.

Om jag får lov att något men dock mycket kort antyda vissa enligt min mening väsentliga uppgifter för ett sådant hälso- och sjukvårdsdepartement, vill jag börja med att ett sådant departement och dess chef givetvis får anledning att ägna sig i mycket hög grad åt propaganda och upplysning. Jag hänvisar därvidlag till den framgångsrika hälsovårdspropaganda, som den engelske hälsovårdsministern har låtit igångsätta och bedriva under sista vintern, och jag tillåter mig också att fästa uppmärksamheten på den stora engelska lagen, Physical Training and Recreation Act, som ger en mycket god bild av mångfalden och vikten av de arbetsuppgifter, som falla in under ett sådant departement.

Här i Sverige sakna vi sannerligen icke uppgifter för ett sådant propaganda- och upplysningsarbete på hälsovårdens område. När vi ha diskuterat bostadsfrågan, nödvändigheten av att barnrika familjer finge större bostäder, har det varit allmän enighet därom att en av de väsentliga svagheter på detta område i vårt land är, att det finns bostäder, som icke användas. Familjer, som ha ett rum och kök, bo i köket, och ha de två rum, använda de bara ett rum, alltså det s. k. finrumssystemet. Detta system är så inrotat att jag tror det kommer att kräva mycket energiska åtgärder under central ledning för att därvidlag få en förändring till stånd. Eller, om vi vända oss till näringsspörsmålen: vi veta mycket väl, att stora folkgrupper i detta land, som ha råd att köpa de livsmedel, som skulle vara av väsentlig betydelse för dem och deras hälsotillstånd, icke göra det, därför att de icke förstå tillräckligt vad som kräves av en tillfredsställande näring.

Jag tillåter mig även hänvisa till det framgångsrika arbete, som under de senaste två åren bedrivits i Danmark av statliga institutioner, det s. k. statens hushållningsråd. Eller om vi taga en sådan fråga som badfrågan, som varit uppe åtskilliga gånger i riksdagen, veta vi ju allesamman — jag skall inte trötta här med statistik — att badfrekvensen här i landet under vintrarna särskilt på landsbygden är mycket låg, med vissa glädjande undantag. Där ha vi enligt min mening ett jätteproblem, trots de utan tvivel mycket stora framsteg, som gjorts under de allra sista åren, och där är det bara början som nu är gjord.

Frågan om en obligatorisk semester är ju för närvarande aktuell. Vilken uppfattning man än har rörande detta problem just nu, kan det väl inte råda mer än en mening därom att på lång sikt måste vi sträva efter och komma också att lyckas genomföra att den allra största delen av svenska folket får en samlad fritid av något sådant som åtminstone ett par veckor. Att tillfredsställa detta rekreatjonsbehov kommer emellertid att kräva en hel del andra saker än att bara sörja för att människorna bli fria från arbetet; annars kommer inte denna fritid att till fullo utnyttjas.

Se vi på utlandet, skola vi finna, att dessa och andra problem under senare år ha tilldragit sig en växande uppmärksamhet. Vi ha i diktaturländerna de välbekanta organisationerna Kraft durch Freude i Tyskland, Dopo Lavore i Italien, och man är frestad att säga, att Sverige på detta område i vissa hänseenden håller på att bli ett efterblivet land.

Överhuvud taget är det min uppfattning, att vi behöva en organisation, som ompänner hela landet och som är vida mer inriktad på hälsovården än den organisation vi för närvarande ha, trots de stora förtjänster, som denna utan tvivel har med avseende på sjukvården.

Jag tror, att det kräves en person i regeringsställning, som kan taga initia-

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

tiv på alla dessa områden och som kan vinna gehör hos sina kolleger, både hos finansministern och andra, för dessa problems stora betydelse.

Dessa hälsovårdsproblem äro, som jag här anfört, redan nu mycket viktiga, men man kan utgå ifrån att de komma allt eftersom tiden går att bliva allt viktigare. Medicinalstyrelsen håller för närvarande på med en utredning om barns och ungdoms hälsovård, och jag är övertygad om, att när denna utredning framlägges, kommer den att visa på en hel rad nya uppgifter. Ett litet intryck av vikten av alla dessa frågor kan man kanske få, om man erinrar sig att staten, kommunerna och landstingen använda öfver 100 miljoner kronor per år på hälso- och sjukvård. Om man skulle göra en uppskattning öfver vad svenska folket tillsammans använder, skulle man nog komma till någonting som låge bra nära 300 miljoner kronor. Enligt min mening skulle det vara mycket egendomligt, om det inte skulle finnas utrymme för stora och fruktbarande offentliga insatser för att här åstadkomma den rationella organisationen och det fruktbarande arbete, som bör vara möjligt.

När utskottet emellertid ställer sig ganska kyligt till tanken på ett hälso- och sjukvårdsdepartement, är motiveringen, att frågornas antal i högsta instans för närvarande skulle vara allt för ringa. Jag vill därtill påpeka, att frågan är, om man kan anlägga ett så statiskt betraktelsesätt, att man huvudsakligen går efter hur det därvidlag förhållit sig under senare år. Bör man inte snarare se litet framåt och därvid erkänna, att tendensen på detta område är starkare växande än kanske någon annanstans, att det är dessa frågor, som nu hålla på att tränga sig fram? Jag vill uttala den önskingen, att när man gör en undersökning rörande behovet av ett sådant departement, man då inte måtte bygga på statistik från 1920-talet eller början på 1930-talet utan försöka se, hur det sannolikt kommer att förhålla sig på 1940-talet, vilket väl skulle bli den epok, då ett sådant departement först skulle komma att arbeta. Men därjämte vill jag påpeka, att just därför att det som utskottet säger finns en hel rad gränsfrågor, som lika gärna kunna föras till det ena departementet som till det andra, är det uppenbart, att det inte behöver bli några som helst svårigheter, när det gäller att ge ett hälso- och sjukvårdsdepartement tillräckliga arbetsuppgifter. Eftersom socialdepartementet är tillräckligt stort för två departement, kan man taga en lagom del av de där uppgifterna, som kunna ligga på det ena och kunna ligga på det andra, och därigenom få ett hälso- och sjukvårdsdepartement av tillfredsställande storlek. Sådana frågor äro barnvårdsärendena och en stor del av den s. k. befolkningspolitik, som håller på att växa fram, familjevården och sådant. Detta kan mycket väl föras till hälso- och sjukvårdsdepartementet, och kvar kommer i alla fall att på socialdepartementets del stå hela arbetslöshets- och arbetsmarknadspolitiken, fattigvården, socialförsäkringen och mycket annat.

Frågar man, herr talman, vilka alternativen äro, alternativen till en sådan uppdelning i ett socialdepartement och ett hälso- och sjukvårdsdepartement, så anför utskottet, att man kan föra bort lantregeringsärendena till justitiedepartementet eller till ett särskilt inrikesdepartement. Jag vill därtill påpeka, att ett sådant särskilt inrikesdepartement säkerligen icke skulle bli större eller mera omfattande än ett hälso- och sjukvårdsdepartement men att man där i vida mindre grad än beträffande hälsovården skulle ha behov av självständigt initiativ och av representation vid konungens rådsbord. Därtill kommer, att även om man för bort dessa lantregeringsärendena, blir socialdepartementet allt för stort, om det skall omfatta hela socialpolitiken samt hälso- och sjukvården. Då finns det ett annat alternativ, och det är att föra bort arbetslöshetsproblemet vid depressionstider t. ex. till en särskild föredragande, men där kan man verkligen använda det uttrycket, som utskottet självt nyttjar vid ett annat

Ang. invärttande av ett hälsövärdstdepartement. (Forts.)

tillfälle, nämligen att det råder ett så intimt samband, så ytterligt intimt som tänkbart är, mellan dessa frågor och de andra frågor, som socialministern enligt allas mening bör handlägga, så att där om någonsin förefaller en uppdelning mellan en socialminister och en arbetslöshetsföredragande som artificiell.

Skulle man vilja gå en tredje linje och skapa ett särskilt arbetslöshetsdepartement vid kristider — en tanke som lär ha haft sympatier hos den nuvarande chefen för socialdepartementet — får jag som min mening anförä, att jag anser, att detta skulle vara utomordentligt farligt, ty när man då kommer till en högkonjunktur och arbetslösheten går ned, sitta vi där med denne arbetslöshetsminister, som säkert kommer att visa en betydande förmåga att skaffa sig själv arbetsuppgifter, även om arbetslösheten går ned till en sådan omfattning, att litet mindre aktivitet skulle vara befogad. Om vi tänka oss, i vilket läge vi i dag skulle varit, om den nuvarande chefen för socialdepartementet eller chefen för handelsdepartementet eller någon annan blivit utnämnd till arbetslöshetsminister för ett par år sedan, får jag säga, att jag inte utan en viss rysning kan föreställa mig, hur väl omvärdade våra fåtaliga arbetslösa skulle ha blivit under 1937 av detta departement, som under så energisk ledning skulle ha tagit hand om dem. Vår svenska departementalorganisation är inte så rörlig, att man kan skapa ett departement och avskaffa det igen efter ett par år, då det i alla fall finns åtskillig arbetslöshet kvar. Det skulle därför medföra betydande risker att bygga på en organisation, som förutsätter en rörlighet, vilken vårt system i själva verket icke äger. Ett hälso- och sjukvårdsdepartement däremot behövs alltid, och där möta inga sådana praktiska svårigheter.

I sista hand, herr talman, blir frågan enligt min mening denna: Vill man i framtiden fästa väsentligt större vikt än hittills vid arbetet på att göra svenska folket starkt och friskt och sunt? Tror man att här finnas möjligheter till betydelsefulla insatser från det offentliga sida? Den, som besvarar de frågorna jakande, måste enligt min mening som första alternativ vid övervägandet av en departementalreform uppställa skapandet av ett särskilt hälso- och sjukvårdsdepartement. Jag är övertygad om att den förutsättningslösa utredning, som utskottet här föreslår, kommer att visa det berättigade i denna uppfattning, och av denna anledning, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets henställan.

I herr Ohlins yttrande instämde herr *Västberg*.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Huruvida den siste ärade talaren är riktigt medveten om att hans inställning till frågan i själva verket innebär en total omvälvning av hela vårt förvaltningssystem, där vi ha centrala ämbetsverk, som fylla de uppgifter, vilka han tänkt sig skulle ligga i ett departement, vet jag inte, men så mycket vet jag, att om man går in på en sådan väg som att tillsätta en särskild propagandaminister, då ha vi kommit långt utanför den organisation som nu finns, där statsråden äro Kungl. Maj:ts rådgivare i sådana administrativa ting, som gå upp till Kungl. Maj:t. Man får inte sätta likhets-tecken mellan de sociala frågorna eller hälso- och sjukvårdsfrågorna å ena sidan och de ärenden av sådan natur, som gå upp till Kungl. Maj:t, å den andra. Jag tror att hela denna inställning fullt bestyrker riktigheten av den utskottets uppfattning, som kommit till uttryck i ordet *förutsättningslös*. Utskottet menar med detta ord, att utskottet, trots att det är enhälligt, dock icke representerar den sakkunskap, som är behöfvig för att göra utredning angående erfarenheterna av arbetsfördelningen inom Kungl. Maj:ts kansli och på de olika departementscheferna. Det kan man sitta och teoretisera om hur mycket som helst, men något praktiskt resultat blir det inte förr än de taga hand om saken,

Ang. invrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

som verkligen veta var skon klämmer. Det kan se ut som om det vore en förfärlig arbetsböda, som vilade på en viss departementschef. Går man efter antalet ärenden exempelvis, skulle man kunna tro att handelsdepartementets chef är alldeles överbelastad och inte kan hinna med alla ärenden, och ändå är det inte alls som departementschef, han är överbelastad, utan hans mest betydande verksamhet ligger så att säga på förhandlingarnas område, allt detta som inte framträder utåt men som är en verklighet lika fullt. Regeringen vet full väl, hur det enligt dess mening bäst bör ordnas, och när då utskottet har gått in för en förutsättningslös utredning, betyder det, att utskottet allenast har riktat uppmärksamheten på vissa problem, som här föreligga, utan att värdera dem och utan att ange något sätt, varpå de böra lösas, men med framhållande av att från den utomståendes synpunkt, som dock har ett visst ansvar för vår författnings utveckling, te sig vissa saker som inte riktigt möjliga. En av de sakerna är denna utbrytning av ett fristående hälsodepartement. En annan sak, som utskottet velat framhålla, är att statssekreterarnas konstitutionella ställning icke bör förändras, och en tredje sak den, att om man i viss mån går till mötes de strävanden efter större rörlighet i departementalarbetet, som kommit till uttryck, man endast bör göra det på den väg, utskottet angivit, då det tänkt sig tillsättande av ytterligare s. k. konsultativa statsråd, eventuellt med ställning som tillfälliga föredragande. Är socialdepartementet överbelastat i arbetslöshetstider, kan det mycket väl tänkas en uppdelning, så att den ordinarie departementschefen tar vissa delar och andra delar gå till en annan statsrådsledamot, som då kan öka statsrådets antal under den tiden som särskild föredragande. Nu är det ju så lyckligt ställt i vår författning, att vi ha en ansvarighetslag för statsrådets ledamöter, som är så gammal — från 1810 — att den är alldeles modern. Där talas nämligen om särskilda föredragande. Man menade någonting annat på den tiden, ty det var en annan organisation då, men bestämmelserna äro fullt tillämpliga på dessa särskilda föredragande, så att någon ändring på den punkten behövs inte. Det är vår författnings elasticitet, som kommer igen, men om man skapar nya fasta departement med en efter vissa tidsförhållanden bestämd särskild uppgift, försvinner elasticiteten.

Man måste komma ihåg, att Sverige har sina centrala ämbetsverk — det var min utgångspunkt, och det är också min slutpunkt — och att dessa ha att utföra en massa av de uppgifter, som den ärade talaren anser tillhöra Kungl. Maj:ts rådgivare. Socialdepartementet utesluter inte socialstyrelsen. Socialstyrelsen hade en tid blivit överbelastad, och därför gjordes det förra året en reform — om till lycka och välsignelse för den sociala verksamheten lämnar jag därhän — då en del av styrelsens arbetsuppgifter fördelades på andra centrala ämbetsverk. Dessa verk intaga i vår förvaltning en helt annan ställning än i andra länder, där departementen motsvara våra centrala ämbetsverk.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Björkman. Gustaf Adolf.*

Herr statsrådet **Möller**: Jag har inte för avsikt att hålla något anförande här om behovet av en departementalreform, som sedan skulle kunna binda en eventuell utredning. Jag vill bara framhålla en del synpunkter, som kunna vara nyttiga i den offentliga debatten.

Jag tror inte man kan säga, att socialdepartementet i allmänhet är hårdare belastat av löpande ärenden än andra departement. Det blir en mycket hård belastning för vissa av tjänstemännen och naturligtvis också för departementschefen själv under en reformperiod, då det males fram en hel mängd förslag till samma riksdag, som måste bli föremål för en ingående prövning, men den so-

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)
cialminister, som inte vore särskilt intresserad för att driva fram reformer, skulle inte under normala tider vara vidare hårt belastad. Det blir han däremot alltid under arbetslöshetstider, om man nämligen går ut ifrån — vilket jag gjort — att regeringen själv bör ha ledningen av arbetslöshetspolitiken. Så länge arbetslöshetskommissionen praktiskt taget ensam skötte den svenska arbetslöshetspolitiken, tror jag inte ens att arbetslöshetstiderna betungade ministern, i varje fall inte så där förskräckligt. Det är klart, att det måste bli mera att göra än under normala tider.

När jag nu hörde den ärade motionärens anförande här, var det, efter vad jag kunde förstå, två ting, som lågo honom om hjärtat, nämligen att vår reformpolitik i högre grad skulle inriktas på hälsovårdsfrågor och att vi bredvid en sådan reformpolitik skulle ägna oss åt upplysningsverksamhet. Nu är förhållandet det, att det finns inget som helst hinder för att riksdagen beviljar penningar till medicinalstyrelsen och socialstyrelsen, eventuellt också till det kommande institutet för folkhälsan, med uppdrag att driva hygienisk upplysningsverksamhet. Detta kräver inte någon medverkan från regeringen på annat sätt än att det anvisas pengar, såvida man inte anser, att det skall finnas någon sådan där extra auktoritet bakom. Naturligtvis förekommer det ett visst samråd om hur upplysningsarbetet skall bedrivas, om innehållet i de skrifter, som skola spridas o. s. v., men beträffande den ärade talarens anförande i övrigt hade jag nog det intrycket, att han glömde, att vi ha vår fasta organisation med de centrala ämbetsverken. Skulle man nu antaga, att det finns några verkliga brister i själva planläggningen av arbetet på det hälsovårdande området, så hänger det ihop med ettdera av två ting eller möjligen med båda, nämligen att det brister i initiativ från medicinalstyrelsen, socialstyrelsen och de verk, vi ha för vår bostadspolitik, eller också att det råder brist på arbetskrafter hos dem. Jag vill erinra om att den nuvarande generaldirektören för medicinalstyrelsen har hygien till specialitet, och det ligger alltså mycket nära till hands för medicinalstyrelsen att sedermera i samråd med detta nya institut på grund av den specialutbildning, som den nuvarande chefen har, bedriva en kraftigare upplysningsverksamhet på ifrågavarande område, om man anser detta önskvärt. Att arbetet skulle gå bättre under chefskap av en på detta område icke särskilt sakkunnig minister, har jag mycket svårt att tro. Jag vill visst inte bestrida, att det kan tänkas, men jag har väldigt svårt att tro det. För min del tycker jag därför, att konstitutionsutskottets svar på motionerna är ganska väl avvägt och att där finnas många anvisningar för en kommande utredning, som man efter min mening har anledning att på allvar taga fasta på. Jag tycker inte herr Ohlin skall sörja allt för mycket, om utredningen inte resulterar i den specifika nye minister, som han strävat efter, ty, som sagt, hela hans anförande visar, att han vill tillägga en svensk regeringsledamot en hel rad uppgifter, som man hittills ansett inte vara hans utan snarare åvila andra myndigheter.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det har i dag här samlat sig så många av de ämnen, som jag under en lång riksdagstid sysslat med, att jag nödgats begära ordet flera gånger än jag egentligen skulle rätt med. Men det kan inte hjälpas.

Denna fråga har jag sysslat med, sedan jag kom in i riksdagen. Jag vill genast säga, att det kan ju inte komma i fråga, att man kommer till något annat resultat än bifall till konstitutionsutskottets förslag. Men i olikhet med ett par föregående talare tycker jag inte utskottets förslag är lyckligt. Det hänvisar bland annat till *en förutsättningslös utredning*.

Herr talman, jag har lång erfarenhet av de där förutsättningslösa utrednin-

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

garna, och när en sådan sticker upp vid någon politisk horisont, då säger jag: »Jag känner dig, vackra mask!»

En förutsättningslös utredning betyder en utredning utan grundsatser, och när riksdagen begärt en utredning utan grundsatser, har riksdagen i de allra flesta fall förfelat sin uppgift. Då blir utredningen ett sammelsurium av realiteternas förglömmade eller bortkompromissade, som ofta, ja oftast ger så litet som möjligt. Och vi få börja om från början igen med samma klena resultat.

Utskottets motivering är ju ock så svävande och intetsägande, att alltsammans bara flyter. Avsikten är ju god — man vill komma någon vart — men jag känner till hur långt man kommer med de där utredningarna utan grundsatser, som gå till botten med frågan.

Därför är jag i någon mån glad, att Ohlin åtminstone givit ett handtag åt en riktlinje, som man skall hålla fast vid, och jag är särskilt glad över att han första gången i riksdagen yttrat sig så som jag brukat förgäves göra i dessa frågor på grund av min erfarenhet, då han talade för ett särskilt hälso- och sjukvårdsdepartement. Jag har själv förr motionerat bland annat även där-om och instämmer nu helt i motionärernas önskan på den punkten. Här ha vi inrättat ett särskilt kommunikationsdepartement. Skulle vi inte då så mycket hellre kunna inrätta även ett särskilt departement för det ännu viktigare nämligen blodets behöriga kommunikation i alla människokroppar i landet. Det är vad frågan gäller, och det är som sagt ännu viktigare än autostradorna, herr talman!

Jag har också under årens lopp kämpat just för det ideal, som professor Ohlin nu framhållit, nämligen att man inte skall slå sig till ro med t. ex., som det nu föreslås av Kungl. Maj:t, ett institut för hälsovård. Det betyder några professorer, som grubbla i sina laboratorier, och det är ju möjligt att de kunna göra några upptäckter. Men de stora upptäckterna göras i regel i stormakternas storartade laboratorier, där det finns pengar att röra sig med, och vi kunna ju låna av vad de upptäcka, vilket ock sker. Jag vill dock inte bestrida, att det är lämpligt, att det finns en sådan institution här i landet, men vad Ohlin liksom jag ville, var, såvitt jag förstod honom rätt, propaganda för den individuella hälsovården i landet. Det behövs inget institut för att upptäcka vad som menas med folklig hälsovård, ty det är upptäckt sedan gammalt. Vilken medborgare som helst kan föra ett hygieniskt liv och få en lång levnad på grund av de upptäckter man gjort om vad man bör äta eller inte äta och vad man bör dricka eller inte dricka, och så vidare. För den saken behövs det inte något vetenskapligt institut. Därför nödgas jag i anledning av den kungl. föreliggande propositionen om detta institut också väcka en motion i den gamla andan, som nu har fått ett stöd i Ohlins anförande. Man ser ju också, hur de praktiska engelsmännen och danskarna gå på den vägen. Varför skola vi behöva en halv generation för att komma in på samma väg?

För övrigt skulle jag vilja be, att denna utredning tar upp frågan om vad som menas med »socialt». Socialt är ju nästan allting, men på senare tiden har det utvecklats sig så, att med socialt menas industriella och arbetspolitiska frågor, och vi se ju också, huru andra lagutskottet allt mer blivit ett utskott för den industriella lagstiftningen. Det är väl ett rent misstag, att den sociala jordfrågans lagvägar kommit till detta utskott, där den för varje år röner allt mindre intresse. Den hör rättare till första lagutskottet, som har de övriga balkarna om hand och sålunda också bör ha jordabalken om hand. Där kanske bör kunna påräknas ett större intresse än i ett utskott, som är överbelastat av arbete och sammansatt för att syssla med det slags sociala frågor, som innefattas i arbetsfrågorna och de industriella lagstiftningsfrågorna.

Ang. inväntande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

I detta sammanhang skall jag till sist be att få erinra om att departementen redan nu ha rättighet enligt lag att själva förflytta ärendena sinsemellan utan att höra riksdagen. När jag vid denna riksdag icke varit i tillfälle eller haft behov att väcka någon viss fråga om lapparnas rättsställning, vill jag glädja dem med att det har förnummits, att *lappfrågan* hädanefter kommer att betraktas som en jordbruksfråga, d. v. s. närmast en boskapsskötselfråga. Lapparna vilja nu dessutom ha tillfälle att även idka jordbruk med nötboskap i någon mån, vilken näring då skulle bedrivas av hemmavarande hustrur och barn medan de andra gå till fjälls. Vidare vill man göra det möjligt för den lappbefolkning, som förlorat renskötseln såsom ett uppehälle, att bli helt jordbrukande. Frågor som beröra alla dessa tre tillvarelsreformer, d. v. s. lappar som idka enbart renskötsel, lappar som idka enbart jordbruk och lappar som idka hälftenbruk av jordbruk och renskötsel, höra naturligtvis flyttas till jordbruksdepartementet, som är det naturliga departementet för desamma. Jag har också hört till och med av jordbruksministern, att det är ifrågasatt att göra en sådan förflyttning från och med nästa budgetår.

Således, herr talman, kommer jag att rösta för utskottets förslag, men *icke* för en förutsättningslös utredning, utan grundsatser och direktiv att gå till botten med frågan, som skall icke blott »utredas» utan framför allt *lösas*.

Herr Sandén: Herr talman! Jag skall nu inte polemisera mot vad som här anförts och yrkats, allra minst sedan diskussionen fått den omfattning som den nu fått. Jag skall endast be att få göra ett par små påpekanden.

Jag önskade påpeka, att herr Myrdal och undertecknad från delvis andra utgångspunkter upptagit denna sak till behandling i en särskild motion, och jag anser att de vägar, som vi där ha föreslagit, äro lättare framkomliga och medföra en större effektivitet, än vad konstitutionsutskottets yrkande kan leda till. Vi ha nämligen i vår motion yrkat på både en utredning rörande hälsovårdens fortsatta utbyggande och på en utredning om på vad sätt en utbyggnad av socialdepartementet lämpligen kan företagas i syfte att öka utrymmet inom departementet för beredningen av de i betydelse allttjämt tillväxande hälso- och sjukvårds- samt familje- och barnvårdsärendena. Men dessutom ha vi också på grund av risken av ett alltför långt dröjsmål till följd av den ringa arbetskraft, som står till medicinalstyrelsens förfogande, påyrkat vissa omedelbara åtgärder i fråga om personalförstärkning, vilket skulle medföra att åtminstone de socialhygieniska ärendena skulle komma under snabbare behandling än vad fallet nu är.

Nu har emellertid den av herr Myrdal och mig väckta motionen hänvisats till statsutskottet, och därifrån kommer väl i tidens fullbordan ett utlåtande. Jag skulle emellertid redan nu vilja uttala den förhoppningen, att det beslut, som kammaren nu kommer att fatta, inte måtte förkväva vidtagandet av de åtgärder, som vi ha föreslagit i vår motion. Dessa åtgärder äro synnerligen trängande — trängande i så måtto att de behöva genomföras så gott som omedelbart.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Bergman: Herr talman! I den framställning, som huvudmotionären i denna fråga, herr Ohlin, nyss här givit, instämmer jag i det väsentliga. Då jag varit med om utskottets utlåtande, sedan jag inom utskottet sökt göra gällande just de av honom anförda synpunkterna, så har detta ej berott på att jag i alla avseenden är nöjd med formuleringen av utskottets utlåtande, men då det mynnar ut i en förutsättningslös utredning, vilket i huvudsak står i överensstämmelse med vad motionärerna önskat, har jag icke ansett mig

Ang. invättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

böra belasta riksdagstrycket med någon reservation, och jag kommer att yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill erinra om att jag redan för åtskilliga år sedan gjorde gällande just de synpunkter, från vilka motionen utgår, då departementalreformen den gången var före. Jag framhöll även då önskvärdheten av ett särskilt hälsovårdsdepartement. Emellertid inser jag givetvis, att ett sådant departement bör omfatta något mer än vad man enligt vanligt språkbruk menar med hälsovård och sjukvård. Det finns åtskilliga andra sociala frågor — här har redan nämnts barnavård och annat — som stå i så nära samband med hälsovården, att de lämpligen böra handläggas inom samma departement. Det visar sig också att i länder, där man har hälsovårdsdepartement sedan någon längre tid tillbaka — här har nämnts England och på samma sätt är det ju även i Frankrike och flera andra länder — höra åtskilliga frågor, som inte precis falla under vad vi i dagligt tal mena med hälso- och sjukvård, under detta departement. Jag skulle närmast vilja kalla ett sådant departement »hälso- och socialvårdsdepartement».

Vad som är av synnerlig vikt att besinna är vad herr Ohlin framhöll i början av sitt anförande, nämligen den utomordentliga och centrala betydelsen av folkhälsans vårdande. Denna betydelse är så stor och så omöjlig att över-skatta, att det icke går för sig att endast förklara, att ett departement, som har detta till sin förnämsta uppgift, icke skulle behövas. Det har icke så sällan sagts, att, »om mat och dryck skall man inte lagstifta». Det är ett mycket fåvitskt tal. Det är alldeles tvärtom så, att det finns få angelägenheter, som äro viktigare för ett folk, än just frågan om folknäringens sundhet. Och det skulle just kunna bli ett föremål för hälsovårdsdepartementets uppgifter att sörja för att verklig upplysning härom bleve med auktoritet meddelad och i de vidaste kretsar spridd. Denna för hela folket livsviktiga fråga skall icke betraktas som någon speciell sak, som endast vissa personer, vilka särskilt intressera sig för den, hade att befatta sig med. Det är av fundamental betydelse för folkets framtid hur folknäringen är ordnad.

När utskottet sysselsatte sig med motionen, fann utskottet emellertid, med tanke på det sammanhang, som spörsmålet hade med frågan om departementens olika arbetsbelastning, att det kunde finnas åtskilligt annat att taga upp till prövning i samband med detta, och eftersom konstitutionsutskottet har rättighet att göra särskilda framställningar, som gå utanför motionernas ram, har det begagnat sig av denna rätt och därför lagt in åtskilligt mer i utlåtandet än vad som närmast kunde föränledas av motionen. Om detta är icke annat än gott att säga, och det visade sig också att nära nog enhälligt beslut inom utskottet kunde åstadkommas genom den mångsidighet, som frågan på detta sätt fick.

Jag tror, med hänvisning därtill, också att herr Sandéns farhågor beträffande den motion, som han och herr Myrdal väckt, tankvärd och betydelsefull även den, äro ogrundade. Den utredning, som deras motion åsyftar, kommer säkerligen icke på något sätt att skadas av den utredning, som här ifrågasättes, utan tvärtom. Här rör det en utredning rörande en departementalreform i vidsträcktare mening, och om en fråga, som hör till de viktigaste föremålen för denna utredning, också blir utredd på annat håll och ur vissa andra synpunkter, kan den icke lida skada därav. Den ena utredningen kan säkerligen icke stjälpa utan blott hjälpa den andra.

Till sist må sägas att man ingalunda behöver öka antalet departement; det går an att förena t. ex. handels- och kommunikationsdepartementen till ett.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

Herr **Björck, Wilhelm**: Herr talman! Chefen för socialdepartementet har redan lagt till rätta den föreliggande frågan ur vissa arbetsbelastningssynpunkter, som han närmast har personlig erfarenhet av.

Jag skulle emellertid i ett par avseenden vilja komplettera den framställning, som här gjorts från statsrådsbänken, och jag vill därvidlag i främsta rummet peka på — vad som redan av den ärade motionärens anförande nyss framgick — att hälsovårdsfrågorna ingalunda äro lätta att avgränsa från de rent sociala frågorna. Med andra ord: hygien och socialhygien löpa så nära samman, att jag tror att det är praktiskt sett mycket svårt att finna en acceptabel gränslinje, om dessa ärenden skola falla under olika departement. Om vi ta bostadsfrågan som ett exempel, veta vi ju, att socialstyrelsen här har bestämda funktioner, medan medicinalstyrelsen har andra. Man måste när det gäller bostadsproblemen lyssna till både vad socialstyrelsen och vad medicinalstyrelsen ha att anföra. Vissa av bostadsfrågorna, låt oss säga bostadsförbättringen på landsbygden, utgöra ärenden, som näppeligen skulle kunna höra hemma, åtminstone med nuvarande uppdelning av de centrala verkens funktioner, i ett hälsovårdsdepartement. Den skulle falla inom det kvarstående socialdepartementet. Men å andra sidan har denna fråga obestriddligen stor hygienisk räckvidd.

Jag tror alltså, att boskillnaden här blir mycket svår att åstadkomma om man skulle gå till inrättandet av ett hälsovårdsdepartement, och jag måste likaledes bestämt förena mig med konstitutionsutskottets ärade ordförande när han här hävdade, att den undersökning, som från utskottets sida gjorts rörande hälsovårdsärendenas omfattning, ledde till slutsatsen att de icke kräva ett särskilt departement med full uppsättning av personal. Chefen för socialdepartementet har även nyss vitsordat detta, och det sammanhänger givetvis med att vi ha den i flertalet länders förvaltningsrätt okända anordningen med centrala ämbetsverk. Om departementet också skulle vara medicinalstyrelse, ja, då är det uppenbart att det funnes arbetsuppgifter nog. Men nu behöver departementet dess bättre inte i alltför hög grad sätta sig i medicinalstyrelsens ställe, utan den stora massan ärenden avverkas i våningen nedanför Kungl. Maj:t. Detta gör att de administrativa uppgifterna icke ha någon större räckvidd. Vad de politiska uppgifterna och propositionsarbetet beträffar äro de under en nydaningsperiod inom hälsovården nog så omfattande, och detta har väl riksdagen också fått ett starkt intryck av genom de många, ganska djupt ingripande reformförslag, som just på detta område ha nått riksdagen.

Vad beträffar det sätt, på vilket man skall tekniskt kunna uppnå en under vissa förutsättningar nödvändig avlastning av socialdepartementets alltför tunga arbetsbörda, är det klart att olika utvägar kunna diskuteras. Därvidlag skulle jag emellertid, i likhet med herr Sandén, icke vilja sätta hälsovårdsdepartementet i första rummet. Snarare har man då att överväga alternativet med ett inrikesdepartement. Man har också alternativet med ett arbetsdepartement, som då skulle ta hand om arbetslöshetsproblemen jämte vissa andra frågor från eventuellt kommunikations- och jordbruksdepartementen. Men det är icke desto mindre uppenbart, att ett sådant departement under normala tider skulle få relativt litet att beställa. Jag tror därför, att den utväg, som konstitutionsutskottet har pekat på och som ju dess ordförande särskilt rekommenderade, nämligen att sörja för en sådan rörlighet, att man, när så behövs, kan avskilja en särskild grupp ärenden, som skulle handläggas av någon annan regeringsledamot än socialministern, är den ur praktisk synpunkt mest framkomliga. Den har i verkligheten också tillämpats under de tider, som varit. Under långa tider har socialministern varit så upptagen av arbetslöshetsärenden, att ett av de konsultativa statsråden fått taga hand om samtliga löpande ärenden i de-

Ang. invrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

partementet och delvis också föredragit dem i konselj. Denna utväg har den fördelen, att man inte behöver »rigga upp» en självständig personalorganisation, utan kan så att säga ha personalen i hälftenbruk. En sådan anordning är givetvis både billigare och mera praktisk än någon annan.

Medan jag har ordet skall jag tillåta mig att i anslutning till vad här är sagt erinra om det faktum, att herr Lindhagen i en av Kungl. Maj:t till denna riksdag avlåten proposition finner ett klart program för lappfrågornas överflyttande till jordbruksdepartementet. I samma proposition deklareraras också, att chefen för socialdepartementet förvissat sig om att från chefen för jordbruksdepartementet hinder icke möter för en sådan överflyttning.

Vad så beträffar den av herrar Myrdal och Sandén väckta motionen, vill jag framhålla, att större delen av dess kläm är realiserad i en proposition, som sedermera har avlåtits till riksdagen. Om motionen alltså hade dröjt tills den bebådade propositionen kommit, hade det inte, tror jag, funnits så särskilt stor anledning att framlägga detta reformprogram. Jag vill emellertid inte underlåta att säga, att jag för min del icke har så intim bekantskap med medicinalstyrelsen, att jag bestämt kan utfärda en garantiförbindelse rörande de nuvarande arbetskrafternas otillräcklighet. Det finns ju olika sätt att utnyttja arbetskrafter — och det kan tänkas, att om arbetskrafterna koncentrerades så behövdes det inte så många nya eller kanske rentav de nuvarande vore tillfyllest. Jag har inte tillräckligt ingående erfarenhet för att kunna bestämt avgöra, huruvida förhållandet är det ena eller det andra. Jag tror emellertid att det är en riktig ståndpunkt, som chefen för socialdepartementet har intagit, när han i en proposition i år har bebådats en särskild utredning rörande medicinalstyrelsens organisation.

Jag tror ju också — det står inte i propositionen — att det därvid skulle vara välbetänkt att inte börja i toppen utan i periferien. Det är högst sannolikt att man kan lätta medicinalstyrelsens arbetsbörda genom att decentralisera en hel mängd ärenden och låta varje landsting skapa ett distriktsorgan, alltså ett lokalt organ, som tar hand om såväl hälso- som sjukvården och som får en mycket större självständighet när det gäller sjukvårdsförvaltningen och hälsovårdsförvaltningen än som nu gäller i fråga om förvaltningsutskottet. Jag kan för att taga ett exempel inte finna någon anledning varför en fråga om en underläkartjänsts tillsättande vid ett lasarett nödvändigtvis skall behöva vila en eller annan månad i medicinalstyrelsen, då en dylik lokal överstyrelse för sjukhusen i länet mycket väl skulle kunna klara saken på egen hand. Genom att avlasta på ett klokt sätt sådana ting, som landstingen själva kunna reda upp, tror jag att mycket står att vinna för att medicinalstyrelsens arbetskrafter skulle kunna koncentrera sig på väsentliga ting, och då är det också möjligt att behovet av ytterligare arbetskrafter försvinner.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Myrdal: Herr talman! För mig och andra i denna kammare, som ha ett lidelsefullt intresse för en utbyggnad av det stora socialpolitiska gebit, som kallas hälsovård, har det inte varit förvånande, men i hög grad glädjande att höra herr Ohlin begagna det första tillfälle, då han tog till orda i denna kammare, till att radikalt och nära nog revolutionärt framföra den meningen, att en kraftig utbyggnad och rationalisering av hälsovården bör företagas. Att han därvid givetvis uppkallade formernas och traditionens väktare i denna kammare, herr Reuterskiöld, till ett oroligt anförande kan heller icke avskräcka oss.

Jag hade varit mycket frestad att helt enkelt instämma i herr Ohlins yttrande, såvida jag inte hade den uppfattningen, att utifrån de premisser, som

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

han lade fram om nödvändigheten av ett kraftigt reformarbete på detta område, en annan slutsats och måhända även en större slutsats borde dragas än inrättande av ett hälsovårdsdepartement. För min del tror jag, att om man ser frågan ur det stora perspektivets synpunkt föres man närmast att påyrka, som också herr Sandén och jag ha gjort, en allmän utredning över hälsovårdens reformering. Det förefaller mig troligt, att när vi om tio eller femton år blicka tillbaka på vad som då genomförts, så komma vi att erkänna för oss själva, att hade vi tänkt oss bättre för och handlat mera planmässigt från början, så skulle vi ha skapat någonting som varit effektivare och som även varit billigare. Ibland är det visserligen lättare att genomföra enstaka reformer, om de sätts in i sitt allmänna sammanhang. Men jag tror att på längre sikt måste även den, som är intresserad för en radikal reformlinje, vara intresserad för en mera planmässig uppläggning av hälsovårdspolitiken i stort.

Nu är det givet, som den näst föregående ärade talaren har framhållit, att en väsentlig del av en dylik hälsovårdsutredning med nödvändighet skulle komma att gälla omorganisationen av det centrala verk, som har ansvaret för hälsovårdens bedrivande och även för initiativen på hälsovårdens område, nämligen medicinalstyrelsen. Det var naturligtvis en honnett blygsamhet, eller kanske man skall säga en falsk blygsamhet, när herr Björck förklarade, att han inte hade tillräcklig erfarenhet om medicinalstyrelsen för att kunna uttala sig om i vad mån medicinalstyrelsen med nuvarande arbetsresurser kan fylla sina funktioner. Förhållandet är givetvis det alldeles motsatta. Sannolikt ingen utom verket har en mera intim kännedom om dessa förhållanden än just herr Björck. Även den, som, såsom undertecknad, har en mycket mindre intim kännedom om medicinalstyrelsen än den näst föregående talaren, men som dock vid olika tillfällen haft anledning att fråga sig, varför saker och ting blivit fördröjda, varför utredningar, som blivit utlovade, inte komma, varför beslut, som äro fattade av statsmakterna, inte effektueras i den ordning och med den effektivitet och billighet, varå man har berättigade krav — även han måste liksom herr Björck ställa sig det spörsmålet, huruvida inte frågan om medicinalstyrelsens arbete borde upptagas till undersökning. När vi vidare ha vetat, att chefen för medicinalstyrelsen är en hygieniker med ett särskilt starkt intresse för dessa ting, och observerat att medicinalstyrelsen är efter år har begärt en viss personal för just de hälsovårdande uppgifternas handhavande, så har det givetvis legat nära till hands för oss att tänka, att man redan för länge sedan borde ha tillmötesgått medicinalstyrelsen på denna punkt.

Därom diskutera vi emellertid inte i dag. Vad jag emellertid i detta sammanhang gärna skulle vilja framhålla är, att rationaliseringen och effektiviseringen i arbetet på det stora hälsovårdsproblemets lösande, det når man sannolikt inte genom bara en departementalreform. Därmed vill jag inte ha förnekad, att det måhända till slut skall visa sig vara den riktiga linjen att upprätta ett hälsovårdsdepartement. Orsaken varför jag liksom herr Sandén och andra härvidlag tveka är framför allt, att vi se ett mycket intimt samband mellan hälsovårdsfrågorna och vissa socialpolitiska frågor. Det föreföll mig, när herr Ohlin talade om hur man skulle fördela uppgifterna mellan ett socialdepartement och ett hälsovårdsdepartement, som om han närmast motiverade en överflyttning av en del socialpolitiska frågor till hälsovårdsdepartementet i syfte att göra detta tillräckligt stort för att försvara sin existens. För mig står saken helt annorlunda. För mig är det väsentliga, att vissa socialpolitiska frågor stå i nära samband med hälsovårdsfrågor. De socialpolitiska frågor, jag åsyftar, böra ses från hälsovårdssynpunkter. Till dessa frågor räknar jag i första

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

hand med den barna- och familjevårdande socialpolitiken. Däremot förefaller det mig mindre nödvändigt att arbetslöshetsproblemet är sammankopplat med hälsovårdspolitik. Emellertid vill jag påminna om vad även herr Björck just erinrade, nämligen det nära sambandet mellan *alla* socialpolitiska frågor. Bostadsfrågorna tillhöra t. ex. just den del av den övriga socialpolitiken, som måste behandlas ifrån hälsovårdens synpunkter. Men, märk väl, bostadspolitiken kommer under de konjunkturella förutsättningar, som vi ha att räkna med, att i framtiden till och med mer än hittills vara väsentlig även och icke minst i arbetsmarknadsfrågan, med andra ord bli en väsentlig del av krisfrågan.

Jag har, herr talman, velat instämma i herr Ohlins premisser om nödvändigheten av en kraftig reformverksamhet på hälsovårdens område och det därav grundade behovet av en mera rationell organisation än den vi ha för hälsovårdspolitikens administration, inte minst i syfte att inom denna administration skall finnas tillräckligt utrymme för friska initiativ. Jag vill emellertid åtminstone tills vidare ställa mig frågande, huruvida inte de väsentliga reformerna härvidlag ligga på ett annat område än på departementalreformens. Och jag vill i den sista frågan framför allt fasthålla vid vikten av att man inte lössliter hälsovårdsfrågorna från de socialpolitiska frågor, där hälsovårdssynpunkterna, de profylaktiska, förebyggande synpunkterna böra anläggas.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Ohlin: Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande och socialministern framhöllo båda, att jag skulle i någon mån ha förbiset, att vi här i landet ha en organisation med centrala ämbetsverk. Jag kan inte medge, att min uppfattning byggde på ett sådant förbiseende. När jag hörde dessa båda ärade talare, fick jag närmast det intrycket, att enligt deras mening är det generaldirektörerna och cheferna för de centrala ämbetsverken, som regera här i landet, och statsråden ha sedan en mera formell handläggning, vars omfattning man i någon mån i alla fall kan bedöma genom att räkna ärendenas antal.

Om vi ta socialpolitiken, undrar jag i alla fall, om det ligger någonting riktigt i en sådan antydning, att därför att vi ha en socialstyrelse kommer socialdepartementet i vårt land att bli något väsentligt annat än socialdepartementet i ett annat land. Jag kan inte för min del ansluta mig till den uppfattningen, att beträffande de synpunkter, som här äro aktuella, det spelar någon större roll, om socialstyrelsen är ett centralt verk för sig eller om det formellt är en del av socialdepartementet. Icke heller kan jag inse, att det spelar någon väsentlig roll, huruvida medicinalstyrelsen är ett självständigt verk eller en del av ett hälsovårdsdepartement.

Det föreföll mig som om särskilt konstitutionsutskottets ärade ordförande tillskrev Kungl. Maj:t endast mycket formella befogenheter, då han så starkt framhöll detta med de centrala ämbetsverken. I själva verket gav redan socialministern svaret på den invändningen, som så hade framförts. Han säger mycket riktigt, att i mitt anförande var det två saker, som voro understrukna. För det första gällde det här att driva fram reformer just på detta område. Det var den sak, jag kanske mest av allt ville ha fram. Jag menar, att under det närmaste årtiondet är det just på hälsovårdsområdet, som det behöver tas nya initiativ, och då tror jag, att det inte finns så goda utsikter till detta, om man skall lita på chefen för ett centralt ämbetsverk. Jag tror, att det finns mycket större chanser, om det är en representant inom regeringen, som har ansvaret i denna sak. Det räcker alltså icke att vid tillfället låta

Ang. invättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

ett konsultativt statsråd ta hand om handläggningen av vissa ärenden. Det är emellertid inte den saken, som det är fråga om, utan här är det fråga om en person, som ständigt skall intressera sig för dessa saker och självständigt kan ta fruktbara initiativ. Jag menar, att det är ett för stort område. Det omfattar ju såväl socialpolitik som hälso- och sjukvård. Det är ett område lika stort ur denna initiativsynpunkt, som hela det andra regeringsarbetet tillsammans, och då menar jag, att en arbetsfördelning mellan två personer är synnerligen välbefogad.

Den andra huvudsynpunkten var den, att här mer än någonsin behövs ett intensivt upplysningsarbete än på det ena området än på det andra. Då svarar herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, att ingenting hindrar ju riksdagen att bevilja medel för sådana ändamål. Nej, givetvis inte, men om det inte ständigt och jämt tas initiativ och dessa initiativ understödjas av regeringen, så kommer detta inte till stånd. Undersöker man propagandan och upplysningsarbetet i sådana länder, där man har en hälsovårdsminister eller motsvarande person och jämför arbetet där med motsvarande arbete i de länder, där man inte har det så ordnat, skall man enligt min mening finna, att det är i de förra länderna, som detta arbete bedrivs med den större energin. Är detta en tillfällighet? Naturligtvis icke. Det beror helt enkelt på att man haft en person, som verkligen satt som sin uppgift, att det skall bli någonting gjort. Att det sedan funnits teoretiska möjligheter att ta initiativ från andra håll i andra länder är ganska självklart.

Jag kan alltså inte medge, herr talman, att det i mitt anförande eller i den ståndpunkt, som framkom i motionen, ligger någon antydning om att statsråd böra ges uppgifter, som i Sverige sedan gammalt tillkomma de centrala ämbetsverken, utan här är det fråga om ett initiativ till nya reformer, och det är en sak, som i första rummet tillkommer ministrarna och icke generaldirektörerna.

Till professor Myrdal vill jag säga, att naturligtvis är det bra att få en utredning om hälsovård i största allmänhet. Men få vi ett hälso- och sjukvårdsdepartement, få vi nog icke bara en sådan utredning utan flera stycken, och vi ha då vissa utsikter till att det hålles liv i detta arbete. Har man däremot bara en sådan utredning och sedan har en socialminister någon gång i framtiden, som råkar vara mindre intresserad av den här saken, har man ingen som helst garanti för att en än så effektiv utredning leder till något faktiskt resultat.

Herr talman! Med mitt sätt att se är det här inte fråga om väsentligen formella synpunkter, huruvida man bör dra gränsen här eller där, utan här är frågan: vilken vikt tillmäter man detta reformarbete på hälsovårdens och sjukvårdens område i framtiden? Anser man, att en mycket väsentlig del av reformarbetet i framtiden kommer att ligga på det rent sociala området i inskränkt bemärkelse och likaså en mycket väsentlig del kommer att ligga på hälsovårdens område, måste man finna det naturligt, att dessa båda områden få var sin företrädare vid Konungens rådsbord. Dessa statsråd böra väl ha möjlighet att samarbeta med varandra.

Herr talman! Jag vågar uttala den tron, att tiden arbetar för den uppfattning, som tillmäter dessa frågor mycket stor betydelse, och av den anledningen är jag synnerligen tillfredsställd med det yrkande, som utskottet har framlagt.

Herr Lindhagen: Jag förstod inte riktigt skillnaden mellan de två professorerna, som talade, men jag föreställer mig, att skillnaden är följande.

Jag ligger närmast professor Ohlin, som synes vilja lägga huvudvikten vid

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)

att regeringen får hand om de här sakerna och om det skall bli regeringen, måste det vara ett särskilt departement inom regeringen, som får hand om dem, nämligen ett hälso- och sjukvårdsdepartement. Det är den grundläggande utgångspunkten för en framfärd. Ty hur det än bär hän, är regeringen i kontakt med folket på ett annat sätt än vederbörande ämbetsverk. Att delegera en del av de här frågorna till vederbörande ämbetsverk är ju så gott som att ta döden på dem alldeles fullkomligt med något undantag, som i det fall, där det händelsevis går en strömning genom ett ämbetsverk på grund av företagsamhet från någon klok och företagsam person. Sådant kan ju inträffa, men det är icke ofta.

I vår författning finns stadgat, att vederbörande ämbetsverk skall höras över varje ärende. Det lär icke förekomma i någon annan konstitution, men det tillkom liksom andra arkaismer inom vår författning i fruktan för Gustaf III:s envælde. Men nog tycker man, att detta är nu så pass avlägset, att vi kunna återgå till en tidsenlig revision av en så uråldrig författning. Dessa ämbetsverk representera ju det konservativa. Om man t. ex. tar jordfrågorna, skola ämbetsverken alltid höras först, och då står det resumerat i våra utskottsbetänkanden, vad alla dessa ämbetsverk tycka. Alla äro de svala och de flesta emot en förändring. Hela Norrlandsfrågan genomdrevs emot vederbörande ämbetsverk. Jag får därför be herr Myrdal att inte reflektera för mycket på ämbetsverken såsom en reformerande och revolutionär kraft utan ju mera de kunna inskränkas till sina speciella expeditionsärenden, dess bättre utsikter öppnas det också för folkets hälsa.

Då jag nu sätter regeringen först såsom den möjligaste ledaren ovanifrån i sådana här frågor, får dock ej förglömmas, att folkets individuella intresse och initiativ under självsvar är det viktigaste. Ty ett folk med sunda levnadsvanor, herr talman, har en styrka, som överträffar all annan kraft. Det tyder på, att man inte företrädesvis litar på laboratorierna, där professorer och andra vetenskapsmän laborera med sina retorter och vad som kan gå ut av dem. Det är folkrörelserna, endast folkrörelser, som kunna skaffa sunda levnadsvanor hos folket. Det är det första och sista att gå till folket.

Nu sade herr Myrdal icke utan fog, att i vissa fall kan det här antecknas stora framsteg. Ja, herr talman, men inte ifråga om den personliga hygienien. Här i Sverige äta flera ihjäl sig än dricka ihjäl sig. Det har konstaterats från alla håll. Det är visserligen överklassen och de, som stiga upp till överklassen, som äta ihjäl sig först. Så det kan ju vara en tröst tills vidare för de fattigare klasserna.

Sedan finns det inte ett ord i professorernas utredningar, som vill utlöma, att även kvinnosläktet håller på att förmultna i cigarrettrökning och häri överträffar till och med männen. Finns det för övrigt någon enda person med maktinflytande, som intresserar sig för en offentlig församling, där alla kunna samlas och tala i fred för rökare? Det var på sin tid en *liberal kulturfråga* — kom ihåg det, liberaler! På liberalismens tid var det en *förbrytelse mot god sed*, om man på Operakällaren rökte under middagstimmarna. Det var helt enkelt förbjudet. Nu skall det istället rökas allra mest just då. Nu skall det också rökas fritt i »partilokalen» och andra sådana ställen under förhandlingarna, vilket under liberalismens glanstid ansågs vara oanständigt. Nu röka vid sådana tillfällen särskilt studentexamensfolk och vederlikar för fullt som fabriksskorstenar i högkonjunktur. Det är exempelvis en allvarlig fråga, en verklig landsfara — lika farlig som stormakterna eller ännu värre för oss, som redan ha nikotinfaran ända in på livet.

Den personliga hygienien fordrar alltså, att man skaffar folket uppfostran och tillfälle att resa sig ur sin förnedring. Det har ju nykterhetsrörelsen gjort

Ang. invättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)
en stor insats för och den har fått frikostiga anslag. Men all uppfordran att vidga den till en folkrörelse för folkhälsan i hela dess vidd har inte upptagits med någon välvilja och det var kanske för en speciell rörelse ett krav utöver hövan. Bland de tusentals föreläsningar, som staten bekostar i nykterhetsfrågor, har det förekommit, att i ett och annat undantagsfall berörts tobaksrökningen, men det är en sådan där liten gästroll för tobaken, som inte betyder det minsta. Jag har med andra ord förgäves föreslagit, att åtminstone dessa nykterhetsföreläsningar som anses numera knappast skapa landvinningar för saken skulle rikligt uppblandas med föreläsningar om vad man skall äta och dricka och annan personlig hygien, herr Bergman.

Visserligen har jag, herr talman, två gånger i riksdagen fått enhälliga riksdagsbeslut — ett 1912 och ett 1929, tror jag det var — på att regeringen borde gynna en folkrörelse för att förekomma missbruk av tobak och kaffe. Skrivelserna ha gått till vederbörande ämbetsverk. Det första enhälliga riksdagsbeslutet stoppade de rökande byråcheferna i papperskorgarna och jag fick slutligen, då den första riksdagsskrivelsen hade cirkulerat i tre olika departement, springa runt och hjälpa dem att leta i lådorna efter denna skrivelse. Hur man än sedan har interPELLERAT och sprungit i kanslihusets trappor, har det inte blivit ett dugg åtgjort i denna sak »av vederbörande ämbetsverk». På samma sätt förhåller det sig med den andra enhälliga riksdagsskrivelsen. Den ligger väl fortfarande intresselöst hos vederbörande ämbetsverk.

Om vi inte intressera oss för folkhälsan såsom en folkrörelse för ett sunt levnadssätt i mat, dryck och allt annat tillbehör, då får folket aldrig den livsbejakande styrkan, och då kommer folket, det må skänkas hur många bombplan som helst till sitt förfogande, att i alla fall gå under.

I detta anförande instämde herr *Västberg*.

Herr Undén: Herr talman! Jag hyser de största sympatier för motionärernas önskan om ett kraftigt reformarbete på hälsovårdens och särskilt bostadsfrågans område, och jag föreställer mig, att det också kan bli önskvärt att göra vissa organisatoriska anordningar för att på lång sikt planera en sådan reformverksamhet. Däremot tror jag, att motionärerna hysa en viss övertro på betydelsen av att ha en särskild departementschef för denna grupp av ärenden.

De synpunkter, som ha framdragits här särskilt av herr Ohlin, påminna livligt, tycker jag, om den diskussion, som fördes rörande ett nytt handelsdepartement på sin tid. Det blev till slut en nationell samling på den frågan, att handeln måste ha en representant vid Konungens rådsbord, som det så vackert hette, och det var som om handelslivets målsmän kände sig mindervärdiga, om det inte fanns en särskild handelsminister. Erfarenheten har emellertid visat, att handelsministern har synnerligen fåtaliga arbetsuppgifter på det hela taget. De ha blivit något större under de senare åren på grund av den yttre handelspolitikens växande omfattning, vilket icke förutsågs, då handelsdepartementet instiftades. Nu har det ju i alla fall i många år varit tal om att sammanslå handelsdepartementet med något annat departement.

Jag tror, att det kanske förhåller sig i viss mån så också med det här påyrkade hälsovårdsdepartementet, att det skulle visa sig, att man inte fick tillräckliga arbetsuppgifter åt denna departementschef. Vad beträffar de propagauppgifter, som han enligt herr Ohlins mening skulle ha, tror jag, att den första åtgärd, den blivande hälsovårdsministern skulle vidtaga, var att avlyfta sina propagauppgifter på någon fristående organisation för att inte

Ang. inrättande av ett hälsovårdsdepartement. (Forts.)
själv behöva syssla med den arbetsuppgiften och likaså tror jag, att beträffande de övriga uppgifterna, d. v. s. att ta initiativ till lagförslag och anslagsförslag, är det mycket möjligt för en socialminister att hinna med att intressera sig för dem och bli tillräckligt initiativkraftig även på det området. Det bästa beviset härför är den erfarenhet, vi nu ha, och man måste väl erkänna, att under de senare åren har det varit en sällsynt kraftig reformpolitik just på bostadsfrågans och hälsovårdens område.

Såvitt jag förstår är den viktigaste reformfrågan här möjligheten att vid tillfälliga situationer kunna öka antalet departementschefer genom att överlämna en viss grupp av frågor till en person, som har att ägna sig åt dem speciellt. Den frågan har varit aktuell första gången, såvitt jag vet, under den Edénska regeringen 1917 eller 1918, då livsmedelsfrågorna under världskrigets sista skede svälldes så oerhört inom regeringen, att det var mycket på tal inom regeringen att ordna det så, att man skulle få en särskild livsmedelsminister. När vi hade den stora arbetslöshetskrisen 1932, var ofta inom regeringen den synpunkten uppe, att det hade varit ytterst önskvärt, om en ledamot hade kunnat koncentrera sitt intresse kring de då aktuella arbetslöshetsfrågorna. Alltså, en ökad rörlighet inom organisationen tror jag är den viktigaste reformfrågan.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 16, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.

Punkterna 1—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjt understöd till förre seminarieeleven B. E. L. Hellström;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskedsersättning åt extra kronojägaren C. A. Ehrnberg;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som drabbat elev vid statens kolarskolor i Dalfors och Boxholm; samt

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa personer i anledning av ådragna yrkessjukdomar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; samt

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1938/39 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed åger samband.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. hyreslagstiftningen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående hyreslagstiftningen.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 216 i första kammaren av herr *Lindhagen* och nr 199 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå m. fl.

I motionen I: 216 hade hemställts om riksdagens förord hos Kungl. Maj:t för

1) att den svenska hyreslagstiftningen, som stode under revision, måtte inriktas på att i möjligaste mån tillföra hyresgästen ett eget hems fördelar; samt

2) att denna lagstiftning tillika måtte göras till föremål för överensstämmande nordisk lagstiftning.

I motionen II: 199 hade föreslagits, att riksdagen skulle principiellt uttala sig för dels en lagstiftning till skydd för medborgarna mot oskäligen hyresstegring, dels att en sådan lagstiftning jämväl måtte reglera nu gällande oskäligen hyror, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt förslag till lag om bestämmelser mot oskäligen hyresstegring.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att motionen II: 199 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

2) att motionen I: 216, i vad den avsåg frågan om att inrikta den svenska hyreslagstiftningen på att i möjligaste mån tillföra hyresgäst ett eget hems fördelar, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen I: 216, i vad den avsåg frågan om att göra hyreslagstiftningen till föremål för överensstämmande nordisk lagstiftning, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lindhagen*, som av angivna orsaker hemställt, att riksdagen ville, beträffande utskottets hemställan under punkt 3), bifalla motionens yrkande att även hyreslagstiftningen, såsom en utbruten del av de gamla nordiska jordabalkarna, försöksvis måtte göras till föremål för, såvitt möjligt, överensstämmande lagstiftning i tillämpliga delar för Norden eller åtminstone för vissa av Nordens länder.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ang. hyreslagstiftningen. (Forts.)**Punkten 2.*

Herr **Lindhagen**: Jag har ju inte fått bifall till motionen i klämman, men fått det i motiveringen. Jag har nämligen yrkat i första punkten av min motion, »att den svenska hyreslagstiftningen, som står under revision, inriktas på att i möjligaste mån tillföra hyresgästen ett eget hems fördelar». Sedan har uppräknats realpolitiskt i motionen, vilka dessa fördelar skulle vara.

Nu säger utskottet, att man får antaga, att den utredning, som pågår, ägnar uppmärksamhet åt detta. Jag är inte alls övertygad därom. När en enskild motionär väcker ett förslag, som inte har fått något särskilt effektivt bistånd, vet man knappast i denna utredning, att ett sådant förslag har varit väckt. Jag får i alla fall finna mig i det, helst som jag enskilt skall begagna mig av de möjligheter jag har att petitionsvis bringa till regeringens och till denna utrednings kännedom motionens riktlinjer och utskottets förklaring, att det hoppas, att dessa riktlinjer också komma under övervägande.

Därför har jag, herr talman, intet hopplöst yrkande att göra.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 3.

Herr **Lindhagen**: Här har jag däremot reservationsvis yrkat bifall till motionen. Jag har glömt att i reservationen omnämna, att då det här gällde en fråga om samförstånd med främmande makter, skulle denna motion ha gått till utrikesutskottet, vilket jag också yrkat i motionen. Då den sedan i alla fall gick till andra lagutskottet, har jag begått den försummelsen eller den överilningen att sammanbinda mitt yrkande även med en reformering av den svenska lagstiftningen. Därför yrkade jag i andra lagutskottet, att frågan skulle i den punkt, där det gällde yrkande om skandinavisk lagstiftning, gå till ett sammansatt andra lag- och utrikesutskott. Det vann inget bifall i andra lagutskottet, som också mest sysslar med de industriella frågorna och där det skandinaviska lagstiftningsarbetets uppgifter och framfärd syntes vara ganska obekanta. Men det var dock så, att två ledamöter — jag och Mauritz Västberg röstade dock — reste sig för motionärens yrkande och två ledamöter avhöllo sig från att rösta. Det var således sympati för själva saken från fyra medlemmar i lagutskottet.

Nu har jag i min reservation omnämnt de motiv, som anförts inom utskottet för avslag. Att det inte kom någon reservation mer än min berodde på att sekreteraren — sekreterarna kunna ju begagna sig av många möjligheter att få utskottet med på en resonabel motivering — gjorde följande formulering i utlåtandet: »Utskottet, som icke förbiser värdet av en enhetlig nordisk lagstiftning på olika rättsområden, har i det läge, i vilket frågan om en svensk hyreslagstiftning för närvarande befinner sig, icke funnit skäl föreligga för riksdagen», etc. På grund av denna inflikade motivering, som utskottet verkligen fann sig i, står jag nu som ende reservant. Saken är ju ganska allvarlig i alla fall, därför att det hänger inte blott på att den nuvarande organisationen eller den utredning, som skall behandla frågan, står nära fullbordandet av sitt arbete. Jag förstår, att detta arbete inte rimligtvis kan avbrytas för den här sakens skull. Efter dess betänkande kommer dock ett därefter, då regeringen kan uppnå samförstånd med andra länder eller vissa av dem. Det är väl alltid bättre, att det blir en gemensam lagstiftning mellan två nordiska länder än att det bara blir en enstaka nationell lagstiftning. En skrivelse hade väl i alla fall varit befogad, då vi nu stå inför just den sista förhoppningen, som man har genom att påkalla

Ang. hyreslagstiftningen. (Forts.)

ett samlat Norden, vilket utrikesministern förmenade i andra kammaren under remissdebatten i år som de svenska statsmakternas för närvarande viktigaste uppgift.

För att ge en honnör åt dessa strävanden och åt det gemensamma lagstiftningsarbete, som redan förut ägt rum, skall jag tillåta mig att yrka bifall till min reservation, vilket särskilt måste förlåtas mig, som var motionär både år 1900 och 1909 och då med riksdagens hjälp mot regeringsexpertisen fick igenom gemensamma lagstiftningar. Då gällde det obligationsrätten och familjerätten. Nu gäller det jordabalken, och det är ett minst lika viktigt område, även om det där uppstår mera stridiga intressen, därför att jorden ju ger makt över människor och penningar åt den, som har besittning över den.

Det är då så mycket större skäl för oss, tycker jag, att söka få ett socialt patos och samförstånd även på jordabalkens område. Det blir helt enkelt nödvändigt, att vi hädanefter försöka få till stånd den bodelningen mellan andra och första lagutskottet, att den sociala jordfrågans lagvägar, jordabalksfrågorna lika väl som de andra balkarnas frågor, få gå till första lagutskottet, där man inte är så tyngd av de industriella frågornas mångfald och därför kan ägna sig mera åt ett sådant här intresse, som ligger första lagutskottet närmast både i uppgifternas formulering och i sinnelaget.

Med beklagande av att frågan inte gått till första lagutskottet tillåter jag mig således, herr talman, att yrka bifall till mitt reservationsvis framförda yrkande, sådant det är formulerat i reservationen. Jag undrar också om jag inte för att få ådagalagt, hur kulturen på detta område skridit bakåt sedan sekelskiftet och för att få till stånd en jämförelse mellan det hjärtelag, som då fanns hos riksdagen, och det, som nu finns, nödgas be att få siffrorna på de olika anslutningarna till denna sak antecknade genom att begära räkning med *stjärnorna där borta på omröstningstavlan*.

Herr Norman: Herr talman! Jag skall inte upptaga någon debatt med herr Lindhagen om hur fördelningen skall ske av de ärenden, som från kammaren remitteras till lagutskott. Det finns vissa fördelningsregler antagna, och vad det föreliggande ärendet beträffar, ha de bestämmelser, som i det fallet gälla, blivit iakttagna.

I fråga om yrkandet i tredje punkten har herr Lindhagen varit vänlig att själv hänvisa till utskottets motivering. Jag skall inte återupprepa, vad som där står. Jag ber endast att därutöver få hänvisa till reciten. Utskottet framhåller, att det för närvarande icke har ansett, att det funnits skäl för riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder i det syfte, som herr Lindhagen här önskar. I Danmark har i mars månad i följ utfärdats en ny hyreslag, och i Norge har i slutet av förra året framlagts ett förslag till liknande lagstiftning. Här i Sverige föreligger utredningsmaterialet i ett sådant skick, att man väl kan vänta de sakkunnigas betänkande någon gång på försommaren. Det förefaller mig, som om det i det läge, vari frågan om hyreslagstiftningen ligger i de tre skandinaviska länderna, skulle vara nästan sent att nu i annan mån, än vad som säkerligen redan har skett, beakta lämpligheten av likartade bestämmelser på detta område. Att önskvärdheten av en viss likformighet härvidlag redan har beaktats, framgår för övrigt av den redogörelse, som föreligger i utskottets recit, för ärendets handläggning på det sjuttonde nordiska juristmötet i Helsingfors. Det framgår av denna redogörelse, att ordföranden i sakkunnigkommittén mycket väl beaktat önskemålen om att man, i den mån som det är lämpligt, får likartade bestämmelser på hyreslagstiftningens område i de olika nordiska länderna. Man kan härav draga den slutsatsen, att under det förberedande lagstiftningsarbetet har i den mån, som det ansetts lämp-

Ang. hyreslagstiftningen. (Forts.)

ligt och önskvärt, hänsyn också tagits till dessa önskemål. I praktiken tror jag således, att man kan vänta sig, att de önskemål, som herr Lindhagen här framfört, i den utsträckning det kan befinnas lämpligt, också skola komma till uttryck i de lagförslag, som vi ha att vänta från den svenska sakkunnigkommittén. Under sådana förhållanden har utskottet icke funnit skäl att tillstyrka motionen men i alla fall tagit med ett allmänt uttalande om värdet av likartade bestämmelser på civillagstiftningens område i de olika nordiska länderna.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa haverikostnader m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för J. P. Johansson från vissa arrendeavgifter;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för kontoristen N. E. K. Nilsson från viss betalningsskyldighet; samt

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmänna grunder för statens åtaganden i samband med emottagande av gåvor av luftvärnsmateriel.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 35 § lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om utökande av amorteringsfriheten å erhållna arbetarsmåbrukslån; och

nr 26, i anledning av väckt motion angående utredning rörande förekomsten av olika slag av svinsjukdomar inom landet m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande; samt

nr 23, i anledning av väckt motion om vissa lönetillägg ur kyrkofonden åt kyrkoherden och komministern i Södra Sallerups m. fl. församlingars pastorat.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslag), lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov och lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. förfoganderätt för luftskyddets behov.

Föredrogs änyo andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfoganderätt för luftskyddets behov, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 19 november 1937 dagtecknad proposition, nr 4, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om förfoganderätt för luftskyddets behov.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma inom första kammaren väckt motion, nr 167, i vilken herr *Reuterskiöld* hemställt, att riksdagen ville, därest överhuvud propositionen nr 4 skulle bifallas, dels avslå §§ 8, 9 och 12, dels på sätt i motionen antytts omformulera §§ 2, 4 och 6, dels i övrigt härefter anpassa övriga stadganden i den föreslagna lagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen; samt

B. att motionen I: 167 måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A.

Herr **Reuterskiöld**: Herr talman! Jag har i anledning av den proposition, som behandlas i detta utskottsutlåtande, tillåtit mig att väcka en motion under erinran därom, att de bestämmelser, som lagförslaget och detta betänkande innehålla beträffande Kungl. Maj:ts befogenhet att förordna om enskilda personers förflyttning från ett av luftanfall hotat område till ett annat, icke helt och hållet äro i överensstämmelse med vår svenska grundlag. Jag erkänner gärna, att den formulering, som 2 § fått i Kungl. Maj:ts förslag, i och för sig icke ger anledning till så många erinringar, men det är den medföljande motiveringen som gör det. När man nu läser utskottsbetänkandet — utskottet har ägnat större parten av sin framställning i olika punkter åt motionen — får åtminstone jag det bestämda intrycket, att utskottet egentligen icke kan vederlägga den uppfattning, som jag givit uttryck åt i min motion, men icke heller vill gå med på den. Och vad man inte vill, det gör man inte — sedan är frågan vad man har för slags skäl.

Utskottsbetänkandet är emellertid skrivet på sådant sätt, att läser man utskottets motivering, jag kan säga, för ett slags avslag — klämman är ju litet underligt formulerad med avseende å motionen, men den får väl anses som ett avstyrkande — finner man, att den i stort sett innebär en sådan tolkning av 2 §, att jag måste säga, att *utskottet har beaktat mina synpunkter*. Vad jag har vänt mig mot är huvudsakligen, att Kungl. Maj:t på administrativ väg skulle kunna besluta om *permanent* förflyttning av enskilda personer till annan plats med ifrågasatt skyldighet för dem t. o. m. att låta mantalsskriva sig på den andra orten. Något sådant är inte på något sätt förenligt med § 16 regeringsformen. Det kan inte hjälpas, att utskottet vid sin behandling av frågan måst stanna vid att en sådan uppfattning är riktig, men utskottet

Ang. förfoganderätt för luftskyddets behov. (Forts.)

menar, att när det är en *överhängande* fara, måste man sätta dessa synpunkter åsido och medge möjligheten. Ja, det är när det är en *överhängande* fara, men frågan är hur man skall tolka detta uttryck. Om det gäller en *överhängande* fara, som kommer då och då och då tillbaka, men ej är permanent, kan jag icke finna, att den kan utgöra grund för permanent förflyttning, men det är detta, som skulle vara förutsättningen för en permanent utrymning. Utskottet går här framför allt på den motivering, som departementschefen har givit, nämligen att han vill *förebygga panik* vid luftanfall. Ja, det är mycket gott och bra, men paniken kommer vid ett plötsligt anfall, och då få sådana åtgärder ifrågakomma. Detta kan ju inte jämföras med att folk tar sin tillflykt till källare och andra iordningställda utrymmen, utan måste hänföra sig till sådana anfall, som fortgå åtminstone någon tid, varvid man med hänsyn till förhållandena kan säga, att det är säkrast, att en del personer, särskilt barn och åldringar, *tillfälligt* flyttas till annan plats. Mot detta har jag naturligtvis ingenting att invända. Däremot opponerar jag mig emot, att man sträcker tolkningen dithän, att utrymningen får en permanens, där anfallat självt icke kan anses ha permanens. Jag kan, herr talman, inte se annat än att utskottet, då det talar om dessa permanenta fall, ändå resonerar som så, att regeringen eller vederbörande myndighet där måste beakta, om det verkligen är en *överhängande* fara. Och då sådan enligt min mening icke kan förekomma permanent, komma vi egentligen på samma linje.

Vad utskottet säger i olika andra punkter skall jag inte uppta. Utskottet har särskilt i en punkt direkt givit mig rätt, då det i slutet av betänkan det säger, att militära kårer icke skola kunna upprättas på administrativ väg. Det finns en reservant i utskottet som velat stryka detta stycke, vilket återfinnes på sid. 16—17. Jag antar, att det egentligen innebär, att denna reservant är med på att militära kårer skola kunna upprättas. Nu innehåller lagen inte ett enda uttryckligt ord härom, men den är skriven så, att var och en, som kan läsa mellan raderna och något förstår vad som ligger bakom, måste säga sig, att den faran verkligen är för handen. Å andra sidan åberopar utskottet vad som eljest finns i allmänna föreskrifter angående förfoganderätt och dylikt. Jag får säga, herr talman, att var det något, som var betänkligt under förra krigstiden, så *var det det sätt, varpå förfoganderätten då formulerades och utsträcktes*. Det är ingen idé att återinföra detta, och det borde snarare underkastas en revision.

Jag kan givetvis inte, herr talman, lägga fram förslag till ändrad textlydelse av § 2. Jag är övertygad om, att på ett sådant förslag skulle herr talmannen vägra proposition, då formuleringen inte är intagen i motionen och inte varit under prövning. Och då jag av utskottets motivering finner att § 2, som är den betänkligaste, i allt fall *kan* komma att tolkas på ett tillfredsställande sätt och enligt utskottet *bör* tolkas på ett sådant sätt, avstår jag från att göra ett sådant yrkande.

Jag har sedan valet mellan ett yrka avslag på de särskilda punkter, som jag anser vara betänkliga och som jag i motionen har yrkat avslag på, eller att yrka avslag på alltsammans eller också att med dessa reservationer låta det hela passera. Jag har ju i alla fall fått betona de synpunkter, som jag anser vara värdefulla. Det kan då inte falla mig in att i närvarande tid ta på mitt ansvar ens en enskild mans yrkande om avslag på hela lagförslaget. Det låter sig ju icke förena med omvårdnaden av det intresse det här gäller. Jag finner heller ingen anledning att rycka ut vissa paragrafer, och därför, herr talman, har jag endast velat betona dessa synpunkter. Jag kan inte yrka bifall, det är uppenbart, och jag kan under sådana förhållanden inte göra något yrkande alls, utan måste inskränka mig till att uttala den förhopp-

Ang. förfoganderätt för luftskyddets behov. (Forts.)

ningen, att då nu riksdagen är med om, att Kungl. Maj:t går den ur rättssäkerhetens synpunkt fördärvliga väg, som är ifrågasatt, Kungl. Maj:t icke måtte göra det obetänksamt, eller att det skall leda till efterföljd i andra avseenden. Man säger, att under vapnen tiga lagarna, och då föreligger ett nödtvång. Men att i fredstid skapa en situation som gör, att lagarna måste tiga, är litet betänkligare.

Jag har endast velat framföra dessa synpunkter, herr talman. Dixi et salvavi.

Herr Norman: Herr talman! Andra lagutskottet har varit fullt på det klara med att det är i den enskilde medborgarens förhållanden utomordentligt ingripande åtgärder, som kunna komma i fråga vid tillämpning av denna lag. Men utskottet har utgått ifrån att lagen skall tillämpas endast under särskilt exceptionella förhållanden. Det heter i 1 §, att de bestämmelser, som finnas, bl. a. i de paragrafer, mot vilka herr Reuterskiöld gjort erinringar, skola tillämpas endast då luftskyddstillstånd, varom förmåles i 13 § luftskyddslagen, är rådande. I den åsyftade paragrafen i luftskyddslagen heter det: »Befinner sig riket i krig eller krigsfara äger Konungen förordna, att riket eller del därav skall försättas i luftskyddstillstånd.»

Det är otvivelaktigt så, att en sådan situation, som här förutsattes för lagens tillämpning, måste nödvändiggöra betydande och i vissa fall besvärande ingrepp i den enskilde medborgarens förhållanden. Jag tror dock för min del, att de åtgärder, som i en sådan situation kunna befinnas nödvändiga i detta avseende, och de ingrepp, som då måste göras i den enskilde medborgarens förhållanden, skola bäras med jämnmod just med tanke på det syfte, som alltid måste ligga bakom dessa ingripanden, nämligen att i görligaste mån åstadkomma skydd åt medborgarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmälde bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 103, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 35 § lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 21 bifölles även av andra kammaren.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 260, av herr *Hagman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny klassificering av trafikanstalterna vid post- och telegrafverken samt statens järnvägar;

nr 261, av herr *Gustafsson, Per*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny klassificering av trafikanstalterna vid post- och telegrafverken samt statens järnvägar;

nr 262, av herr *Bjurström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny klassificering av trafikanstalterna vid post- och telegrafverken samt statens järnvägar;

nr 263, av herr *Lindström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till påbörjande av vissa till Stockholms garnison hörande truppförbands och anstalters utflyttande till Järvafältet; samt

nr 264, av herr *Velander* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 15 §§ lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, angående regleringen för budgetåret 1938/39 av utgifterna under riksstatsens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till internationell hjälpverksamhet till förmån för hemlösa barn i Spanien jämte en i ämnet väckt motion;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till Lotsverket: Säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kapitalökning för lotsverkets båtlånefond;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående emottagande av gåva för anordnande av lokaler för ett trätekniskt laboratorium vid statens provningsanstalt;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående penninglotteriväsendet jämte en i ämnet väckt motion;

nr 60, i anledning av väckt motion angående förvärv åt staten av konstnären Ossian Elgströms målningar med motiv ur Eddan och den fornnordiska gudaläran; och

nr 61, angående regleringen för budgetåret 1938/39 av utgifterna under riksstatsens elfte huvudtitel, i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 1 juni 1923 (nr 141) angående förbud mot införsel till och försäljning inom riket av exportöl; och

nr 14, i anledning av väckt motion om avskaffande av tullen på kaffe;

bankoutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av övergångsbestämmelsen till förordningen den 5 juni 1936 (nr 239) angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 18 juni 1927 (nr 234) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner angående visst tillägg till lagen den 22 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.33 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
